

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΔΗΜΟΣΙΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΕΦΗΡΜΟΣΜΕΝΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ

\

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

***«Η ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΤΑ
ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΥΓΕΙΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ»***

Γκλάβας Κωνσταντίνος

AM 0820M033

Αθήνα , Μάρτιος 2022

Επιβλέπων καθηγητής : Λώλος Σαράντης

Τριμελής Επιτροπή

Λώλος Σαράντης, Ομότιμος καθηγητής οικονομικών Πάντειου Πανεπιστημίου
(Επιβλέπων)

Σιουρούνης Γρηγόρης, Επίκουρος καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου

Ντεγιαννάκης Σταύρος, Αναπληρωτής καθηγητής Πάντειου Πανεπιστημίου

Copyright 30-03-2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1 ^ο : ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ	8
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2 ^ο : ΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 ^ο : ΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	15
3.1 Οφειλές προς χρηματοπιστωτικό τομέα.....	15
3.1.1 Εισαγωγή	15
3.1.2 Διαχρονική εξέλιξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων	16
3.1.3 Ερμηνεία στατιστικών στοιχείων.....	21
3.2 Οφειλές προς ασφαλιστικά ταμεία και Δ.Ο.Υ. (εφορία).....	24
3.2.1 Οφειλές προς εφορία.....	25
3.2.2 Οφειλές προς ασφαλιστικά ταμεία.....	31
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 ^ο : ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ	37
4.1 Η Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (Ε.Γ.Δ.Ι.Χ.)	37
4.2 Νομοθετικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των «κόκκινων» δανείων	40
4.3 Πολιτικές αντιμετώπισης οφειλών σε εφορία και ασφαλιστικά ταμεία.....	50
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	53
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	55
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	60

Πίνακες

Πίνακας 1: Ποσοστό ιδιωτικού χρέους επί του ΑΕΠ.....	13
Πίνακας 2: Στατιστικά στοιχεία ληξιπρόθεσμων οφειλών και πλήθους οφειλετών διαχρονικά προς εφορία	26
Πίνακας 3: Ύψος ανεπίδεκτων εισπραξης και % επί των συνολικών ληξ/σμων	30
Πίνακας 4: Στοιχεία οφειλών προς ασφαλιστικά ταμεία.....	31
Πίνακας 5: Ανάλυση οφειλών ανά έτος εκκίνησης οφειλής.....	34
Πίνακας 6: Η ανακεφαλαιοποίηση του 2015 με αριθμούς.....	44
Πίνακας 7: Προέλευση κεφαλαίων κατά τις 3 ανακεφαλαιοποιήσεις.....	44
Πίνακας 8: Κατηγοριοποίηση δανείων που ρυθμίστηκαν μέσω του εξωδικαστικού μηχανισμού για την περίοδο 07/2019-09/2021.....	49

Διαγράμματα

Διάγραμμα 1: Το ιδιωτικό χρέος στην Ευρωζώνη.....	10
Διάγραμμα 2: Μεταβολή του λόγου του ιδιωτικού χρέους προς ΑΕΠ στις χώρες της Ευρωζώνης.....	11
Διάγραμμα 3: Χρέος επιχειρήσεων και νοικοκυριών σε σχέση με το ΑΕΠ για το 2016	12
Διάγραμμα 4: Διαχρονική εξέλιξη κόκκινων δανείων σε δις ευρώ.....	17
Διάγραμμα 5: Διαχρονική εξέλιξη κόκκινων δανείων ως % των συνολικών δανείων	18
Διάγραμμα 6: Εξέλιξη υπολοίπων δανείων ανά κατηγορία (σε δις ευρώ).....	19
Διάγραμμα 7: Εξέλιξη μη εξυπηρετούμενων δανείων ανά κατηγορία (σε δις ευρώ).....	20
Διάγραμμα 8: Ποσοστό % Μη εξυπηρετούμενων δανείων επί του συνολικού δανεισμού.....	20
Διάγραμμα 9: Πλήθος οφειλετών 2009-2021 (σε χιλ).....	27
Διάγραμμα 10: Εκατοστιαία μεταβολή πλήθους οφειλετών 2009-2021.....	28
Διάγραμμα 11: Ληξιπρόθεσμες οφειλές προς εφορία (σε δις €).....	28
Διάγραμμα 12: Ποσοστιαία μεταβολή ληξιπρόθεσμων οφειλών προς εφορία.....	29
Διάγραμμα 13: Πλήθος οφειλετών σε ασφαλιστικά ταμεία.....	32
Διάγραμμα 14: Ποσό οφειλών με 31/12/χχ.....	32
Διάγραμμα 15: % μεταβολή πλήθους οφειλετών και ληξιπρόθεσμων οφειλών σε ασφαλιστικά ταμεία.....	33

Περίληψη

Στην παρούσα εργασία θα αναλυθεί το ζήτημα του ιδιωτικού χρέους στην Ελλάδα που ειδικά κατά τη διάρκεια της οικονομικής αλλά και υγειονομικής κρίσης γιγαντώθηκε και έθεσε σε κίνδυνο το σύνολο της οικονομικής δραστηριότητας. Αφού αναλυθούν κάποιοι απαραίτητοι βασικοί όροι, θα εστιάσουμε στο θέμα του ιδιωτικού χρέους τόσο στην Ευρωπαϊκή Ένωση όσο και στην Ελλάδα ειδικότερα. Συγκεκριμένα θα μας απασχολήσει το θέμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων, των οφειλών απέναντι στην εφορία και στα ασφαλιστικά ταμεία. Η σημασία του προβλήματος φαίνεται και από το γεγονός της θέσπισης της Ειδικής Γραμματείας Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους που επωμίστηκε πρωταγωνιστικό ρόλο στις προσπάθειες εξεύρεσης λύσεων. Θα αναφερθούμε στις νομοθετικές προσπάθειες που έγιναν για την εξυγίανση των ελληνικών τραπεζών, τη διευθέτηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων αλλά και τις νομοθετικές ρυθμίσεις για την τακτοποίηση των οφειλών σε εφορία και ασφαλιστικά ταμεία.

Abstract

This postgraduate thesis focuses on the issue of the private debt in Greece that during the economic and health crisis became more acute and jeopardized the economic activity in the country. After analyzing some basic concepts, we will focus on the issue of private debt in European Union and Greece. We will deal with the issue of non performing loans, debts in tax authorities and public insurance funds. The importance of the problem is emphasized by the fact that the government created the Special Secretariat for Private Debt Management that was burdened with the task of finding the necessary solutions. We will refer to the legal efforts that targeted the recapitalization of the Greek banks and the legislation that focused on the financial settlements of debt towards public tax authorities and public insurance funds.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα τελευταία χρόνια με το ξέσπασμα της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης αλλά και εσχάτως της πανδημίας έχουν παρουσιαστεί αρκετές επιστημονικές μελέτες και εργασίες για το ζήτημα του δημόσιου χρέους των χωρών και εν προκειμένω της Ελλάδας. Παρόλα αυτά, η βιβλιογραφία είναι λιγότερο πλούσια στο ζήτημα του ιδιωτικού χρέους που αποτελείται κυρίως από τις οφειλές σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, σε εφορίες και σε ασφαλιστικά ταμεία. Στη συγκεκριμένη εργασία θα αναφερθούμε σε αυτό ακριβώς το θέμα. Στο πρώτο κεφάλαιο θα παρουσιαστούν κάποιοι βασικοί ορισμοί εννοιών που θα συναντάμε στη συνέχεια της εργασίας. Στο δεύτερο κεφάλαιο, θα γίνει μια επισκόπηση του ζητήματος σε πανευρωπαϊκό επίπεδο καθώς η Ελλάδα λειτουργεί μέσα στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής Ένωσης και επηρεάζεται από τις εξελίξεις σε αυτήν. Στο επόμενο κεφάλαιο θα επικεντρωθούμε στο ιδιωτικό χρέος στην Ελλάδα με ανάλυση στις τρεις μεγάλες κατηγορίες (οφειλές σε τράπεζες, σε εφορία και ασφαλιστικά ταμεία). Στο τέταρτο κεφάλαιο θα γίνει ξεχωριστή αναφορά στην Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους που συστάθηκε τα τελευταία χρόνια και αποτελεί απόδειξη ότι το θέμα του ιδιωτικού χρέους πλέον απασχολεί πολύ σοβαρά τις κυβερνήσεις. Στο τρίτο κεφάλαιο θα παρουσιαστεί εν συντομία το ιδιωτικό χρέος στην Ευρωπαϊκή Ένωση καθώς η Ελλάδα και η οικονομία της βρίσκεται σε άμεση συνάρτηση με αυτή της Ε.Ε. Στο τέταρτο κεφάλαιο θα εστιάσουμε στην αντιμετώπιση του προβλήματος του ιδιωτικού χρέους. Αφού αναφερθούμε στην Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους, τον εξειδικευμένο φορέα που έχει επιφορτιστεί με το συγκεκριμένο ζήτημα, θα αναλύσουμε τις νομοθετικές πρωτοβουλίες για τη μείωση των κόκκινων δανείων και τις πολιτικές αντιμετώπισης των οφειλών σε εφορίες και ασφαλιστικά ταμεία. Τέλος, θα γίνει μια σύνοψη των ευρημάτων και συμπερασμάτων που εξήχθησαν από τη μελέτη της βιβλιογραφίας και την ανάγνωση των στατιστικών στοιχείων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο: ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Το συνολικό χρέος μιας χώρας διακρίνεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: το δημόσιο χρέος και το ιδιωτικό χρέος.

Ως δημόσιο χρέος ορίζεται το σύνολο των υποχρεώσεων που έχει μία χώρα και μπορεί να είναι δάνεια, ομόλογα, συνταξιοδοτικά και ασφαλιστικά προγράμματα και ότι άλλο μπορεί να εμφανίζεται ως πληρωτέος λογαριασμός (μισθοί δημοσίων υπαλλήλων, υποχρεώσεις απέναντι σε προμηθευτές του δημοσίου κτλ)¹.

Η δεύτερη μεγάλη κατηγορία αφορά το ιδιωτικό χρέος που είναι και το θέμα της παρούσας εργασίας. Ως ιδιωτικό χρέος γενικά ορίζουμε εκείνο το χρέος που κατέχουν τα φυσικά και νομικά πρόσωπα μιας χώρας και όχι η ίδια η δημόσια διοίκηση και σύμφωνα με το Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων της Ελλάδας (Νόμος 4469/2017) αποτελείται από τις οφειλές προς το δημόσιο (βεβαιωμένες απαιτήσεις), τις οφειλές υπέρ τρίτων και τις οφειλές προς τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης (βεβαιωμένες οφειλές με τις προσαυξήσεις ή τόκους εκπρόθεσμης καταβολής). Πιο πρακτικά, μπορούμε να παραθέσουμε τον ορισμό των Georgopoulos, Papadogonas και Sfakianakis (2008) οι οποίοι αναφέρουν ότι το ιδιωτικό χρέος αποτελείται από το επιχειρηματικό χρέος, δηλαδή το χρέος που αναλαμβάνουν οι επιχειρήσεις ώστε να επεκτείνουν τις εργασίες τους, να ανανεώσουν τα επιχειρηματικά κεφάλαια, να εκπληρώσουν τις υποχρεώσεις τους κτλ και από το χρέος των νοικοκυριών που περιλαμβάνει κατά κύριο λόγο τον τραπεζικό δανεισμό (στεγαστικά, καταναλωτικά δάνεια), τις οφειλές απέναντι στο δημόσιο (εφορία και ασφαλιστικά ταμεία) και άλλες οφειλές σε οργανισμούς κοινής ωφέλειας όπως είναι η Δ.Ε.Η.

Στη συνέχεια της εργασίας θα επικεντρωθούμε στις 3 βασικές κατηγορίες ιδιωτικού χρέους με σημαντικότερη ίσως τα χρέη λόγω δανεισμού. Τα δάνεια που ενδιαφέρουν είναι τα λεγόμενα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Αρχικά δεν κατέστη δυνατή η ύπαρξη ενός ενιαίου ορισμού για τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Όπως επισημαίνει και ο Καλφάλογλου (2015) αυτό συμβαίνει εξαιτίας της ποικιλίας των κριτηρίων για το χαρακτηρισμό ενός τραπεζικού δανείου ως "μη εξυπηρετούμενου, αυτό της χρονικής διάρκειας της μη αποπληρωμής και αυτό του ενδεχόμενου μη αποπληρωμής (πρωτογενή κριτήρια). Επίσης, σημαίνοντα ρόλο για τον ως άνω χαρακτηρισμό διαδραματίζουν οι στρατηγικές για το χειρισμό των υπό αναδιάρθρωση δανείων. Διαφορετικοί ανά χώρα ορισμοί δημιούργησαν προβλήματα στη συγκριτική μελέτη των ΜΕΔ σε πανευρωπαϊκό επίπεδο. Για την επίλυση του προβλήματος αυτού, η Ευρωπαϊκή Αρχή Τραπεζών (EAT - European Banking Authority EBA) συσχετίζοντας τους διάφορους ισχύοντες ορισμούς και τον τρόπο μέτρησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων, εξέδωσε έναν ενιαίο ορισμό των «μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων» (ΜΕΑ) για την επίλυση των προβλημάτων που ανακύπτουν από την ύπαρξη διαφορετικών ορισμών. Σύμφωνα με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ, Μάρτιος 2017) οι οδηγίες που παρασχέθηκαν για την καθιέρωση ενός ενιαίου ορισμού

---

¹ <http://data.oecd.org>

των ΜΕΑ πανευρωπαϊκά, στηρίχτηκαν στον ορισμό των ΜΕΑ που αναφέρεται στον εκτελεστικό κανονισμό (ΕΕ) αριθ. 680/2014 της Επιτροπής («εκτελεστικά τεχνικά πρότυπα της ΕΑΤ για την υποβολή εποπτικών αναφορών» προκειμένου να διασφαλιστεί ότι θα συμπεριλαμβάνονταν οι βασικοί προσδιοριστικοί παράγοντες που διέπουν τον ορισμό των ΜΕΑ, δηλ. το κριτήριο της «καθυστέρησης» και το κριτήριο της «αβέβαιης είσπραξης» (ΕΚΤ, 2017).

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μία διάκριση μεταξύ της έννοιας του μη εξυπηρετούμενο δανείου και του μη εξυπηρετούμενο ανοίγματος. Ένα δάνειο θεωρείται ως μη εξυπηρετούμενο όταν παρουσιάζει καθυστέρηση καταβολής δόσης, κεφαλαίου ή τόκου για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο των 90 ημερών. Η διατύπωση αυτή αναφέρεται τόσο στα Ευρωπαϊκά όσο και στα διεθνή λογιστικά πρότυπα (ΕΚΤ, Μάρτιος 2017, Επισκόπηση Ελληνικού Χρηματοπιστωτικού συστήματος, Νοέμβριος 2018). Επίσης, μη εξυπηρετούμενο θεωρείται το δάνειο που βρίσκεται στο στάδιο των δικαστικών ενεργειών. Άρα, το πέρας των 90 ημερών αποτελεί το διακριτικό γνώρισμα για να θεωρηθεί ένα δάνειο μη εξυπηρετούμενο, ενώ μέχρι τις 90 ημέρες θεωρείται ότι το δάνειο βρίσκεται απλά σε καθυστέρηση. Αντίστοιχα, σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο μη εξυπηρετούμενο άνοιγμα θεωρείται μία χορήγηση α) όταν βρίσκεται σε καθυστέρηση άνω των 90 ημερών, β) είναι σε στάδιο δικαστικών ενεργειών, γ) υπάρχει ένδειξη αδυναμίας πληρωμής, δ) είναι απομειωμένη και ε) είναι μη εξυπηρετούμενη ρύθμιση. Ο ορισμός των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων είναι ευρύτερος καθώς περιλαμβάνει όλα τα χρεωστικά μέσα (δάνεια, προκαταβολές σε χρωστικούς τίτλους κτλ), ανοίγματα εκτός ισολογισμού, χρηματικές εγγυήσεις κ.α. Επίσης, εκτός από το όριο των 90 ημερών λαμβάνεται υπόψη και η βεβαιότητα ή μη της είσπραξης, δηλαδή ένα ποιοτικό κριτήριο που χαρακτηρίζει ακόμα και δάνεια με καθυστέρηση μικρότερη των 90 ημερών ή και ενήμερα (Τράπεζα της Ελλάδος, 2014)².

Οι οφειλές προς τις εφορίες προκύπτουν από τον φόρο εισοδήματος, Φ.Π.Α., διάφορες κατηγορίες παρακρατούμενων φόρων όπως ο φόρος μισθωτών, τέλη κτλ³ ενώ απέναντι σε ασφαλιστικά ταμεία είναι οι εισφορές διαφόρων πρώην ασφαλιστικών ταμείων όπως ΙΚΑ-ΕΤΑΜ μισθωτών και μη μισθωτών, ΟΑΕΕ, ΟΓΑ, ΕΤΑΑ, ΕΤΑΠ-ΜΜΕ, ΕΤΕΑΕΠ κτλ που πλέον όλα εντάσσονται στο Κ.Ε.Α.Ο (Κέντρο Είσπραξης Ασφαλιστικών Οφειλών)⁴.

---

³ Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων, <https://www.aade.gr/open-data/KPIs>

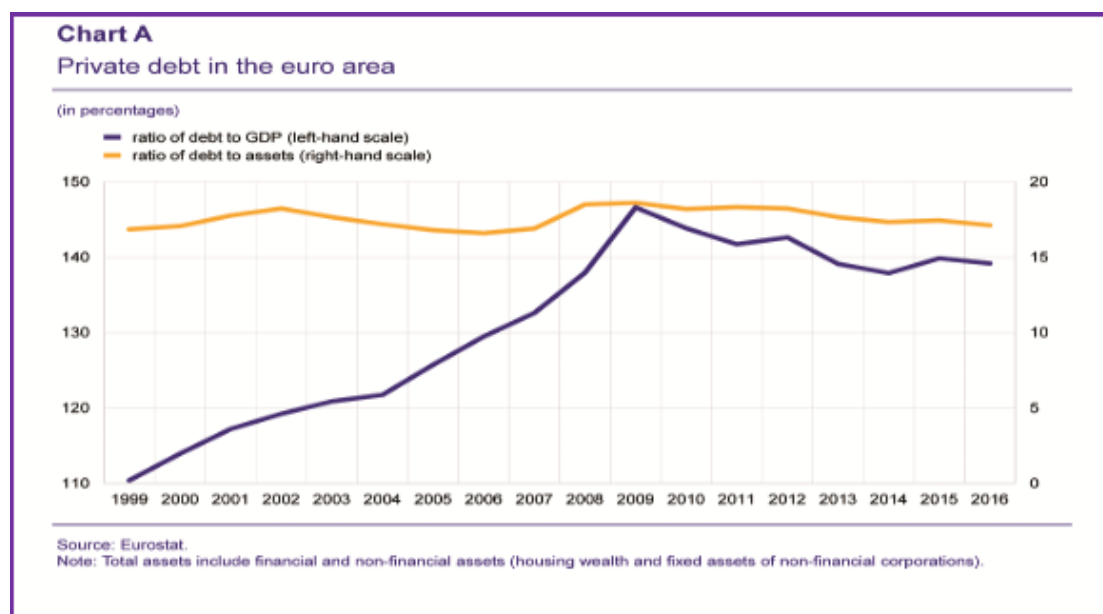
⁴ 4^η Τριμηνιαία Έκθεση Προόδου έτους 2021 του Κ.Ε.Α.Ο. (Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2021)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2º: ΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

Η ελληνική οικονομία και γενικότερα η πορεία της χώρας σε πολύ μεγάλο βαθμό εξαρτάται από την πορεία της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως σύνολο αλλά και ειδικότερα των κρατών που την απαρτίζουν. Έχει σημασία να αναφερθούμε συνοπτικά στην πορεία του ιδιωτικού χρέους σε πανευρωπαϊκό επίπεδο για να διαπιστώσουμε τις τάσεις που επικρατούσαν τα τελευταία χρόνια.

Σε σχετική μελέτη της Eurostat που δημοσιεύτηκε το 2017 με τίτλο «Private sector indebtedness and deleveraging in the euro area countries» γίνεται μία διαχρονική παρουσίαση του ιδιωτικού χρέους στην ευρωζώνη από το 1999 μέχρι και το 2016 και εξάγονται κάποια ενδιαφέροντα συμπεράσματα. Ένα πρώτο βασικό συμπέρασμα είναι ότι η κρίση ιδιωτικού χρέους δεν είναι αποτέλεσμα μόνο της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης του 2008-2009 αλλά είχε παρατηρηθεί αρκετά νωρίτερα. Στην ευρωζώνη το 1999 το ιδιωτικό χρέος έφτανε το 110% του ΑΕΠ ενώ το 2009 είχε εκτοξευτεί στο 147%. Εκείνη τη χρονιά το ποσοστό του ιδιωτικού χρέους έπιασε το υψηλότερο σημείο του καθώς στη συνέχεια παρουσίασε μείωση χωρίς όμως ποτέ να φτάσει στα επίπεδα των αρχών της χιλιετίας. Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται αυτή πορεία καθώς και η πορεία του ιδιωτικού χρέους ως ποσοστό επί του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων του ιδιωτικού τομέα. Στον δεύτερο δείκτη η ανοδική τάση δεν είναι εμφανής καθώς ο εν λόγω δείκτης υπολογίζεται βάσει των τιμών αγοράς των περιουσιακών στοιχείων που κατά τη διάρκεια της περιόδου πριν την οικονομική κρίση παρουσίαζαν ανοδική τάση ανάλογη του ιδιωτικού χρέους.

Διάγραμμα 1: Το ιδιωτικό χρέος στην Ευρωζώνη

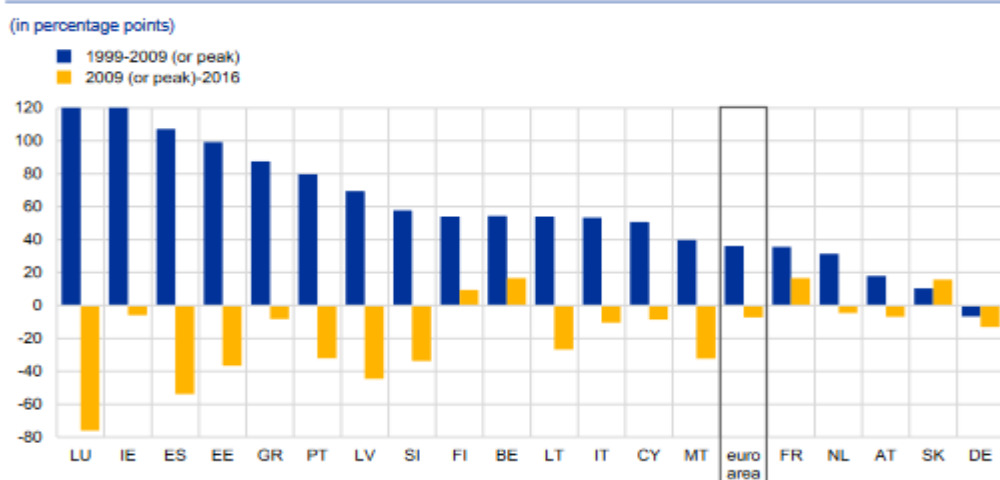
Πηγή: Eurostat, «Private sector indebtedness and deleveraging in the euro area countries», 2017

Η συνολική πορεία του ιδιωτικού χρέους όπως παρουσιάστηκε παραπάνω δεν αντικατοπτρίζει τα εκάστοτε στατιστικά στοιχεία ανά χώρα αφού η κάθε μία ακολουθούσε τη δική της πορεία. Το παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζει το ποσοστό ιδιωτικού χρέους έναντι του ΑΕΠ της κάθε χώρας για δύο χρονικές περιόδους. Η πρώτη αφορά την περίοδο οικονομικής άνθισης μέχρι την επίτευξη του ιστορικού μέσου υψηλού από το 1999-2009 (μπλε ράβδοι) ενώ η δεύτερη περίοδος μέχρι το 2016 είναι τα χρόνια μέσα στην κρίση (κίτρινες ράβδοι).

Διάγραμμα 2: Μεταβολή του λόγου του ιδιωτικού χρέους προς ΑΕΠ στις χώρες της Ευρωζώνης

Chart B

Change in private sector debt-to-GDP ratios

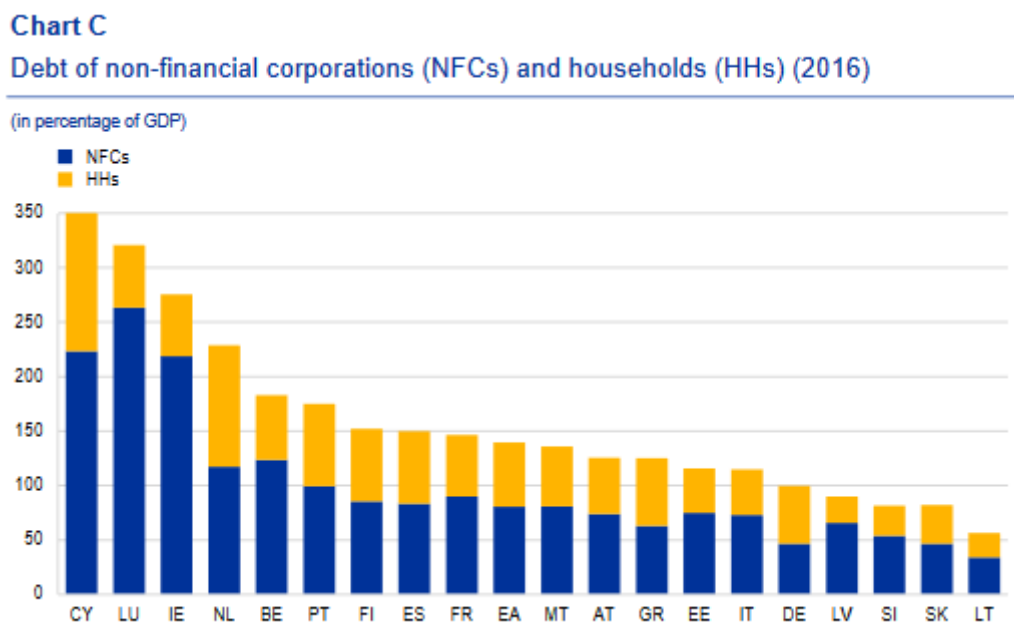
Πηγή: Eurostat, «Private sector indebtedness and deleveraging in the euro area countries», 2017

Ένα ενδιαφέρον στοιχείο είναι ότι ακόμα η μόνη χώρα η οποία παρουσιάζει μείωση του ιδιωτικού της χρέους συγκριτικά με το ΑΕΠ της είναι η Γερμανία και στις δύο εξεταζόμενες περιόδους. Ένα δεύτερο στοιχείο είναι ότι κατά κανόνα (αλλά όχι πάντα) οι χώρες που παρουσίασαν τη μεγαλύτερη αύξηση την περίοδο 1999-2009, όπως το Λουξεμβούργο, η Ισπανία, η Πορτογαλία, η Λετονία, η Λιθουανία και η Σλοβενία, εμφάνισαν αντίστοιχα και τη μεγαλύτερη μείωση τα επόμενα χρόνια με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα το Λουξεμβούργο. Άλλες χώρες, όπως η Ιρλανδία, η Ελλάδα, η Ιταλία και η Κύπρος δεν κατάφεραν να αντιστρέψουν την τάση ιδιαίτερα διατηρώντας το ιδιωτικό χρέος σε περίπου ίδια επίπεδα ή ελαφρώς μειωμένα την περίοδο 2009-2016. Τέλος, σε χώρες όπως η Γαλλία, η Σλοβακία, το Βέλγιο και η Φινλανδία η αυξητική τάση συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια της περιόδου αυτής (έστω και σε μικρότερο ποσοστό μετά το 2009).

Στην ίδια μελέτη παρουσιάζονται αρκετά ακόμα ενδιαφέροντα στατιστικά στοιχεία αλλά εμείς θα επικεντρωθούμε στην κατανομή του ιδιωτικού χρέους μεταξύ

των επιχειρήσεων και των νοικοκυριών. Συγκεκριμένα, το 2016 η αναλογία μεταξύ των δύο αυτών κατηγοριών ήταν υπέρ του χρέους των επιχειρήσεων στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Όπως φαίνεται και στο παρακάτω διάγραμμα (με μπλε το χρέος των επιχειρήσεων και με κίτρινο το χρέος των νοικοκυριών), οι εξαιρέσεις είναι ελάχιστες.

Διάγραμμα 3: Χρέος επιχειρήσεων και νοικοκυριών σε σχέση με το ΑΕΠ για το 2016

Πηγή: Eurostat, «Private sector indebtedness and deleveraging in the euro area countries», 2017

Η μόνη εξαίρεση είναι η Γερμανία όπου το χρέος των νοικοκυριών είναι αναλογικά μεγαλύτερο από αυτό των επιχειρήσεων ενώ σε πολύ λίγες χώρες όπως η Ελλάδα και η Ολλανδία η αναλογία είναι περίπου στο 50-50. Αντίθετα, σε χώρες όπως το Λουξεμβούργο, η Ιρλανδία, η Λετονία και η Κύπρος η αναλογία είναι συντριπτικά υπέρ του επιχειρηματικού χρέους.

Τα τελευταία στατιστικά στοιχεία σχετικά με το ποσοστό του ιδιωτικού χρέους επί του ΑΕΠ της κάθε χώρας αφορούν το τέλος του 2019 ή του 2020 (ανάλογα με τη διαθεσιμότητα ανά χώρα) και είναι τα παρακάτω για κάποιες ευρωπαϊκές και μη χώρες.

Το ενδιαφέρον στοιχείο του παραπάνω πίνακα είναι τα πολύ υψηλά ποσοστά ιδιωτικού χρέους σε όλες τις χώρες του κόσμου με την Ελλάδα μάλιστα να παρουσιάζει ένα από τα χαμηλότερα. Επίσης βλέπουμε ότι το ποσοστό του ιδιωτικού χρέους επί του ΑΕΠ σχεδόν σε όλες τις χώρες εμφανίζει αυξητικές τάσεις.

Πίνακας 1: Ποσοστό ιδιωτικού χρέους επί του ΑΕΠ

Χώρα	% επί ΑΕΠ - 2020	% επί ΑΕΠ - 2019

Αυστρία	162	164
Βέλγιο	287	252
Τσεχία	142	147
Δανία	286	278
Εσθονία	163	169
Φινλανδία	233	225
Γαλλία	296	264
Γερμανία	177	167
Ελλάδα	139	124
Ουγγαρία	136	129
Ισλανδία	218	230
Ιρλανδία	388	391
Ιταλία	180	162
Λουξεμβούργο	466	471
Ολλανδία	284	280
Νορβηγία	316	294
Πολωνία	123	119
Πορτογαλία	254	240
Σλοβακία	142	136
Σλοβενία	116	121
Ισπανία	212	190
Σουηδία	310	294
Ελβετία	272	258
Τουρκία	173	167
Ην. Βασίλειο	213	190
Αυστραλία	212	207
Ιαπωνία	239	221
Η.Π.Α.	236	218

Πηγή: Στοιχεία από <https://tradingeconomics.com/country-list/private-debt-to-gdp>

Η επίδραση της πανδημίας φαίνεται ξεκάθαρα στην αύξηση του δείκτη ιδιωτικού μη χρηματοοικονομικού χρέους (σε ποσοστό του ΑΕΠ) σύμφωνα με στοιχεία του Νοεμβρίου 2020 για την Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και παγκοσμίως (Banque de France, 2020). Συγκεκριμένα, τον Ιούνιο του 2019 το μέσο ποσοστό του ιδιωτικού χρέους επί του ΑΕΠ έφτανε το 119,5% διατηρούμενο σχετικά σταθερό μέχρι το τέλος του 2019 (119,0%). Τον Μάρτιο του 2020 μόλις λίγο καιρό μετά το ξέσπασμα της πανδημίας είχε φτάσει στο 121,1% και τον Ιούνιο του 2020, όταν και οι

περισσότερες χώρες του κόσμου είχαν βιώσει το σοκ του lockdown, είχε εκτιναχθεί στο 127,6%. Οι μεγάλες ευρωπαϊκές οικονομίες αντιμετώπισαν την ίδια πορεία. Για την περίοδο 06/19 – 16/20 η Γερμανία από το 94,7% έφτασε στο 100,4%, η Γαλλία από 132,9% στο 150,2%, η Ιταλία από 105,2% στο 111,8% και η Ισπανία από το 121,8% στο 129,7%. Παρόμοια και η κατάσταση στο Ηνωμένο Βασίλειο όπου από το 139,7% έφτασε μέσα σε έναν χρόνο στο 149,4%. Ο βασικός λόγος για αυτή την αύξηση είναι η απότομη μείωση του ΑΕΠ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης λόγω του παγώματος της οικονομικής δραστηριότητας, της μείωσης της κατανάλωσης αλλά και της αύξησης της αποταμίευσης. Άλλωστε φαίνεται ότι τα υπερχρεωμένα νοικοκυριά προχωρούν σε αποταμίευση με στόχο να αποπληρώσουν τα χρέη τους επιβραδύνοντας έτσι την συνολική κατανάλωση και κατά συνέπεια την μεγέθυνση της οικονομίας (Κατσίκας και Φασιανός, 2021)

Στη συνέχεια θα εστιάσουμε στην Ελλάδα και θα αναλύσουμε το ιδιωτικό χρέος με βάση τις κατηγορίες στις οποίες χωρίζεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο: ΤΟ ΙΔΙΩΤΙΚΟ ΧΡΕΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα εξεταστεί το ιδιωτικό χρέος στην Ελλάδα χωρισμένο σε τρεις κατηγορίες: τα κόκκινα ή μη εξυπηρετούμενα δάνεια, τις φορολογικές υποχρεώσεις φυσικών και νομικών προσώπων προς το κράτος και τις ασφαλιστικές υποχρεώσεις των παραπάνω προσώπων.

3.1 Οφειλές προς χρηματοπιστωτικό τομέα

3.1.1 Εισαγωγή

Ίσως το πιο περίπλοκο κομμάτι του ιδιωτικού χρέους αφορά αυτό έναντι των τραπεζών με τα λεγόμενα κόκκινα ή μη εξυπηρετούμενα δάνεια. Η οικονομική κρίση που ξέσπασε αρχικά στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και στη συνέχεια σε όλο σχεδόν τον ανεπτυγμένο κόσμο το 2007-2008 είχε άμεσες και σκληρές συνέπειες στον τραπεζικό κλάδο παγκοσμίως αλλά και στην Ελλάδα.

Η Διεθνής Χρηματοπιστωτική Κρίση του 2007 είναι μια παγκόσμια κατάσταση ύφεσης στον ευρύτερο χρηματοπιστωτικό και τραπεζικό τομέα με γενεσιουργό χώρα τις Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής. Πρόκειται για ένα "φαινόμενο ντόμινο", κατάρρευσης των μεγάλων τραπεζών παγκοσμίως και προσπάθειας τόνωσης της ρευστότητάς τους από τις Κεντρικές Τράπεζες, παράλληλα με την άσκηση κατάλληλης νομισματικής πολιτικής διεθνώς. Η κρίση αυτή έρχεται μετά από 78 χρόνια από την τελευταία μεγάλη κρίση του 1929, αλλά και παλαιότερες πετρελαϊκές κρίσεις. Χαρακτηριστικά αυτής της γενικευμένης κατάστασης είναι ο κίνδυνος κατάρρευσης τραπεζών από φημολογία, πώληση άλλων σε ιδιαίτερα χαμηλό τίμημα, αλλά κυρίως άσκηση νομισματικής πολιτικής από ΗΠΑ και Ευρωπαϊκή Ένωση, με σκοπό τη διάσωση του χρηματοοικονομικού συστήματος και όχι για διασφάλιση των τιμών, όπως παραδοσιακά οφείλουν να πράττουν.

Το κλειδί στο ξέσπασμα της κρίσης είναι πιθανότατα η μεγάλη αισιοδοξία και ευδαιμονία που επικρατούσε την αμέσως προηγούμενη περίοδο. Σύμφωνα με τον Χαρδούβελη (2011), η περίοδος 2002-2007 παρουσίασε την υψηλότερη μέση παγκόσμια ανάπτυξη των τελευταίων 40 ετών αφού είναι χαρακτηριστικό ότι το 2007 η οικονομική δραστηριότητα έφτασε τα 55,6 τρισεκατομμύρια δολάρια, αυξημένη κατά 23,9% σε σχέση με το 2000. Σε τέτοιες περιόδους, είναι ευκολότερο για τους επενδυτές να πάρουν μεγαλύτερα ρίσκα, αποφάσεις που λαμβάνονται μετά από πολύ αισιόδοξες προβλέψεις που δε στηρίζονται στην πραγματικότητα και που οδηγούν εν τέλει σε ανώμαλη προσγείωση στην πραγματικότητα. Αυτό συνέβη το 2007 και πιο συγκεκριμένα τον Φεβρουάριο, όταν η Bear Stearns, η τέταρτη μεγαλύτερη επενδυτική τράπεζα των Η.Π.Α., ανακοίνωσε ότι ήρθε αντιμέτωπη με προβλήματα ρευστότητας. Η κρίση ουσιαστικά είχε ήδη ξεκινήσει, αλλά ήταν ελάχιστοι αυτοί που μπορούσαν να φανταστούν την έκταση και ένταση που έμελλε να αποκτήσει. Για πρώτη φορά αρχίζει τότε το ευρύτερο κοινό να μαθαίνει για τα ενυπόθηκα δάνεια υψηλού κινδύνου ή αλλιώς «subprime loans». Ιδού τι έχει συμβεί με απλά λόγια: Η κατακόρυφη άνοδος

των επιτοκίων δεν επιτρέπει σε ένα αρκετό μεγάλο τμήμα των πολιτών να καταφέρει να αποπληρώσει τα δάνεια του, όμως οι τράπεζες έχουν ήδη προχωρήσει σε «τιτλοποίηση» αυτών των δανείων και με τα χρήματα που εισέπρατταν προχωρούσαν σε εκ νέου δανειοδοτήσεις. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να δημιουργηθεί μεγάλη πίεση στις τιμές των τιτλοποιημένων.

Η μεγάλη έκρηξη έγινε μερικούς μήνες αργότερα. Η κρίση εκδηλώθηκε με καταρρεύσεις τραπεζικών ιδρυμάτων και πωλήσεις άλλων τραπεζών έναντι ιδιαίτερα χαμηλού τιμήματος. Τραπεζικά Ιδρύματα που εκτέθηκαν στα λεγόμενα «τοξικά προϊόντα» υπέστησαν μεγάλες ζημιές (Siegel, 2009). Σημειώθηκε μια στροφή προς ένα νέο κρατικό παρεμβατισμό που εκδηλώθηκε με παρεμβάσεις από μέρους των Κεντρικών Τραπεζών με στόχο τη διάσωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος και την επίλυση της κρίσης προτού επεκταθεί στην ευρύτερη και πραγματική οικονομία των χωρών που είχαν πληγεί.

Τα παραπάνω είχαν επίδραση και στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα που υπό το βάρος των κόκκινων δανείων χρειάστηκε την κρατική παρέμβαση για να διασωθεί καθώς όπως θα φανεί και στη συνέχεια από τα στοιχεία που θα παρατεθούν, το πρόβλημα είχε διογκωθεί επικίνδυνα.

3.1.2 Διαχρονική εξέλιξη των μη εξυπηρετούμενων δανείων

Σίγουρα ένα σημαντικό σημείο καμπής στο θέμα των μη εξυπηρετούμενων δανείων είναι το ξέσπασμα της χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2008 καθώς στο σημείο εκείνο ήρθαν στην επιφάνεια όλα τα δομικά προβλήματα του ελληνικού τραπεζικού συστήματος. Όμως αξίζει να αναφέρουμε επιγραμματικά πως φτάσαμε σε αυτό το σημείο.

Μέχρι λίγο μετά τα μέσα της δεκαετίας του 1980, οι αρκετοί περιορισμοί που υπήρχαν σχετικά με τη δυνατότητα δανειοδότησης ενός νοικοκυριού ή μιας επιχείρησης επέτρεπαν στο τραπεζικό σύστημα να εμφανίζεται οργανωμένο και χωρίς μεγάλους κινδύνους όσον αφορά το θέμα της αποπληρωμής των δανείων. Αυτό άλλαξε στα τέλη της δεκαετίας εκείνης και ιδίως στις αρχές της δεκαετίας του 1990 με την άρση πολλών εξ αυτών των περιορισμών (Gibson, Δεμέναγας, 2002), στη γενικότερη απελευθέρωση του χρηματοπιστωτικού συστήματος, στον αυξανόμενο εγχώριο και όχι μόνο ανταγωνισμό μεταξύ των τραπεζών αλλά και σε μια σειρά γεγονότων ευρύτερης κλίμακας, όπως ήταν η δημιουργία της ευρωζώνης και η είσοδος της Ελλάδας σε αυτή αλλά και η ανάληψη της διοργάνωσης των Ολυμπιακών Αγώνων που δημιούργησαν αφενός μια κατασκευαστική έκρηξη στην Ελλάδα, με έργα που σχετίζονταν άμεσα (π.χ. αθλητικές εγκαταστάσεις) ή έμμεσα (π.χ. νέο αεροδρόμιο) με αυτούς αφετέρου μια υπερβολική διόγκωση των της αξίας των ακινήτων (Calicchio, 2021).

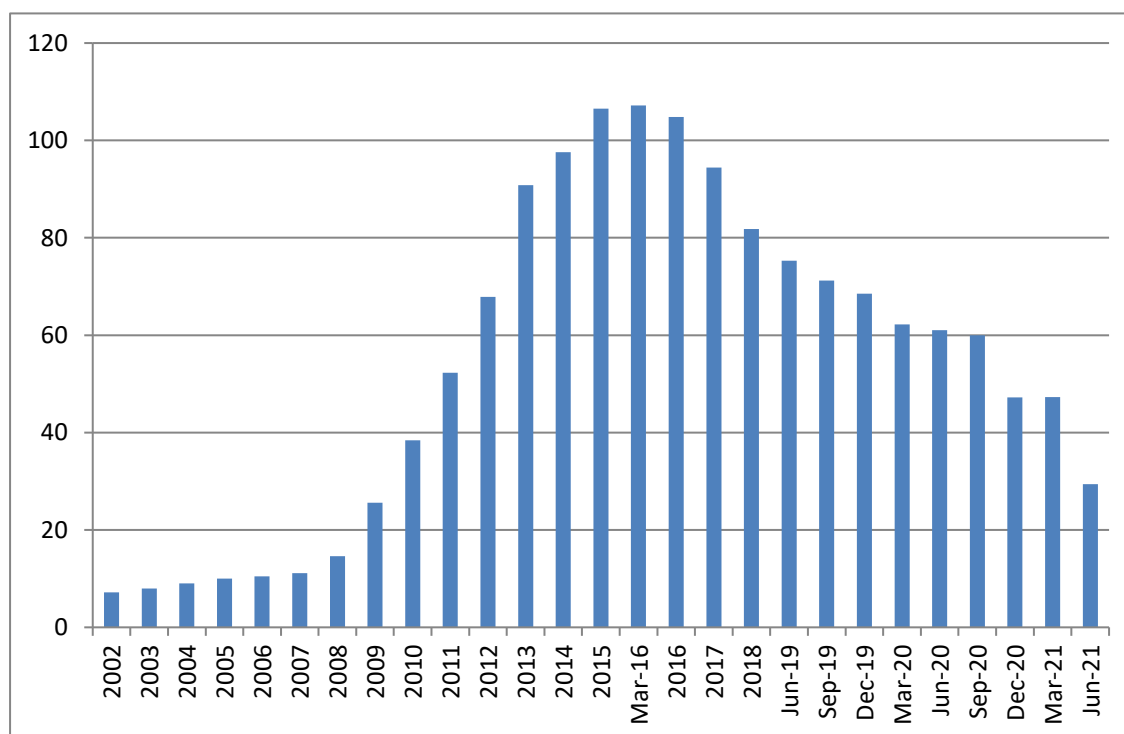
Μία σημαντική χρονιά που παρατηρείται μια μεταστροφή του κλίματος ήταν το 2002 όπως προκύπτει από τη σχετική Έκθεση της Ελλάδος για εκείνη τη χρονιά καθώς φάνηκε μια βελτίωση του χαρτοφυλακίου των δανείων από τις τράπεζες και αυξήθηκε το ποσοστό κάλυψης των απαιτήσεων που δεν εξυπηρετούνται για πάνω από ένα έτος από προβλέψεις. Από το 2002 μέχρι και το 2007 που είχαν αρχίσει να

διαφαίνονται τα πρώτα σημάδια της κρίσης, οι ελληνικές τράπεζες αύξαναν το ποσοστό κάλυψης προβλέψεις για δάνεια που έμεναν απλήρωτα άνω του ενός έτος από το 69% το 2002 μέχρι 96,3% το 2006. Παράλληλα αυξήθηκε και το ποσοστό κάλυψης συνολικών καθυστερήσεων από το 45,5% στο 61,8% το 2006 ενώ αντίστροφα κινούνταν το ποσοστό καθαρών καθυστερήσεων για την ίδια περίοδο που ξεκίνησε από το 3,4% το 2002 και έφτασε στο 2,1% το 2007 κάτι που οφειλόταν σε μεγάλο βαθμό στην αύξηση των προβλέψεων από πλευράς τραπεζών (Χαρδούβελης, 2011). Ένα στοιχείο που θα πρέπει να τονιστεί και αποτέλεσε μεγάλη παγίδα για το τραπεζικό μας σύστημα είναι το γεγονός ότι ένα μεγάλο μέρος των καταναλωτικών κυρίως αλλά και στεγαστικών δανείων παρουσιάζονται ως ενήμερα αφού τα υπόλοιπά τους μεταφέρονταν από τράπεζα σε τράπεζα μέσω νέων δανεισμών για να καλύπτονται οι παλιότεροι.

Αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν το πρόβλημα των μη εξυπηρετούμενων δανείων να μην έχει απασχολήσει ουσιαστικά την ελληνική οικονομία και το ελληνικό τραπεζικό σύστημα μέχρι το 2007-2008 (αν και από τις αρχές του 2000 το ποσοστό τους ήταν αρκετά υψηλό για τα ευρωπαϊκά δεδομένα). Το παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζει τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια από το 2002 και έπειτα και αποτυπώνει πλήρως την εικόνα της ελληνικής οικονομίας για το συγκεκριμένο διάστημα.

Διάγραμμα 4: Διαχρονική εξέλιξη κόκκινων δανείων σε δις ευρώ 2002-2021

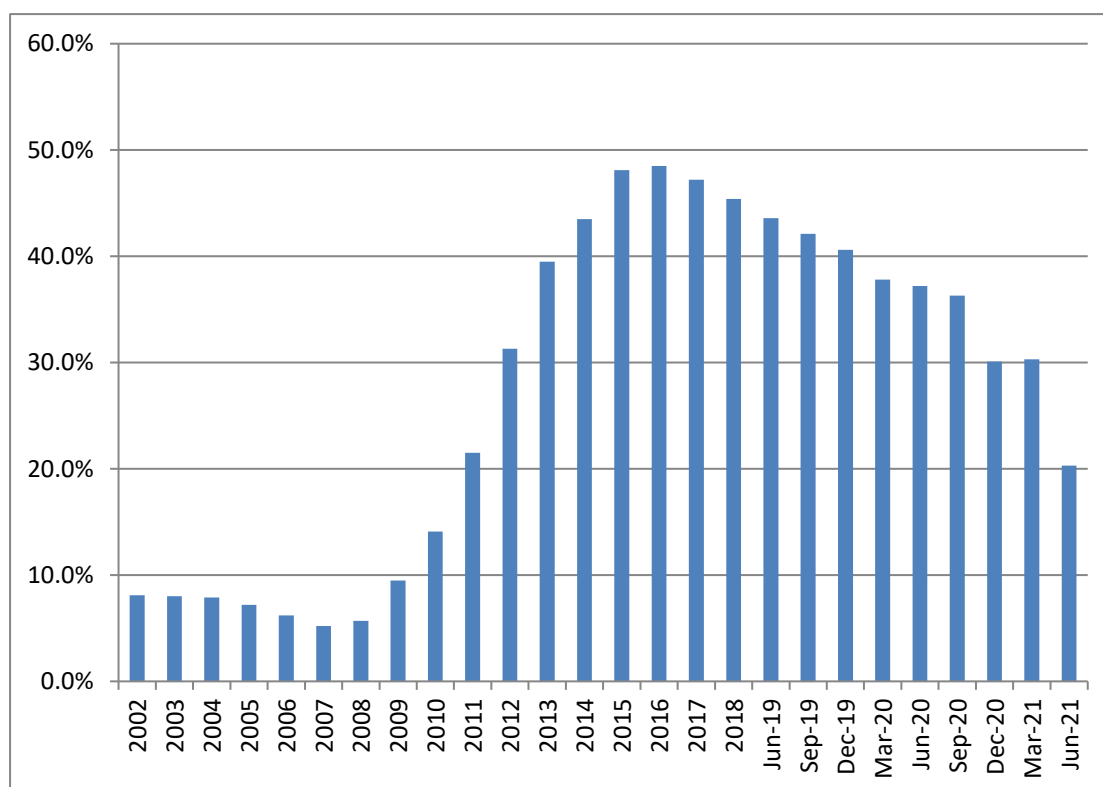

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (Ανακτήθηκε από

<https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekseliksh-daneiwn-kai-kathysterhsewn>)

Εύκολα διαπιστώνεται ότι μέσα σε ένα διάστημα 6-7 ετών παρατηρήθηκε ουσιαστικά παύση πληρωμών από την πλευρά των δανειοληπτών που σχεδόν οχταπλασίασε τον όγκο των κόκκινων δανείων από τα μόλις 14,6 δις ευρώ το 2008 στα 107,2 δις ευρώ το πρώτο τρίμηνο του 2016 που ήταν και το χειρότερο σημείο. Από το 2002 και μέχρι την αρχή της κρίσης, το ποσό των κόκκινων δανείων δεν παρουσίαζε σημαντικές αυξομειώσεις αν και διαφαινόταν η αυξητική τάση όσο περνούσαν τα χρόνια. Στη συνέχεια με τη σταδιακή βελτίωση του κλίματος στην ελληνική οικονομία αλλά και με τις ενέργειες από πλευράς τραπεζών για μείωση των κόκκινων δανείων (κυρίως μέσω της πώλησής τους σε ειδικά funds και της χαμηλής δημιουργίας νέων κόκκινων δανείων) βλέπουμε ότι τον Ιούνιο του 2021 τείνουν να φτάσουν στα επίπεδα της αρχής της κρίσης (McCaul, 2021). Ακόμα βέβαια το ποσοστό των κόκκινων δανείων επί του συνόλου είναι πολύ υψηλό και απέχει από τον στόχο των μονοψήφιων ποσοστών και ποσού 16 δις ευρώ (Τζώρτζη, 2020).

Διάγραμμα 5: Διαχρονική εξέλιξη κόκκινων δανείων ως % επί των συνολικών δανείων 2002-2021

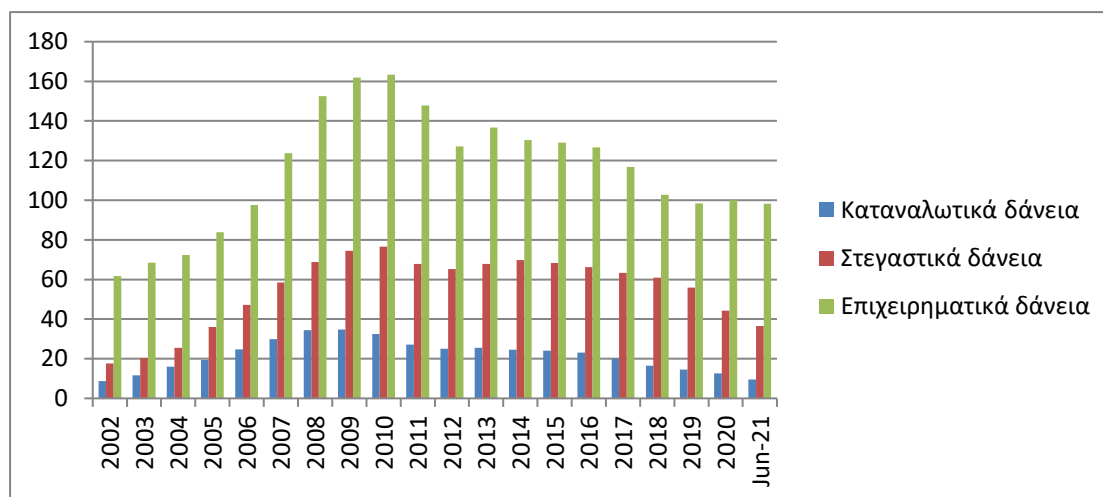

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος (Ανακτήθηκε από <https://www.bankofgreece.gr/statistika/ekseliksh-daneiwn-kai-kathysterhsewn>)

Αξίζει να τονιστεί ότι το 2007, το ποσοστό των κόκκινων δανείων άγγιξε τα ιστορικά χαμηλά του επίπεδα του 5,2% ενώ το 2016 είχε εκτιναχθεί στο 48,5%. Στη συνέχεια παρατηρείται μία αποκλιμάκωση του ποσοστού το οποίο στα μέσα του 2021 έχει μειωθεί στο 20,3%, μακριά παρόλα αυτά από τον στόχο των μονοψήφιων ποσοστών.

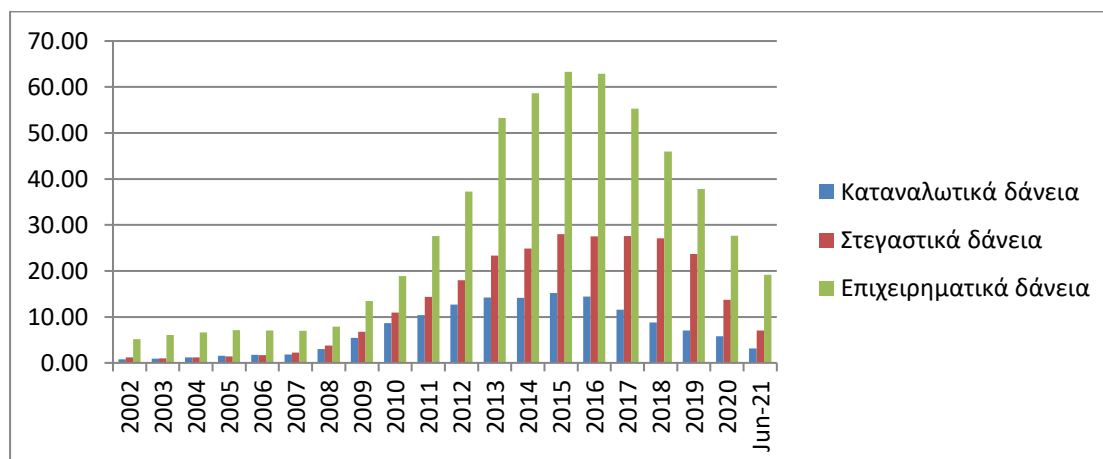
Ένα επιμέρους στοιχείο που μπορούμε να αντλήσουμε από τα στατιστικά στοιχεία της Τράπεζας της Ελλάδος αφορά την κατανομή όλων αυτών των δεδομένων στις διάφορες κατηγορίες δανειοδότησης. Οι τρεις κύριες κατηγορίες δανείων είναι τα καταναλωτικά, τα στεγαστικά και τα επιχειρηματικά δάνεια με διαφορετικά επιτόκια και χαρακτηριστικά για την κάθε κατηγορία. Όλα αυτά τα χρόνια, στον ελληνικό τύπο υπήρχαν αναφορές για το πρόβλημα των καταναλωτικών δανείων ή των λεγόμενων διακοποδανείων και για το γεγονός ότι για πολλά χρόνια δίνονταν χωρίς ουσιαστικές εξασφαλίσεις και πολύ εύκολα σε όποιον τα ζητούσε ενώ παράλληλα πολλά νοικοκυριά τα χρησιμοποιούσαν για να καλύψουν βασικές ανάγκες επιβίωσης (Πρώτο Θέμα, 2008) ή ακόμα και για να εξοφλήσουν άλλες οφειλές όπως αυτές από πιστωτικές κάρτες (Στεργίου, 2004). Αυτό σε συνδυασμό με τα υψηλά επιτόκια που τα χαρακτηρίζουν (που σε πολλές περιπτώσεις με τις κρυφές χρεώσεις ξεπερνούσαν το 12-13%) αλλά και εξαιτίας του γεγονότος ότι δεν καλύπτουν κάποια πάγια ανάγκη ενός νοικοκυριού (όπως τα στεγαστικά) ή κάποια επενδυτική ανάγκη που θα αποφέρει εισόδημα στο μέλλον (όπως τα επιχειρηματικά) ήταν τα τελευταία που ένας δανειολήπτης θα κάλυπτε. Αυτό αποτυπώνεται ξεκάθαρα στα επόμενα στατιστικά στοιχεία που θα παρουσιάσουμε.

Διάγραμμα 6: Εξέλιξη υπολοίπων δανείων ανά κατηγορία (σε δις ευρώ)

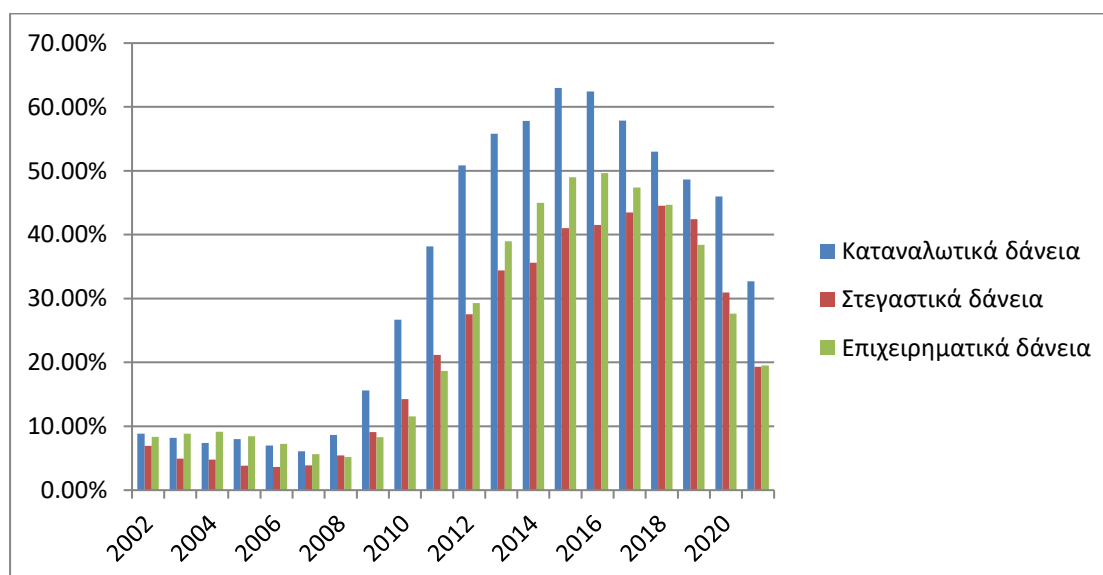
Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Διάγραμμα 7: Εξέλιξη μη εξυπηρετούμενων δανείων ανά κατηγορία (σε δις ευρώ)

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Διάγραμμα 8: Ποσοστό Μη εξυπηρετούμενων δανείων επί του συνολικού δανεισμού

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Από τα παραπάνω στοιχεία γίνεται άμεσα εμφανής αφενός η αυξητική πορεία χορηγήσεων από την πλευρά των τραπεζών μέχρι το 2010 που έφτασε η κρίση στην ελληνική οικονομία. Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2002 η συνολική αξία δανείων ήταν περίπου 88 δις εκ των οποίων μόλις τα 7,15 δις ευρώ χαρακτηρίζονταν ως κόκκινα ή μη εξυπηρετούμενα (ποσοστό 8,11%). Το 2010 το ποσό του συνολικού δανεισμού στον οποίο οι ελληνικές τράπεζες ήταν έκθετες ήταν άνω των 272 δις ευρώ και το αντίστοιχο ποσοστό κόκκινων δανείων ήταν στο 21,55%. Την αμέσως επόμενη χρονιά όταν και η οικονομική κρίση άρχισε να επηρεάζει την πραγματική οικονομία και τη ρευστότητα των νοικοκυριών, ο συνολικός δανεισμός μειώθηκε μεν στα περίπου 243 δις ευρώ (δείγμα ότι οι τράπεζες πλέον είχαν κλείσει την κάνουλα αφού αντιμετώπιζαν τεράστια

προβλήματα ρευστότητας) αλλά παρατηρείται μια υπέρογκη αύξηση στα κόκκινα δάνεια που πλέον σε ποσοστό φτάνουν το 21,55%. Αυτή η χρονιά μπορεί να χαρακτηριστεί και ορόσημο καθώς έκτοτε τα υπόλοιπα των δανείων μειώνονται κάθε χρόνο ενώ τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια μέχρι το 2015-2016 αυξάνονται με μεγάλο ρυθμό. Αυτή η διετία ήταν η χειρότερη από άποψη στοιχείων καθώς τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια είχαν ξεπεράσει τα 100 δις ευρώ σε απόλυτους αριθμούς και σε ποσοστό πλησίαζαν το 50%. Το 2015 αποτελεί το επόμενο ορόσημο αφού εκείνη την περίοδο ολοκληρώνεται η τρίτη ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών (μέσα σε 4 χρόνια). Επίσης η ελληνική οικονομία αρχίζει σταδιακά να μπαίνει σε φυσιολογικό ρυθμό. Όλα αυτά συνετέλεσαν ώστε να αρχίσει να παρατηρείται μια ταχεία μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων που τον Ιούνιο του 2021 έφτασαν λίγο κάτω από 30 δις ευρώ. Αντίστοιχα, άρχισε να μειώνεται το ποσοστό τους επί των συνολικών χορηγήσεων με αποτέλεσμα πριν λίγους μήνες να φτάσουμε στα επίπεδα του 2011 (κοντά στο 20%).

Όπως φαίνεται η αντιμετώπιση του προβλήματος ήταν πολύ δύσκολη και κοστοβόρα και είναι μία διαδικασία που βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη αφού οι τράπεζες δεν έχουν επιτύχει τον στόχο του μονοψήφιου ποσοστού μη εξυπηρετούμενων δανείων επί του συνόλου των δανείων.

3.1.3 Ερμηνεία στατιστικών στοιχείων

Τα στατιστικά στοιχεία που παρουσιάστηκαν στην προηγούμενη ενότητα δείχνουν χαρακτηριστικά την κατάσταση που επικρατούσε στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα την περίοδο της οικονομικής και υγειονομικής κρίσης.

Ο υπερδανεισμός των Ελλήνων (Μαλλιάρια, 2007) τις τελευταίες δεκαετίες και κυρίως την δετία 2000-2008, όταν και υπήρχε ευφορία λόγω της ένταξης στο ευρώ και τη διοργάνωση των Ολυμπιακών Αγώνων του 2004, δημιούργησε ένα κύμα κόκκινων και μη εξυπηρετούμενων δανείων που συνεχίζει ακόμα και σήμερα να ταλανίζει τις ελληνικές τράπεζες (Ρεπούσης, 2017). Θορυβημένη ως προς την παγκόσμια τάση για υπερδανεισμό εμφανίστηκε η Τράπεζα της Ελλάδος στην ετήσια έκθεσή της για το έτος 2007 στην οποία αναφέρεται το παγκόσμιο φαινόμενο του υπερδανεισμού των νοικοκυριών που παρότι ενισχύει την κατανάλωση, είναι δεδομένο ότι στο μέλλον οι επόμενες γενιές θα κληθούν να καλύψουν. Συγκεκριμένα αναφέρεται ότι οι πιστώσεις προς νοικοκυριά και επιχειρήσεις αυξήθηκαν κατά 10% με 11% το 2017 ενώ το 2018 το ποσοστό αύξησης ξεπέρασε το 12%. Το 2003 με την απελευθέρωση της αγοράς των δανείων το ποσοστό δανεισμού των ελληνικών νοικοκυριών ως ποσοστό του ΑΕΠ ανερχόταν σε 26,4%, το 2014 αυξήθηκε στο 31,4%, το 2005 στο 38,3% και το 2007 εκτινάχθηκε στο 44% (σχεδόν διπλάσιο από 4 έτη πριν) (Μαλλιάρια, 2007). Παρόμοια ή ακόμα μεγαλύτερα είναι και τα νούμερα παγκοσμίως. Είναι χαρακτηριστικό ότι ο δανεισμός των νοικοκυριών με στεγαστικά και καταναλωτικά δάνεια και κάρτες ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκε από το 45% που βρισκόταν το 1985 στο 80% το 2005 με μερικές μάλιστα χώρες να ξεπερνάνε το 100% (Βρετανία, Ολλανδία, Δανία, Η.Π.Α. κτλ) (Μαλλιάρια, 2007).

Στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης, ο υπερδανεισμός των προηγούμενων χρόνων φαίνεται να θεωρήθηκε υπεύθυνος εν μέρει για τις δυσκολίες που βίωσε η ελληνική οικονομία. Σε σχετική πανελλαδική μελέτη του οργανισμού έρευνας και ανάλυσης διαΝέοσις που διενεργήθηκε σε δύο φάσεις τον Απρίλιο και τον Νοέμβριο του 2015, σχεδόν το 85% των Ελλήνων είχαν την άποψη ότι ένας από τους καθοριστικούς παράγοντες για την κρίση ήταν και η πρακτική των πολιτών τις τελευταίες δεκαετίες να δανείζονται για να καταναλώνουν αντί να παράγουν. Ενδιαφέρον έχει ότι το συγκεκριμένο ποσοστό ξεπερνάει ακόμα και το ποσοστό που λαμβάνει η παγκόσμια οικονομική κρίση (59,4%) αποδεικνύοντας ότι πλέον οι Έλληνες έχουν αντιληφθεί ότι η τακτική των προηγούμενων ετών ήταν καταστροφική (Χατζής, διαΝέοσις, 2017). Ο υπέρμετρος δανεισμός σε συνδυασμό με την οικονομική κρίση που μειώνει τα εισοδήματα νοικοκυριών και επιχειρήσεων δημιουργεί κόκκινα δάνεια. Το μεγάλο ύψος μη εξυπηρετούμενων δανείων όπως είδαμε στην προηγούμενα ενότητα βάζει εμπόδια στην ανάπτυξη των ίδιων των τραπεζών (Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, 2015) αφού τις επηρεάζει στο θέμα της κερδοφορίας μειώνοντας τα καθαρά λειτουργικά τους έσοδα και αυξάνοντας τις ανάγκες διαχείρισης και παρακολούθησής τους, δημιουργεί υψηλές κεφαλαιακές απαιτήσεις για προβλέψεις και κεφαλαιακή επάρκεια και τέλος υψηλό κόστος χρηματοδότησης αφού μειώνεται η αξιοπιστία τους και οι υποψήφιοι επενδυτές-δανειστές απαιτούν υψηλότερες αποδόσεις.

Σύμφωνα με τον Λυμούρη (2015) η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων οφείλεται τόσο σε μακροοικονομικούς, όπως ο βαθμός οικονομικής ανάπτυξης, η ανεργία, τα επιτόκια, το διαθέσιμο εισόδημα, το δημόσιο χρέος, οι τιμές των ακινήτων, η συναλλαγματική ισοτιμία) όσο και μικροοικονομικούς παράγοντες (ειδικό τραπεζικό δείκτης) όπως οι διαδικασίες πιστοληπτικής αξιολόγησης, η διαχείριση ρίσκου, οι κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης, ο δείκτης ρευστότητας, ο συντελεστής προβλέψεων, το ποσοστό των μη εξασφαλισμένων δανείων, η κερδοφορία, η κεφαλαιακή επάρκεια, οι καταθέσεις, τα NPLs προηγούμενης περιόδου (κ.α.) δύνανται να οδηγούν στη συσσώρευση των ΜΕΔ στα τραπεζικά χαρτοφυλάκια.

Η αλληλεξάρτηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων με τους παραπάνω παράγοντες αποδεικνύεται από μια σειρά μελετών στη βιβλιογραφία. Ο δείκτης των ΜΕΔ γίνεται υψηλότερος όσο ο ρυθμός ανάπτυξης (ΑΕΠ) είναι μικρός, και τα δανειστικά επιτόκια και η ανεργία σε επίπεδα υψηλά (Klein, 2013). Η παραπάνω έρευνα πραγματοποιήθηκε σε χώρες της Κεντρικής, Ανατολικής και Νοτιοανατολικής Ευρώπης για το διάστημα 1998-2011. Η αύξηση του ρυθμού ανάπτυξης (ΑΕΠ) συνεπάγεται μείωση της ανεργίας, αύξηση των μισθών άρα και των εισοδημάτων, καθώς οι δανειζόμενοι έχουν μεγαλύτερη δυνατότητα να εκπληρώσουν τις δανειακές τους υποχρεώσεις, οπότε και εμποδίζεται η συσσώρευση ΜΕΔ. Ομοίως, για τις επιχειρήσεις, επέρχεται αύξηση της παραγωγής και των εισοδημάτων με αποτέλεσμα την καλύτερη εξυπηρέτηση των επιχειρηματικών δανείων. Άρα, η συσχέτιση ΜΕΔ και ΑΕΠ, είναι αρνητική. Το αντίθετο συμβαίνει με την ανεργία, η οποία όταν αυξάνεται, αποδυναμώνει την οικονομική δυνατότητα των δανειζομένων (φυσικά και νομικά πρόσωπα) να εξυπηρετήσουν τα δάνεια με αποτέλεσμα να αυξάνεται ο δείκτης ΜΕΔ (Nkusu, 2011). Ομοίως, θετικά συσχετίζονται τα δανειστικά επιτόκια με τα ΜΕΔ, διότι

όταν τα δανειστικά επιτόκια, κυρίως τα κυμαινόμενα, αυξάνονται, οι δανειζόμενοι παρουσιάζουν δυσκολίες στην εξυπηρέτηση των υποχρεώσεών τους, καθώς αυξάνεται το ποσό των δανειακών υποχρεώσεων, με άμεσο επακόλουθο την αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Επίσης, σύμφωνα με το Fofack (2005) μία χώρα με υψηλά δανειστικά τραπεζικά επιτόκια είναι πιο επιρρεπής σε μία τραπεζική κρίση.

Το 1999 ο μελετητής Keeton (1999) σε ένα δείγμα 50 τραπεζών της Αμερικής της χρονικής περιόδου 1982-1996 παρατήρησε ότι το χαρτοφυλάκιο των επιχειρηματικών δανείων είχε αυξηθεί πολύ εξαιτίας του ανταγωνισμού των τραπεζών για τη χορήγηση όσο γίνεται περισσότερων δανείων σε επιχειρήσεις σε συνδυασμό με τη μείωση των δανειακών επιτοκίων και τη χαλάρωση των κριτηρίων πιστοληπτικής αξιολόγησης. Στην έρευνά του καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η αύξηση της προσφοράς δανείων στο συγκεκριμένο δανειακό κλάδο μπορεί να οδηγήσει σε αύξηση των ζημιών, μείωση της τραπεζικής κερδοφορίας και κατά συνέπεια αύξηση των ΜΕΔ, διότι οι τράπεζες χορηγούν χαμηλής ποιότητας δάνεια "χαλαρώνοντας" πολύ τα πιστωτικά κριτήρια προκειμένου να αυξήσουν τη συμμετοχή τους στην πιστωτική αγορά.

Μία ακόμα ενδιαφέρουσα έρευνα είναι των Messai και Jouini (2013) που έγινε σε δείγμα 85 τραπεζικών ιδρυμάτων στις χώρες Ελλάδα, Πορτογαλία, Ισπανία και Ιταλία για την περίοδο 2004-2008. Μεταξύ άλλων, κατέληξαν στη διαπίστωση ότι όσο υψηλότερος είναι ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων, τόσο χαμηλότερος είναι ο ρυθμός ανάπτυξης ΑΕΠ της χώρας ενώ υψηλότερο είναι και το επίπεδο ανεργίας, η οποία προκαλεί οικονομικά προβλήματα, μείωση στα διαθέσιμα εισοδήματα των δανειοληπτών, μείωση στη ζήτηση σε τραπεζικά προϊόντα κτλ ανατροφοδοτώντας τους χαμηλούς ρυθμούς ανάπτυξης και τη δυσκολία εξόφλησης των τραπεζικών δανείων.

Από τα συμπεράσματα των παραπάνω μελετών μπορούμε να εξηγήσουμε γιατί τόσο η οικονομική κρίση όσο και η υγειονομική κρίση γιγάντωσαν το πρόβλημα. Μάλιστα η οικονομική κρίση είχε επίκεντρο την αγορά στεγαστικών δανείων χαμηλής πιστοληπτικής αξιολόγησης στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και την αλόγιστη χρήση δομημένων επενδυτικών προϊόντων που εξαρτιόνταν άμεσα από τη δυνατότητα αποπληρωμής των δανείων από τα οποία παράγονταν. Η μετάδοση της κρίσης στην Ευρώπη και ιδιαίτερα στην Ελλάδα, έστω και με μια μικρή καθυστέρηση, ήταν αναπόφευκτη. Μερικοί λόγοι για αυτή την εξέλιξη ήταν οι παρακάτω:

1. Το υψηλό δημόσιο χρέος που από τις αρχές της δεκαετίας του '90 είχε σταθεροποιηθεί σε ποσοστά κοντά στο 100% του ΑΕΠ ενώ τα πρώτα χρόνια της κρίσης εκτινάχτηκε στο 180%. Την κατάσταση επέτεινε το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν μπορούσε να δανειστεί από τις αγορές καθώς τα spreads (δηλαδή η διαφορά επιτοκίου του ελληνικού με το γερμανικό κρατικό ομόλογο) ήταν σε απαγορευτικά ύψη (Χαρδούβελης, 2011).
2. Ένα δεύτερο βασικό πρόβλημα ήταν το υψηλό δημόσιο πρωτογενές έλλειμμα που είχε να κάνει με την αλόγιστη σπατάλη δημόσιων πόρων που δεν μπορούσε να καλυφθεί από τα αντίστοιχα έσοδα της κεντρικής διοίκησης με αποτέλεσμα τη διόγκωση του χρέους και την δημιουργία ανάγκης για τεράστιες περικοπές.

Είναι χαρακτηριστικό ότι το 2006 το πρωτογενές έλλειμμα της Γενικής Κυβέρνησης ήταν στον ευρωπαϊκό μέσο όρο (1,6% έναντι 1,5% του μέσου όρου) ενώ την επόμενη τριετία εκτροχιάστηκε λόγω ραγδαίας αύξησης των δαπανών και έφτασε το 2009 στο 10,2%, το μεγαλύτερο στη μεταπολιτευτική ιστορία της χώρας (Σαραφίδης, 2016).

3. Ένα μόνιμο πρόβλημα της ελληνικής οικονομίας ήταν η ύπαρξη πολιτικής διαφθοράς που σε περιόδους κρίσης πάντα βγαίνει στην επιφάνεια.
4. Η διαφθορά του κράτους είχε δημιουργήσει μια παραβατική νοοτροπία στους πολίτες. Έτσι η φοροδιαφυγή και φοροαποφυγή του ιδιωτικού τομέα επικρατούσε με αποτέλεσμα το δημόσιο να χάνει κάθε χρόνο αρκετά δις εσόδων. Οι αιτίες για αυτή τη νοοτροπία είναι αρκετές με βασικότερες την ανεπάρκεια και αναποτελεσματικότητα των ελεγκτικών αρχών, τη μικρή πιθανότητα εντοπισμού από τις αρμόδιες αρχές και η κρατική διαφθορά (Δελτίο Τύπου Οικονομικού Επιμελητηρίου της Ελλάδας, 2010).
5. Όλα τα δομικά προβλήματα που βγήκαν στην επιφάνεια με το ξέσπασμα της κρίσης δημιούργησαν έλλειμμα εμπιστοσύνης προς την ελληνική οικονομία και τις ελληνικές τράπεζες με αποτέλεσμα να παρατηρηθεί μια τεράστια φυγή καταθέσεων από αυτές πράγμα που δημιούργησε οικονομική ασφυξία. Είναι χαρακτηριστικό ότι χάθηκαν από εκροή καταθέσεων νοικοκυριών και επιχειρήσεων 40 δις ευρώ το 2010 και το 2011 ακόμα 35 δις ευρώ (Ελληνική Ένωση Τραπεζών, 2013). Το πρόβλημα επιδεινώθηκε και από την αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων αφού τα οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπιζαν τα περισσότερα νοικοκυριά στην Ελλάδα δεν επέτρεπε την τήρηση των όρων δανεισμού από την πλευρά των πολιτών.

Το ξέσπασμα της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης το 2007-2008 είχε ως αποτέλεσμα να βγουν στην επιφάνεια τα προβλήματα της ελληνικής οικονομίας και να προκαλέσουν την ουσιαστική χρεοκοπία της Ελλάδας. Η υγειονομική κρίση που βιώνουμε τα τελευταία 2 περίπου χρόνια ήρθε σε μια περίοδο που η χώρα φαινόταν να μπαίνει σε μια κανονικότητα. Οι τράπεζες έχουν αρχίσει να δανείζουν ξανά καθώς παρουσιάζεται αύξηση στη ζήτηση κυρίως στα στεγαστικά δάνεια με τις εκταμιεύσεις τους το 2021 να ξεπερνούν το 1 δις έναντι στόχου 800-850 εκ. ευρώ (Στεργίου, 2022) και βρίσκεται εδώ και κάποια χρόνια σε εξέλιξη πλάνο για τη μείωση των κόκκινων δανείων που είναι τα υψηλότερα στην Ευρώπη.

Γίνεται προφανές από τα παραπάνω ότι η πορεία των μη εξυπηρετούμενων δανείων αντικατοπτρίζει σε μεγάλο βαθμό της πορεία συνολικά της οικονομίας κάτι που κάνει επιτακτική την ανάγκη για αντιμετώπιση του ζητήματος και ομαλοποίηση της τραπεζικής αγοράς.

3.2 Οφειλές προς ασφαλιστικά ταμεία και Δ.Ο.Υ. (εφορία)

Εξίσου σημαντικό πρόβλημα στην ελληνική οικονομία είναι οι οφειλές προς τα ασφαλιστικά ταμεία και την εφορία καθώς επηρεάζουν τόσο τα ταμειακά αποθέματα του κράτους αλλά και το συνταξιοδοτικό του πρόγραμμα.

Σχετικά με τα χρέη προς την εφορία, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω εδώ και αρκετά χρόνια υπάρχει μια επικρατούσα νοοτροπία φοροδιαφυγής και φοροαποφυγής των Ελλήνων που πηγάζει εν πολλοίς από την έλλειψη εμπιστοσύνης απέναντι στην εκάστοτε κυβέρνηση. Σημαντικό επίσης ρόλο παίζει και το γεγονός ότι παγκοσμίως το φαινόμενο της φοροδιαφυγής χαρακτηρίζει τους αυτοαπασχολούμενους και τις μικρές επιχειρήσεις. Έτσι σε οικονομίες που αυτές οι κατηγορίες φορολογούμενων επικρατούν, όπως στην Ελλάδα σε αντίθεση με ανεπτυγμένες και μεγάλες οικονομίες, είναι αναμενόμενο να παρατηρείται εντονότερα το φαινόμενο της φοροδιαφυγής (Γεωργακόπουλος, 2016) Αποτέλεσμα αυτού είναι οι ληξιπρόθεσμες οφειλές στις εφορίες να είναι διαχρονικά αρκετά υψηλές ακόμα και πριν την οικονομική κρίση του 2008-2010. Τα υψηλά νούμερα που παρατηρούνται ακόμα και πριν την κρίση οφείλονται σε μια σειρά από παράγοντες όπως είναι οι εξαιρετικά υψηλοί συντελεστές φορολογίας σχεδόν όλων των κατηγοριών (εισόδημα μισθωτών, ακίνητης περιουσίας, ΦΠΑ κτλ) που δίνει κίνητρο σε κάποιους να φοροδιαφύγουν, οι ελλείψεις στις τεχνολογικές υποδομές των ελεγκτικών μηχανισμών που μόνο πρόσφατα άρχισαν να βελτιώνονται, η γενικότερη διαφθορά που επικρατεί, η περιορισμένη χρήση πλαστικού χρήματος που λόγω της πανδημίας άρχισε να αυξάνεται και γενικότερα οι διαρθρωτικές στρεβλώσεις της ελληνικής οικονομίας (Μήτσιος, 2017).

Όσον αφορά τις οφειλές προς ασφαλιστικά ταμεία, αυτές αφορούν κυρίως επιχειρήσεις, ελεύθερους επαγγελματίες και αγρότες καθώς στους μισθωτούς παρακρατούνται τα αντίστοιχα ποσά από τον μισθό τους από τον εργοδότη πριν τον καταβάλλουν στον εργαζόμενο.

3.2.1 Οφειλές προς εφορία

Ένα διαχρονικό ζήτημα που εντάθηκε με το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης στα τέλη της δεκαετίας του '00 είναι οι οφειλές φυσικών και νομικών προσώπων απέναντι στην εφορία.

Στους παρακάτω στατιστικούς πίνακες και διαγράμματα παρουσιάζονται αναλυτικά στοιχεία που αφορούν το χρέος προς τις εφορίες, τα οποία έχουν ιδιαίτερο ενδιαφέρον καθώς αντικατοπτρίζουν την γενικότερη κατάσταση που επικρατεί στη χώρα. Να σημειωθεί ότι η τακτική παρακολούθηση των συγκεκριμένων μεγεθών αλλά και γενικότερα μεγεθών που αφορούν το χρέος, όπως η είσπραξη παλαιότερων οφειλών ή η είσπραξη «φρέσκων» οφειλών κ.α. είναι ουσιαστικά μνημονιακή υποχρέωση της χώρας με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν αξιόπιστα διαθέσιμα επίσημα στατιστικά στοιχεία πριν το 2009-2010 και τα μόνα που μπορούν να βρεθούν προέρχονται κυρίως από τον τύπο και αποτελούν κατά προσέγγιση μεγέθη που όμως μπορούν να μας δώσουν μια σχετικά αξιόπιστη εικόνα της πραγματικής κατάστασης και της εξέλιξης των μεγεθών αυτών.

Πίνακας 2: Ληξιπρόθεσμες οφειλές προς εφορία και πλήθος οφειλετών⁵

Έτος	Πλήθος οφειλετών (σε χιλ)	Ληξιπρόθεσμο υπόλοιπο τέλους έτους σε δις €	Μεταβολή ανά έτος			
			πλήθους οφειλετών σε χιλ	%	Ληξ/σμου υπολοίπου σε δις €	%
2000	910	9,0 €				
2001	-	-				
2002	-	-				
2003	-	11,5 €				
2004	-	-				
2005	-	-				
2006	-	25,6 €				
2007	-	-				
2008	-	29,4 €				
2009	1.090	32,5 €			3,1 €	10,4%
2010	1.147	38,3 €	57	5,3%	5,9 €	18,1%
2011	1.684	44,3 €	537	46,8%	5,9 €	15,5%
2012	2.154	55,1 €	469	27,9%	10,9 €	24,6%
2013	2.788	63,0 €	634	29,4%	7,9 €	14,3%
2014	4.103	74,2 €	1.315	47,2%	11,2 €	17,8%
2015	4.534	85,5 €	431	10,5%	11,3 €	15,2%
2016	4.312	92,9 €	-222	-4,9%	7,4 €	8,6%
2017	4.207	99,8 €	-105	-2,4%	6,9 €	7,4%
2018	4.200	104,1 €	-7	-0,2%	4,3 €	4,3%

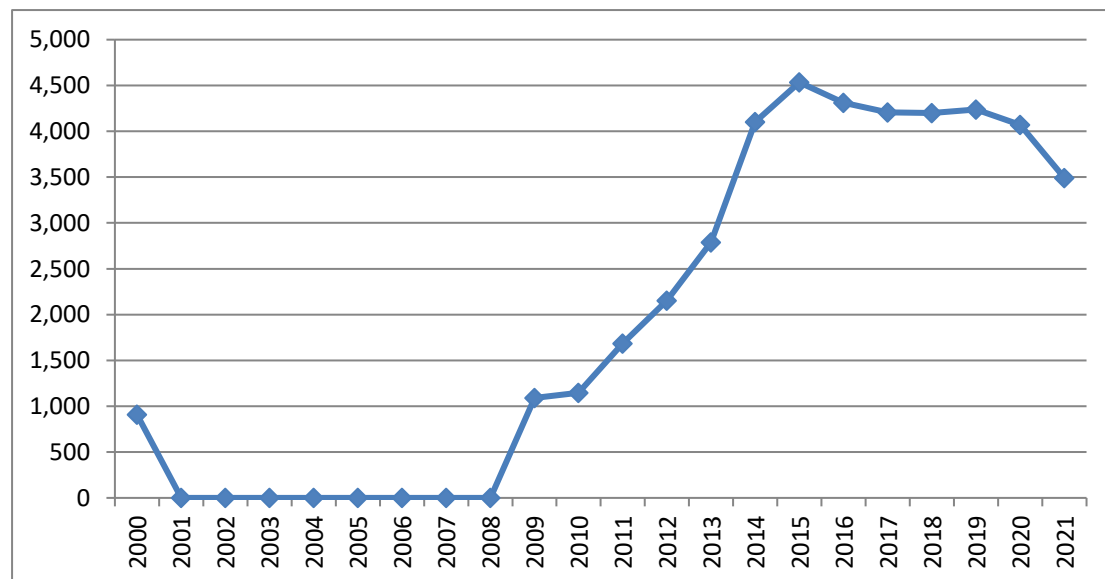
⁵ Να σημειωθεί ότι πριν το 2009 δεν υπάρχουν επίσημα στατιστικά στοιχεία και τα στοιχεία που αναφέρονται βρέθηκαν από τον ημερήσιο τύπο.

2019	4.240	105,4 €	39	0,9%	1,3 €	1,2%
2020	4.069	105,6 €	-171	-4,0%	0,2 €	0,2%
2021	3.489	111,4 €	-580	-14,3%	5,8 €	5,5%

Πηγή: www.aade.gr

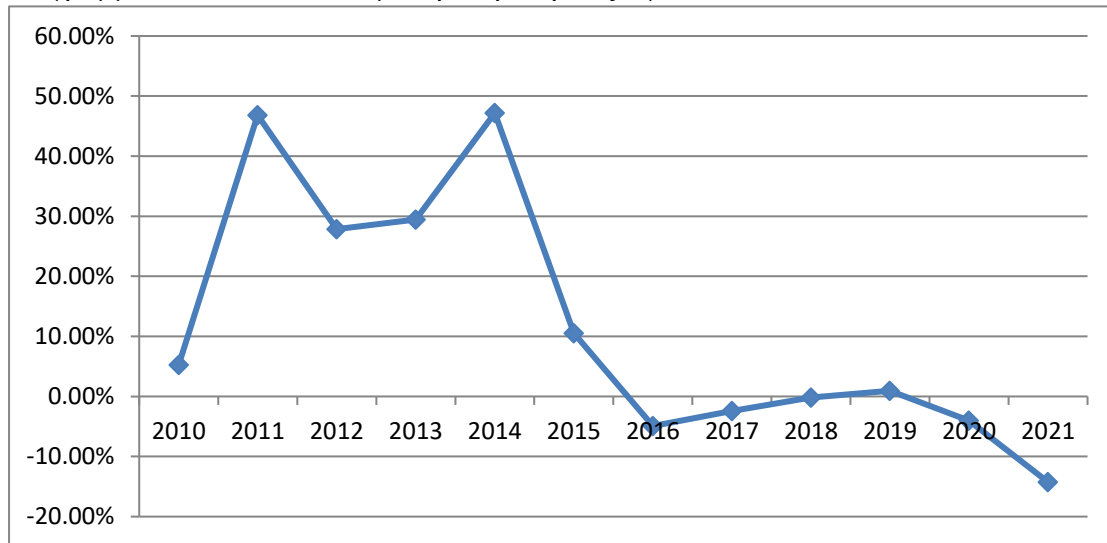
Όσον αφορά το πλήθος των οφειλετών, είναι ξεκάθαρη η εκτίναξη του αριθμού των οφειλετών κυρίως από το 2011 και μετά όταν η κρίση στην ελληνική οικονομία βάθυνε. Συγκεκριμένα, στις αρχές της κρίσης περίπου 1 εκατ. μοναδικά ΑΦΜ (φυσικών ή νομικών προσώπων) καταγράφονταν ως οφειλέτες ληξιπρόθεσμων ποσών. Αυτή η τάση συνεχίστηκε μέχρι το 2014 που ο αριθμός τους εκτοξεύτηκε σε άνω των 4,0 εκ. Στη συνέχεια, μέσα στην επόμενη 5ετία όπου η ελληνική οικονομία άρχισε να παρουσιάζει σημάδια ανάκαμψης παρατηρείται μία μικρή μείωση στον αριθμό των οφειλετών στα περίπου 4 εκ. Παρόλα αυτά, φαίνεται ότι η συσσώρευση χρεών τα χρόνια της κρίσης δεν επιτρέπει την περαιτέρω μείωση του αριθμού των οφειλετών αφού και τα αντίστοιχα ποσά είναι δυσθεώρητα.

Διάγραμμα 9: Πλήθος οφειλετών 2009-2021 (σε χιλ)

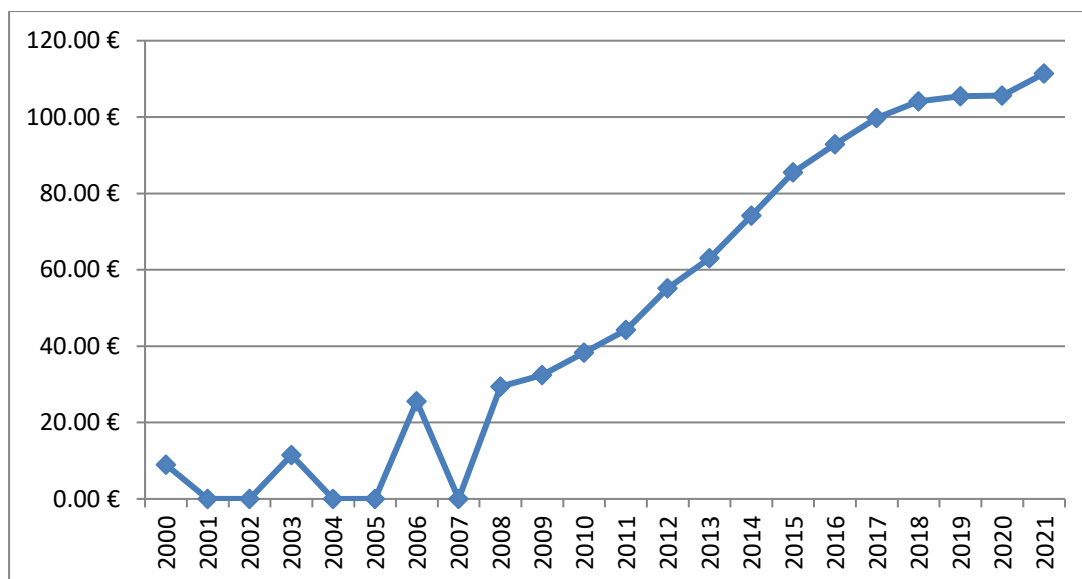
Αντίστοιχο συμπέρασμα προκύπτει από την εκατοστιαία μεταβολή του πλήθους των οφειλετών για την ίδια περίοδο όταν και μέχρι το 2015, υπάρχει αυξητική τάση από έτος σε έτος που όμως ήδη από το 2014 παρουσιάζει μια αποκλιμάκωση ενώ μέχρι το 2020 ουσιαστικά παρατηρείται μια σχετική σταθεροποίηση.

Διάγραμμα 10: Εκατοστιαία μεταβολή πλήθους οφειλετών 2009-2021

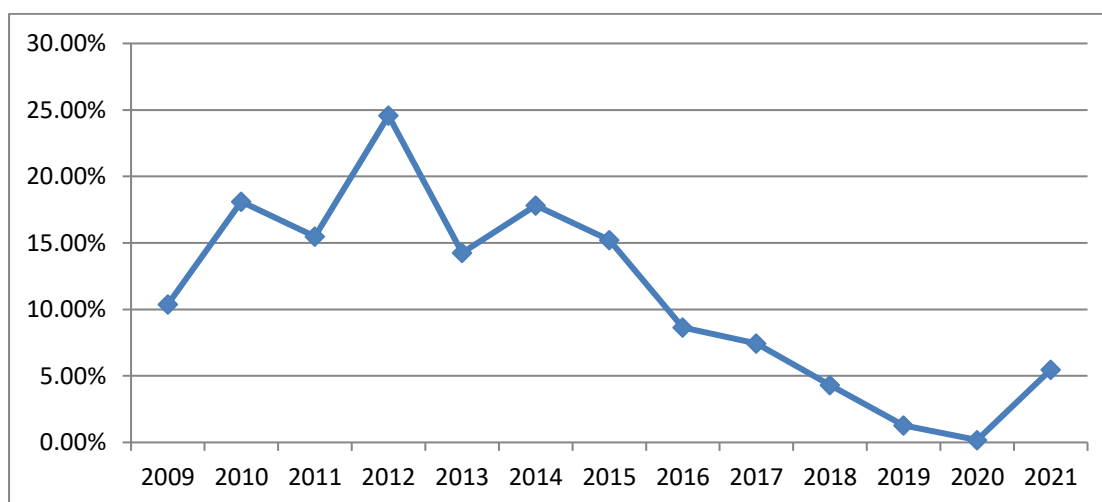
Όσον αφορά τα ληξιπρόθεσμα ποσά που εμφανίζονται κάθε έτος, η πορεία τους είναι συνεχώς ανοδική και μάλιστα στα τέλη της δεκαετίας των '00 βλέπουμε να εκτινάσσεται. Το 2000 οι ληξιπρόθεσμες οφειλές ήταν περίπου 9 δις ευρώ ενώ το 2003 οι οφειλές στην εφορία μόλις που ξεπερνούσαν τα 11 δις ευρώ. Η αυξητική τους πορεία ξεκίνησε λίγο πριν ξεσπάσει η κρίση του 2008 στις Η.Π.Α. αφού βλέπουμε ότι το 2006 είχε υπερδιπλασιαστεί στα περίπου 25 δις ευρώ για να ξεπεράσει τα 30 δις ευρώ το 2010, δηλαδή όταν πλέον ήταν εμφανές ότι η ελληνική οικονομία είχε μπει για τα καλά στη δίνη της οικονομικής κρίσης. Το συγκεκριμένο χρονικό σημείο σηματοδοτείται από το ιστορικό πλέον διάγγελμα του τότε πρωθυπουργού Γιώργου Παπανδρέου από το Καστελόριζο. Συγκεκριμένα στις 23 Απριλίου 2010, ο Πρωθυπουργός ανακοινώνει την απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου να προσφύγει η χώρα στον μηχανισμό στήριξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Παπαδόπουλος, 2018). Την επόμενη τριετία το χρέος προς τις εφορίες είχε διπλασιαστεί σχεδόν ενώ μόνο τη διετία 2019-2020 παρατηρείται μια σχετικά σταθεροποίηση του ποσού στα 104-105 δις ευρώ. Το 2021 εξαιτίας της πανδημίας παρατηρείται μία σημαντική αύξηση στα επίπεδα των 110-111 δις ευρώ που οφείλεται στην στασιμότητα της οικονομίας λόγω των συνεχόμενων λοκντάουν παγκοσμίως.

Διάγραμμα 11: Ληξιπρόθεσμες οφειλές προς εφορία (σε δις €)

Παρά το γεγονός ότι οι ληξιπρόθεσμες οφειλές ανά έτος αυξάνονται καθ' όλη τη διάρκεια της εξεταζόμενης περιόδου, η ποσοστιαία αύξηση του υπολοίπου όπως παρουσιάζεται στο παρακάτω διάγραμμα μας δίνει μια ενδιαφέρουσα πληροφορία που καταδεικνύει την σχετική βελτίωση του οικονομικού κλίματος στην Ελλάδα. Από το 2015 και έπειτα η αύξηση του χρέους από έτος σε έτος βαίνει μειούμενη για να σταθεροποιηθεί τη διετία 2019-2020 και μόνο το 2021 να παρουσιάσει αύξηση κατά 5,5% περίπου.

Διάγραμμα 12: Ποσοστιαία μεταβολή ληξιπρόθεσμων οφειλών προς εφορία

Θα πρέπει να ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι η σταθεροποίηση του ληξιπρόθεσμου υπολοίπου εν μέρει ενδέχεται να οφείλεται στο γεγονός ότι ένα από τα μέτρα που πήρε η ελληνική κυβέρνηση για την ανακούφιση των φορολογούμενων που επλήγησαν από την πανδημία ήταν η αναστολή των χρεών του (αρχικά μέχρι τον Αύγουστο 2020 και εν συνεχεία με παρατάσεις μέχρι την άνοιξη του 2021) με αποτέλεσμα τα ποσά αυτά αφενός να μην αποπληρώνονται αφετέρου να μην επιβαρύνονται με περαιτέρω τόκους

υπερημερίας και να παραμένουν σταθερά για όλη τη διάρκεια εφαρμογής του μέτρου (Deloitte, 2020).

Ένα ακόμα στατιστικό στοιχείο που θα πρέπει να ληφθεί υπόψη συνδυαστικά με τα παραπάνω είναι τα ποσά που θεωρούνται ανεπίδεκτα είσπραξης. Για να χαρακτηριστεί μία οφειλή ως ανεπίδεκτη είσπραξης θα πρέπει να ισχύουν τρεις προϋποθέσεις (Χρυσολωρά, 2021):

1. Ο οφειλέτης να μην έχει κάποιο περιουσιακό στοιχείο
2. Να έχει υποβληθεί αίτηση ποινικής δίωξης από την πλευρά του δημοσίου με βάση τις διατάξεις του άρθρου 25 του Ν. 1882/1990 ή να έχει εξακριβωθεί αιτιολογημένα ότι δεν είναι δυνατή η υποβολή αίτησης ποινικής δίωξης και
3. Μετά από ειδικό έλεγχο που θα πραγματοποιεί οριζόμενος ελεγκτής της αρμόδιας υπηρεσίας να έχει επιβεβαιωθεί ότι αντικειμενικά είναι αδύνατη η είσπραξη της οφειλής

Οι συνέπειες του χαρακτηρισμού μιας οφειλής ως ανεπίδεκτης ακολουθούν τον οφειλέτη για μία δεκαετία όταν και τελικά παραγράφεται. Οι οφειλέτες δεν μπορούν να εκδώσουν φορολογική ενημερότητα, οι λογαριασμοί τους είναι δεσμευμένοι και δεν μπορούν να εκδώσουν άλλα νόμιμα πιστοποιητικά για μεταβίβαση ακινήτων.

Τα τελευταία χρόνια οι φορολογική διοίκηση επιχειρεί να κάνει ένα ξεκαθάρισμα των οφειλών ώστε να υπάρχει μια πιο αντικειμενική και ρεαλιστική αποτύπωσή τους ως προς την εισπραξιμότητά τους. Σύμφωνα με στοιχεία της Ανεξάρτητης Αρχής Δημοσίων Εσόδων που δημοσιεύτηκαν στον τύπο τα τελευταία χρόνια η εικόνα των οφειλών είναι η παρακάτω:

Πίνακας 3: Ύψος ανεπίδεκτων είσπραξης και % επί των συνολικών ληξιπρόθεσμων

Έτος	Συνολικές Ληξιπρόθεσμες οφειλές (δισ ευρώ)	Ανεπίδεκτα είσπραξης (δισ ευρώ)	% Ανεπίδεκτων είσπραξης	Υπόλοιπο
2017	99,8	13,5	13,5%	86,3
2018	104,1	18,1	17,0%	86,0
2019	105,4	21,5	20,4%	83,9
2020	105,6	24,0	22,7%	81,6
2021	111,4	25,0	22,5%	86,4

Πηγή: www.aade.gr

Παρατηρούμε μία σταθερή αύξηση του ποσοστού των ανεπίδεκτων είσπραξης τα τελευταία χρόνια και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι οφειλές αυτές έρχονται από αρκετά χρόνια πίσω και οι οφειλέτες δεν έχουν πλέον τη δυνατότητα να τις εξοφλήσουν. Τα τελευταία δύο χρόνια μάλιστα σχεδόν το ¼ αυτών έχει χαρακτηριστεί ως ανεπίδεκτο είσπραξης με αποτέλεσμα να έχει ξεκινήσει η διαδικασία της ολικής

διαγραφής τους μέσα σε μία δεκαετία από τότε που χαρακτηρίστηκε ως ανεπίδεκτο όπως αναφέρθηκε παραπάνω.

Γίνεται αντιληπτό ότι η βελτίωση της εικόνας των ληξιπροθέσμων προς την εφορία είναι άμεσα συνυφασμένη με την γενικότερη πορεία της οικονομίας καθώς όσο καλύτερες είναι οι αποδόσεις των επιχειρήσεων και τα ατομικά εισοδήματα τόσο πιο εύκολο θα είναι για τους φορολογούμενους να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους.

3.2.2 Οφειλές προς ασφαλιστικά ταμεία

Το τρίτο σκέλος του ιδιωτικού χρέους αφορά τις οφειλές των φυσικών και νομικών προσώπων προς τα ασφαλιστικά ταμεία, έναν κρίσιμο τομέα αφού από την ευρωστία των ασφαλιστικών ταμείων εξαρτάται η συνταξιοδοτική και ιατροφαρμακευτική εξασφάλιση εκατομμυρίων πολιτών.

Σχετικά με τις ασφαλιστικές εισφορές, ασφαλή στατιστικά στοιχεία έχουμε από το 2014 και έπειτα και αυτό συνδέεται με τη σύσταση του Κέντρου Είσπραξης Ασφαλιστικών Εισφορών (Κ.Ε.Α.Ο.) με το άρθρο 101 του Ν. 4172/2013⁶. Σύμφωνα με τον ιδρυτικό νόμο η αποστολή του Κ.Ε.Α.Ο. είναι «ο εντοπισμός και η καταπολέμηση διαχρονικών παθογενειών του συστήματος είσπραξης και η λήψη μέτρων κατά της συστηματικής αποφυγής καταβολής εισφορών. Το Κ.Ε.Α.Ο. επιδιώκει την ενίσχυση των διαδικασιών είσπραξης των οφειλών προς τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης, με σκοπό την αύξηση των εσόδων, την ενίσχυση της βιωσιμότητας του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης και την εξασφάλιση των παροχών των ταμείων». Συγκεκριμένα, σκοπός του είναι:

1. Η είσπραξη των ληξιπρόθεσμων ασφαλιστικών οφειλών
2. Η δημιουργία ηλεκτρονικής βάσης δεδομένων οφειλετών των ασφαλιστικών οργανισμών
3. Η μελέτη, επεξεργασία και υποβολή προτάσεων για νομοθετικές ρυθμίσεις
4. Η κεντρική παρακολούθηση των οφειλετών και η τήρηση στατιστικών στοιχείων και αναλύσεων και
5. Ο σχεδιασμός και εκτέλεση δράσεων που να ενισχύουν την επίτευξη των σκοπών του.

Στο Κ.Ε.Α.Ο. συμπεριλαμβάνονται οι ληξιπρόθεσμες οφειλές των πρώην ταμείων Ι.Κ.Α, Ε.Τ.Α.Μ., Ο.Α.Ε.Ε., Ο.Γ.Α., Ε.Τ.Α.Α., Τ.Α.Υ.Τ.Ε.Κ.Ω., Ε.Τ.Α.Τ, Ε.Τ.Α.Π-Μ.Μ.Ε. και Ν.Α.Τ., στο οποίο διαβιβάστηκαν ασχέτως της είσπραξιμότητάς τους ή του ύψους τους. Σύμφωνα λοιπόν με τις τριμηνιαίες εκθέσεις προόδου που δημοσιεύει το Κ.Ε.Α.Ο. προκύπτουν τα παρακάτω στατιστικά στοιχεία.

Πίνακας 4: Στοιχεία οφειλών προς ασφαλιστικά ταμεία

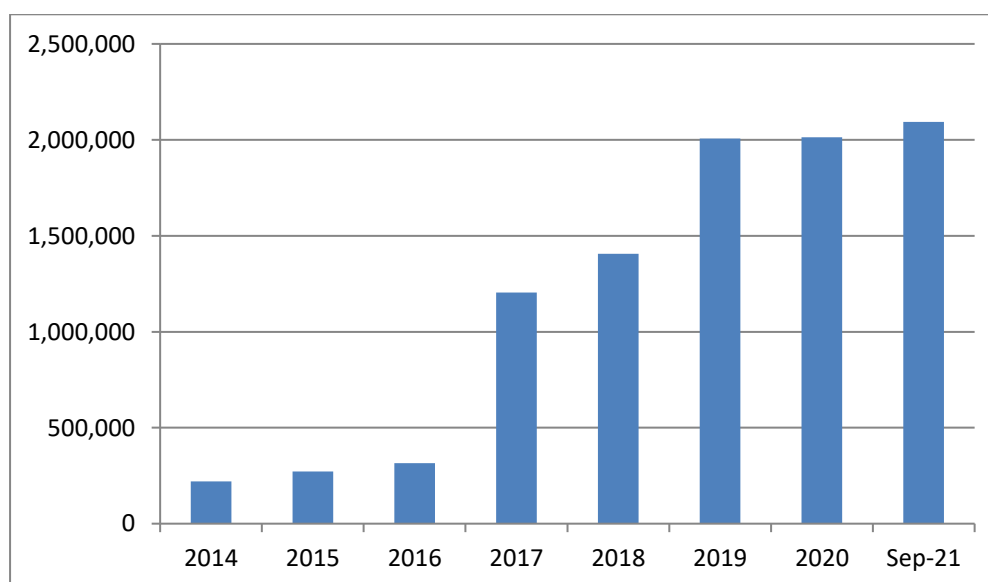
⁶ www.efka.gov.gr

Έτος	Πλήθος οφειλετών	Ποσό οφειλών με 31/12 (σε δις €)	μεταβολή πλήθους οφειλετών	%	μεταβολή ληξ/σμου υπολοίπου (σε δις €)	%
2014	220.615	11,49				
2015	272.468	15,35	51.853	23,50%	3,87	33,68%
2016	314.917	17,54	42.449	15,58%	2,19	14,23%
2017	1.204.606	31,29	889.689	282,52%	13,75	78,38%
2018	1.407.061	34,79	202.455	16,81%	3,50	11,19%
2019	2.007.307	35,38	600.246	42,66%	0,59	1,71%
2020	2.013.900	37,52	6.593	0,33%	2,14	6,04%
Σεπ-21	2.093.286	38,78	79.386	3,94%	1,26	3,35%

Πηγή: www.efka.gov.gr

Παρακάτω παρουσιάζουμε διαγραμματικά τα σχετικά στατιστικά στοιχεία.

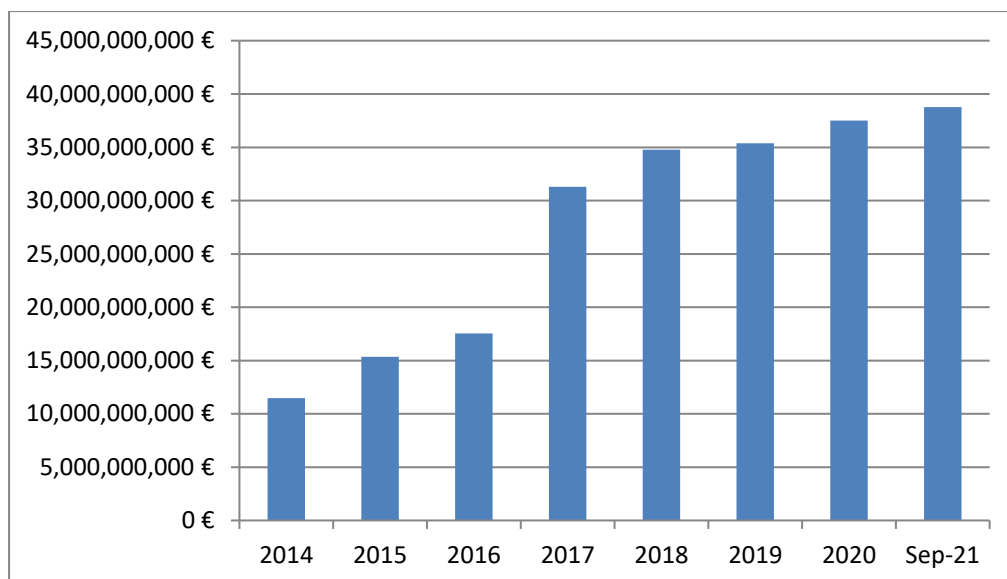
Διάγραμμα 13: Πλήθος οφειλετών σε ασφαλιστικά ταμεία

Πηγή: www.efka.gov.gr

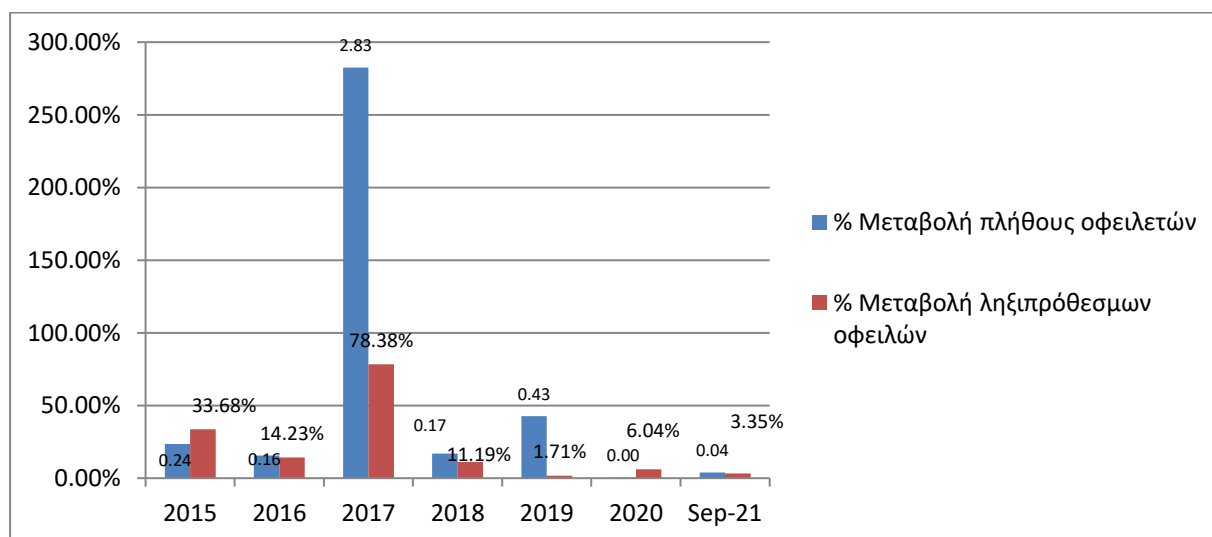
Διάγραμμα 14: Ποσό οφειλών με 31/12/χχ

Πηγή: www.efka.gov.gr

Διάγραμμα 15: % μεταβολή πλήθους οφειλετών και ληξιπρόθεσμων οφειλών σε ασφαλιστικά ταμεία

Πηγή: www.efka.gov.gr

Διαχρονικά παρατηρούμε ότι κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, οι ληξιπρόθεσμες οφειλές προς τα ασφαλιστικά ταμεία διατηρούν μια αυξητική τάση και ειδικά μέχρι το 2017 η τάση αυτή είναι έντονη. Συγκεκριμένα, από τα περίπου 11,5 δις

ληξιπρόθεσμων οφειλών το 2014, το 2017 το Κ.Ε.Α.Ο. έφτασε να διαχειρίζεται οφειλές άνω των 31 δις ευρώ με τη μεγαλύτερη αύξηση μάλιστα να παρουσιάζεται μέσα στο 2017. Σύμφωνα με τις σχετικές εκθέσεις προόδου εκείνης της χρονιάς, το μεγαλύτερο μέρος της αύξησης προέρχεται από ένταξη στο Κ.Ε.Α.Ο. οφειλών που έρχονται από τα πρώτα χρόνια της κρίσης και ιδίως από τη διετία 2013-2014. Συγκεκριμένα, μόλις το πρώτο τρίμηνο του 2017 εντάχθηκαν στο Κ.Ε.Α.Ο. οφειλές 4,9 δις ευρώ που αντιστοιχούσε σε 335.925 οφειλέτες αυξάνοντας τις συνολικές ληξιπρόθεσμες οφειλές που διαχειριζόταν το Κ.Ε.Α.Ο. κατά περίπου 28% μόλις σε ένα τρίμηνο (1^η Τριμηνιαία Έκθεση Προόδου έτους 2017, Κ.Ε.Α.Ο.). Εν τέλει, η συγκεκριμένη κομβική χρονιά έκλεισε με συνολικές ληξιπρόθεσμες οφειλές 31,2 δις ευρώ, αυξημένες κατά 78,38% σε σχέση με το 2016.

Ένα ακόμα ενδιαφέρον συμπέρασμα που εξάγουμε από τους παραπάνω πίνακες και διαγράμματα είναι μια σχετικά σταθεροποίηση στο ύψος των ληξιπρόθεσμων οφειλών που παρατηρείται τα τελευταία έτη. Ενδεικτικός είναι ο παρακάτω πίνακας που δείχνει το ύψος οφειλών που διαβιβάστηκαν ανά έτος εκκίνησης της οφειλής στο Κ.Ε.Α.Ο. (3^η Τριμηνιαία έκθεση προόδου, Κ.Ε.Α.Ο.).

Πίνακας 5: Ανάλυση οφειλών ανά έτος εκκίνησης οφειλής (ποσά σε δις ευρώ)

Ανάλυση οφειλών ανά έτος εκκίνησης οφειλής		
Έτος εκκίνησης	πλήθος οφειλετών	ύψος οφειλών
2009 και πριν	688.507	28,80
2010	96.036	2,03
2011	104.589	1,66
2012	90.512	1,17
2013	84.714	0,78
2014	83.824	0,60
2015	75.549	0,46
2016	112.923	0,46
2017	418.108	2,15
2018	140.016	0,41
2019	182.747	0,18
2020	12.430	0,05
2021	3.421	0,01
Σύνολο	2.093.376	38.777.206.033 €

Πηγή: www.efka.gov.gr

Διαπιστώνεται ότι περίπου το 75% των οφειλών προέρχονται από το 2009 και πριν με αποτέλεσμα να κρίνεται ιδιαίτερα επισφαλής, αν όχι αδύνατη, η είσπραξη έστω και μέρους αυτού του ποσού. Μάλιστα, σε αυτό το ζήτημα προέκυψε και μία σημαντική εξέλιξη πρόσφατα με την απόφαση 1833/5-11-2021 της ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας (ΣτΕ) με την οποία κρίνεται αντισυνταγματικός ο γενικός κανόνας της 20ετούς παραγραφής αξιώσεων για την καταβολή ασφαλιστικών εισφορών που προβλεπόταν με τον Νόμο 4387/2016.⁷ Με αυτή την απόφαση χιλιάδες ελεύθεροι επαγγελματίες και αυτοαπασχολούμενοι θα μπορούσαν να διαγράψουν το σύνολο ή μεγάλο μέρος των οφειλών τους που προέρχονται από το 2010 και πίσω και να καταφέρουν να εξασφαλίσουν σύνταξη αν πληρούν τις υπόλοιπες προϋποθέσεις αρκεί ο Ε.Φ.Κ.Α. να αρχίσει να εφαρμόζει την παραπάνω απόφαση κάτι που δεν αναμένεται να γίνει σύντομα μιας και αναζητούνται τρόποι να παρακαμφθεί διότι όπως φαίνεται και από τον παραπάνω πίνακα, θα αναγκαστεί να παραγράψει το μεγαλύτερο μέρος των ποσών που οφείλονται στα ασφαλιστικά ταμεία.

Επιπλέον, διαπιστώνουμε ακόμα μία φορά αυτό που είχε αναφερθεί και νωρίτερα ότι το 2017 το ύψος των ληξιπρόθεσμων οφειλών εκτινάχθηκε αλλά και το γεγονός ότι τα τελευταία δύο έτη παρατηρείται μια σημαντική μείωση που οφείλεται κυρίως στα μέτρα που πάρθηκαν για την αντιμετώπιση των συνεπειών από την πανδημία του COVID 19. Στο ίδιο πλαίσιο, θα πρέπει όμως να λάβουμε υπόψη ότι σύμφωνα με την τελευταία δημοσιευμένη τριμηνιαία έκθεση του Κ.Ε.Α.Ο. στο τέλος Σεπτεμβρίου 2021 παρατηρήθηκε μία εκτίναξη των οφειλών της τάξεως των 772 εκ ευρώ περίπου σε σχέση με τον Ιούνιο του 2021 που οφείλεται στο ξεπάγωμα των εισφορών της πρώτης καραντίνας (Σαλούρου, 2021).

Σύμφωνα με έκθεση του Κ.Ε.Α.Ο. (2018) έχουν εντοπιστεί τρόποι εισφοροδιαφυγής που εφαρμόζονται από διάφορους τύπους εταιρειών (με κυριότερες της μονοπρόσωπες Ε.Π.Ε. και τις Ιδιωτικές Κεφαλαιουχικές Εταιρείες). Μερικοί από αυτούς τους τρόπους εισφοροδιαφυγής είναι οι παρακάτω:

- Δημιουργία οφειλών από εταιρείες που είτε δεν έχουν περιουσιακά στοιχεία οι ίδιες ή οι (εικονικοί) υπεύθυνοί τους είτε οι υπεύθυνοί τους τα έχουν μεταβιβάσει σε τρίτους.
- Αδρανοποίηση εταιρειών με μεγάλες οφειλές και δημιουργία νέων στον ίδιο χώρο, με το ίδιο αντικείμενο και το ίδιο προσωπικό.
- Δημιουργία οφειλών από επιχειρήσεις που αναλαμβάνουν συνήθως έργα ως υπεργολάβοι και αυξάνουν σημαντικά το προσωπικό τους κατά την περίοδο που εμφανίζονται να εκτελούν αυτά τα έργα (π.χ. εταιρείες καθαριότητας ή σεκιούριτι).

Αν σε αυτές τις οφειλές προσθέσουμε και τις οφειλές που δημιουργούνται από τους ελεύθερους επαγγελματίες καταλαβαίνει κανείς πόσο εύκολο είναι να εκτοξευτούν οι συνολικές οφειλές προς τα ασφαλιστικά ταμεία.

---

⁷ Δημοσιογραφική ομάδα Taxheaven (2021)

Στην προηγούμενη ενότητα αναφερθήκαμε στις οφειλές που χαρακτηρίζονται ως ανεπίδεκτες είσπραξης. Αντίστοιχα, ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό των οφειλών προς τα ασφαλιστικά ταμεία θεωρείται ότι είναι ουσιαστικά αδύνατο να εισπραχθούν. Όπως αναφέρεται στον τύπο, ο ΚΕΑΟ προχώρησε σε ανάλυση των οφειλών και κατέληξε σε μερικά συμπεράσματα. Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, οι συνολικές οφειλές στο τέλος του τρίτου τριμήνου του 2021 ήταν περίπου 39 δις ευρώ. Παρόλα αυτά, με πρόσφατες δηλώσεις του ο Υπουργός Εργασίας Κωστής Χατζηδάκης φάνηκε να θεωρεί ότι τα παλαιά χρέη δεν θεωρούνται εισπράξιμα⁸ αφού πολλοί οφειλέτες δεν έχουν κάνει χρήση καμίας ρύθμισης που έχει νομοθετηθεί, ούτε καν των 120 δόσεων άρα δεν φαίνεται να σκοπεύουν να εξοφλήσουν. Σύμφωνα με την ανακοίνωση του ΚΕΑΟ ισχύουν τα εξής:

- Οι 2.149 μεγαλοοφειλέτες με χρέη άνω του 1 εκ έκαστος, οφείλουν συνολικά περίπου το 1 / 4 των οφειλών ήτοι 9,4 δις ευρώ και φαίνεται ότι δεν σκοπεύουν να πληρώσουν αφού δεν κάνουν ενέργειες προς αυτή την κατεύθυνση.
- Ένα ποσό περίπου 29 δις ευρώ ή άνω του 74% των συνολικών οφειλών προέρχεται από οφειλέτες των οποίων οι οφειλές ξεκίνησαν το 2009 και παλαιότερα και οι όποιες προσπάθειες έγιναν από την ασφαλιστική αρχή για την είσπραξή τους προφανώς δεν είχε αποτέλεσμα.
- Μόλις τα 10 περίπου δις ευρώ είναι νεότερες οφειλές από το 2010 και μετά.

Με βάση τα παραπάνω δεδομένα, το ΚΕΑΟ έχει ξεκινήσει μία διαδικασία διαχωρισμού των οφειλών σε ανεπίδεκτες είσπραξης και εισπράξιμες. Οφειλές για τις οποίες έχουν ληφθεί μέτρα (δέσμευση λογαριασμών, νομικές ενέργειες κτλ) και αυτά δεν απέδωσαν, οφειλές αποβιωσάντων των οποίων οι κληρονόμοι έχουν κάνει αποποίηση κληρονομιάς ή οφειλές επιχειρήσεων πτωχευμένων ή σε αδράνεια θεωρούνται ως ανεπίδεκτες αφού βέβαια έχουν εξαντληθεί όλα τα διαθέσιμα εισπρακτικά μέσα ενώ προς αυτή την κατεύθυνση κινείται και η προαναφερθείσα απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με την 10ετή και όχι 20ετή παραγραφή των ασφαλιστικών οφειλών.

Είναι κρίσιμο να ξεκαθαρίσει το θέμα της εισπραξιμότητας των οφειλών ώστε να μπορέσει ο εισπρακτικός μηχανισμός να επικεντρωθεί σε αυτές τις οφειλές που μπορούν να εισπραχθούν και μπορούν να δώσουν ανάσα στο ιδιαίτερα πιεσμένο ασφαλιστικό σύστημα της χώρας.

---

⁸ Δημοσιογραφική ομάδα www.sofokleousin.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο: ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Η έκταση του προβλήματος και η επίπτωση που είχε στην οικονομία έκαναν επιτακτική την ανάγκη επίλυσής του με μια σειρά από μέτρα και ρυθμίσεις αλλά και με τη δημιουργία ενός ειδικού κρατικού οργανισμού.

4.1 Η Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (Ε.Γ.Δ.Ι.Χ.)

Το ζήτημα της αντιμετώπισης του ιδιωτικού χρέους έχει βαρύνουσα σημασία καθώς επηρεάζεται η λειτουργία ολόκληρης της οικονομίας της χώρας. Έτσι, αποφασίστηκε ότι θα είναι χρήσιμο να συσταθεί μία ειδική γραμματεία για τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους. Αυτό έγινε με τον Ν. 4389/2016 «Επείγουσες διατάξεις για την εφαρμογή της συμφωνίας δημοσιονομικών στόχων και διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων και άλλες διατάξεις»⁹ που αποτελεί ιδρυτικό νόμο.

Με το άρθρο 78 του ανωτέρω νόμου συνίσταται η Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους που υπάγεται στο Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους (ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ.) με έδρα την Αθήνα. Το ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ. συστάθηκε με το άρθρο 72 του ίδιου νόμου και τότε αποτελούταν από τους Υπουργούς Οικονομίας, Ανάπτυξης και Τουρισμού, Δικαιοσύνης, Διαφάνειας και Ανθρώπινων Δικαιωμάτων, Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης και Οικονομικών. Πλέον σε αυτό συμμετέχουν οι υπουργοί Ανάπτυξης και Επενδύσεων, Δικαιοσύνης, Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων και Οικονομικών. Στις αρμοδιότητες του ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ. μεταξύ άλλων είναι τα παρακάτω:

1. Διαμόρφωση και δημοσιοποίηση της στρατηγικής και των πολιτικών σχετικά με την οργάνωση ενός ολοκληρωμένου μηχανισμού αποτελεσματικής διαχείρισης του ιδιωτικού χρέους καθώς και κατάρτιση και επικαιροποίηση σχεδίων δράσης για την υλοποίηση της παραπάνω στρατηγικής,
2. Διαπίστωση δυσλειτουργιών και διατύπωση προτάσεων για την τροποποίηση του υφιστάμενου νομικού πλαισίου σε θέματα που αφορούν την επίλυση θεμάτων ιδιωτικού χρέους
3. Κατάρτιση δράσεων ευαισθητοποίησης για την αξιοποίηση όλων των μέσων επικοινωνίας που διαθέτει η Ελληνική Κυβέρνηση για την ενημέρωση των πολιτών
4. Δημιουργία δικτύου παροχής δωρεάν συμβουλευτικών υπηρεσιών σε φυσικά και νομικά πρόσωπα για θέματα που αφορούν τη διαχείριση των οφειλών
5. Διαμόρφωση και επίβλεψη τήρησης των αναγκαίων χρονοδιαγραμμάτων για την υλοποίηση στρατηγικού σχεδίου για την αποτελεσματική αντιμετώπιση του ιδιωτικού χρέους.

Το ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ. για την επίτευξη των στόχων του έχει την υποστήριξη της Ειδικής Γραμματείας Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους η οποία συνδράμει στον σχεδιασμό των

---

⁹ www.minfin.gr

δράσεων του ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ., οργανώνει και διαμορφώνει την πολιτική ενημέρωσης των πολιτών και των επιχειρήσεων και συντονίζει επιχειρησιακά τη Συντονιστική Επιτροπή. Οι αρμοδιότητες της όπως αυτές ορίζονται από το άρθρο 79 του ιδρυτικού νόμου είναι οι εξής:

1. Να συνδράμει στο σχεδιασμό και υλοποίηση της εθνικής στρατηγικής για την οργάνωση ενός ολοκληρωμένου μηχανισμού αποτελεσματικής διαχείρισης του ιδιωτικού χρέους
2. Να εισηγείται τους άξονες και την εξειδίκευση των επιμέρους στόχων της στρατηγικής για την αντιμετώπιση του προβλήματος της διαχείρισης των μη εξυπηρετούμενων ιδιωτικών δανείων
3. Να επεξεργάζεται θέσεις, γενικές κατευθύνσεις και προτάσεις για τη βελτίωση της υφιστάμενης νομοθεσίας που ρυθμίζει ζητήματα ιδιωτικού χρέους
4. Να εισηγείται στο ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ. για θέματα οργάνωσης, αξιολόγησης κτλ
5. Να παρακολουθεί τη λειτουργία διεθνών ή μη επιτροπών και ομάδων εργασίας σε σχετικά θέματα
6. Να μεριμνά για την ομαλή λειτουργία του δικτύου ενημέρωσης των πολιτών που παρέχει οικονομικής και νομικής φύσης συμβουλές και κατευθύνσεις
7. Να αναπτύσσει και να διατηρεί ολοκληρωμένο Πληροφοριακό Σύστημα Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους
8. Να διοργανώνει εκπαιδευτικά σεμινάρια και ημερίδες για δημόσιους υπαλλήλους που απασχολούνται σε διάφορες υπηρεσίες σχετικές με τη διαχείριση του ιδιωτικού χρέους
9. Να συντάσσει κάθε είδους εισηγήσεις, εκθέσεις και αναφορές για σχετικά ζητήματα
10. Να υποβάλλει ετήσια απολογιστική έκθεση πεπραγμένων,
11. Να συντονίζει το έργο των εμπλεκόμενων κρατικών φορέων και υπηρεσιών (π.χ. Υπουργεία, «Συνήγορος του Καταναλωτή» κτλ)
12. Να παρέχει τεχνική υποστήριξη στο ΚΥ.Σ.Δ.Ι.Χ. για διαμόρφωση εθνικών θέσεων
13. Να σχεδιάζει συστήματα πληροφόρησης και ευαισθητοποίησης των ενδιαφερόμενων φορέων
14. Να λειτουργεί το τηλεφωνικό κέντρο εξυπηρέτησης δανειοληπτών
15. Να λειτουργεί την αντίστοιχη ιστοσελίδα στην οποία αναρτώνται όλες οι σχετικές αποφάσεις και άλλα σχετικά βοηθητικά εργαλεία
16. Να συνεργάζεται με την Τράπεζα της Ελλάδος

Ένα σημαντικό σκέλος της λειτουργίας της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. είναι η υποστήριξη των Τοπικών Κέντρων Ενημέρωσης και Υποστήριξης Δανειοληπτών. Αυτή τη στιγμή λειτουργούν 52 περιφερειακές υπηρεσίες σε όλη την Ελλάδα¹⁰. Ο στόχος τους είναι η ενημέρωση των πολιτών και επιχειρήσεων για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους όσον αφορά την προσπάθειά τους να εξυπηρετήσουν τα χρέη τους προς το δημόσιο, τα ασφαλιστικά ταμεία, τις τράπεζες και άλλους ιδιώτες. Σύμφωνα με το νέο νομικό

---

¹⁰ www.keyd.gov.gr

πλαίσιο λειτουργίας τους με τον Ν. 4738/2020, τα αντικείμενα για τα οποία παρέχουν ενημέρωση είναι το νομικό πλαίσιο και οι γενικοί όροι των δανειακών συμβάσεων και συμφωνιών ρύθμισης οφειλών, η συνδρομή για την κατανοήση των όρων δανειακών συμφωνιών ρύθμισης οφειλών ανάλογα με το προφίλ του κάθε δανειολήπτη, η συνδρομή στην κατάρτιση οικογενειακού προϋπολογισμού ώστε να είναι δυνατή η τήρηση των ρυθμίσεων αλλά και γενικότερα στην οικονομική διαχείριση των νοικοκυριών, ο εξωδικαστικός μηχανισμός ρύθμισης οφειλών, ο κώδικας δεοντολογίας τραπεζών που ρυθμίζει οφειλές προς τράπεζες και μεγάλα funds και γενικότερα η ενημέρωση των πολιτών για όλο το πακέτο δυνατοτήτων ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε οφειλέτη.

Παρά τα προβλήματα λειτουργίας ιδίως τα πρώτα χρόνια (π.χ. σοβαρές ελλείψεις σε προσωπικό αφού αρχικά λειτουργούσε μόνο με αποσπασμένους υπαλλήλους άλλων υπηρεσιών) τόσο της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. γενικά όσο και των Κέντρων Ενημέρωσης και Υποστήριξης Δανειοληπτών, το έργο των υπηρεσιών αυτών κρίνεται ιδιαίτερα σημαντικό. Σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία που είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. από τον Μάρτιο του 2017 μέχρι και τον Οκτώβριο του 2021 εξυπηρετήθηκαν πάνω από 52.800 πολίτες ενώ εξαιρετικά νευραλγικός ήταν ο ρόλος του συγκεκριμένου φορέα κατά τη διάρκεια της πανδημίας του κορονοϊού καθώς έτρεξε τα προγράμματα κρατικών επιδοτήσεων προς νοικοκυριά και πληττόμενες επιχειρήσεις εξυπηρετώντας μέχρι τον Οκτώβριο του 2021 πάνω από 75.600 νοικοκυριά με 219 εκ. ευρώ επιδοτήσεις και πάνω από 10.400 επιχειρήσεις με ποσό 180 εκ. ευρώ. Επιπλέον, προχώρησε τη ρύθμιση και επιδότηση δανείων 1^{ης} κατοικίας σε σχεδόν 3.000 νοικοκυριά με κονδύλια άνω των 3 εκ. ευρώ.

Σχετικά με τη λειτουργία της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. παρουσιάζει ενδιαφέρον μία σχετική έρευνα που μεταξύ άλλων μελετά κατά πόσο η Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. βοήθησε ώστε να προκύψει μείωση του προβλήματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της (Γιαννάτου, 2018). Σύμφωνα με τα ευρήματα τη έρευνας, μετά τη σύσταση της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. παρατηρήθηκε μία αύξηση τόσο του συνόλου των δανείων όσο και των επιχειρηματικών και στεγαστικών δανείων. Παρά την ανάκαμψη της οικονομίας μετά το 2015 τα προβλήματα στην εξυπηρέτηση ρυθμισμένων δανείων εξακολουθούσαν να υπάρχουν και η ύπαρξη της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. αρχικά τουλάχιστον δεν έφερε αποτέλεσμα. Σημαντικό ποσοστό δανείων που είχαν ρυθμιστεί εμφάνισαν νέα καθυστέρηση. Η έρευνα καταλήγει ότι σε εκείνη τη φάση δεν υπήρχαν επαρκή δεδομένα ώστε να διαπιστωθεί η ευεργετική ή όχι λειτουργία της Ε.Γ.Δ.Ι.Χ.

Ο ρόλος που ανέλαβε η Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. είναι σημαντικός ιδιαίτερα σε μια περίοδο που η πανδημία απειλεί να επαναφέρει την οικονομική κρίση σε μια ήδη προβληματική οικονομία.

4.2 Νομοθετικές πρωτοβουλίες για την αντιμετώπιση των «κόκκινων» δανείων

Κατά τη διάρκεια της οικονομικής και υγειονομικής κρίσης, εφαρμόστηκαν αρκετές πολιτικές σε μια προσπάθεια αντιμετώπισης του προβλήματος. Αρχικά βέβαια δόθηκε έμφαση στη διάσωση των τραπεζών συνολικά μέσω των ανακεφαλαιοποιήσεων των τραπεζών. Στη συνέχεια, και αφού είχε σταθεροποιηθεί το τραπεζικό σύστημα, αποφασίστηκε να αντιμετωπιστεί η γενεσιουργός αιτία των προβλημάτων που ήταν το υπέρογκο ύψος των κόκκινων δανείων με τα οποία είχαν επιβαρυνθεί οι τράπεζες.

Ως «ανακεφαλαιοποίηση» μιας εταιρείας γενικότερα ορίζεται «η μέθοδος αναδιοργάνωσης μιας εταιρείας η οποία επιτυγχάνεται με μεταβολή της κεφαλαιακής της δομής, του τρόπου δηλαδή με τον οποίο η εταιρεία χρηματοδοτεί τη συνολική λειτουργία και ανάπτυξή της, συνδυάζοντας τις διάφορες πηγές χρηματοδότησης. Ουσιαστικά γίνεται αναδιαμόρφωση του παθητικού μιας εταιρείας με μεταβολή του μίγματος ιδίων και ξένων κεφαλαίων με εναλλαγή της μιας μορφής χρηματοδότησης με την άλλη»¹¹. Όσον αφορά τον τραπεζικό κλάδο, η ανακεφαλαιοποίηση περιορίζεται σε κάτι πιο συγκεκριμένο σε σχέση με τον παραπάνω ορισμό. Έτσι, σύμφωνα με την ίδια πηγή, ανακεφαλαιοποίηση τραπεζών ονομάζεται «η παροχή προς τις τράπεζες νέων κεφαλαίων με τη μορφή μετοχικού κεφαλαίου, με στόχο τη βελτίωση του ισολογισμού τους και την αποφυγή της πτώχευσης τους. Η προέλευση αυτών των κεφαλαίων μπορεί να είναι από τον ιδιωτικό τομέα, συχνότερα όμως είναι κρατική. Με πιο απλά λόγια όταν σε μία τράπεζα, λόγω εμφάνισης ζημιών, το μετοχικό της κεφάλαιο (τα χρήματα που έχουν προσφέρει οι ιδιοκτήτες της δηλαδή) έχει μειωθεί αρκετά, τότε για να επανακτήσει τη αξιοπιστία της και να συνεχίσει να λειτουργεί πρέπει το κεφάλαιό της να αυξηθεί και πάλι (να αναδημιουργηθεί)».

Πριν φτάσουμε στη λύση των ανακεφαλαιοποιήσεων, η ελληνική κυβέρνηση προσπάθησε να αντιμετωπίσει το πρόβλημα με τον Ν. 3723/2008 «Ενίσχυση της ρευστότητας της οικονομίας για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης και άλλες διατάξεις». Στο συγκεκριμένο πλάνο υπήρχε η διάθεση στήριξης του ελληνικού τραπεζικού συστήματος με ένα ποσό που θα έφτανε τα 28 δις ευρώ και επέφερε κάποιες αλλαγές όπως η τροποποίηση απαγόρευσης καταβολής μερισμάτων, η αύξηση συμμετοχής του ελληνικού δημοσίου στο μετοχικό κεφάλαιο των τραπεζών και η αύξηση απόδοσης των προνομιούχων μετοχών οι οποίες έπαψαν να είναι υποχρεωτικά αναστρέψιμες. Παρόλα αυτά, το σχέδιο αυτό δεν λειτούργησε και αποδείχτηκε ανεπαρκές αφού τα επόμενα χρόνια ακολούθησαν γεγονότα, όπως η διαρροή καταθέσεων, η αύξηση των μη εξυπηρετούμενων δανείων αλλά και το PSI, δηλαδή το κούρεμα των ομολόγων του ελληνικού δημοσίου που κατείχαν οι τράπεζες το 2012 (Σαραφίδης, 2016) που οδήγησαν τελικά στην ανάγκη

¹¹ Cambridge Dictionary, Meaning of "Capital Structure" in the English Dictionary

για αναδιοργάνωση του τραπεζικού συστήματος και ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών.

Πρωτεύοντα ρόλο στη διαδικασία των ανακεφαλαιοποιήσεων έπαιξε το Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας που ιδρύθηκε τον Ιούλιο του 2016 με τον Ν. 3864/2010, ένα νομικό πρόσωπο ιδιωτικού δικαίου που σκοπός του ήταν «η συνεισφορά στη διατήρηση της σταθερότητας του ελληνικού τραπεζικού συστήματος, προς χάριν του δημοσίου συμφέροντος»¹². Το ΤΧΣ λειτούργησε ως ο ενδιάμεσος φορέας μεταξύ κράτους και τραπεζών και με βάση το καταστατικό του είχε ορισμένους σκοπούς όπως:

- Κεφαλαιακή ενίσχυση πιστωτικών ιδρυμάτων
- Παρακολούθηση και αξιολόγηση των ιδρυμάτων σχετικά με το βαθμό συμμόρφωσης στα σχέδια αναδιάρθρωσης και λειτουργίας τους με όρους αγοράς
- Ασκεί δικαιώματα μετόχου αφού η κεφαλαιακή ενίσχυση γίνεται ουσιαστικά με τη συμμετοχή του Ταμείου ως μετόχου στα πιστωτικά ιδρύματα
- Διαθέτει μέρος ή το σύνολο των χρηματοπιστωτικών μέσων που έχουν εκδοθεί από τα ιδρύματα
- Χορηγεί δάνεια στο Ταμείο Εγγυήσεων Καταθέσεων και Επενδύσεων για σκοπούς εξυγίανσης
- Διευκολύνει την διαχείριση των κόκκινων δανείων
- Συνάπτει συμφωνίες με όλα τα πιστωτικά ιδρύματα που έχουν προσφύγη σε αυτό

Η πρώτη ανακεφαλαιοποίηση των ελληνικών τραπεζών πραγματοποιήθηκε τη διετία 2012-2013 με τις κεφαλαιακές ανάγκες να υπολογίζονται σε περίπου 50 δις ευρώ (40 δις οι ανάγκες των τραπεζών, 3,1 δις εκτιμώμενο κόστος πιθανών μελλοντικών εξυγιάσεων, 5 δις απόθεμα ασφαλείας και 1,4 δις ευρώ για επιπρόσθετα μέτρα εξυγίανσης ανακεφαλαιοποιήσεων που είχαν ήδη πραγματοποιηθεί) και τις ελληνικές τράπεζες να χωρίζονται σε δύο κατηγορίες, τις συστημικές (Εθνική, Eurobank, Πειραιώς και Alpha) και μη συστημικές (Τράπεζα της Ελλάδος, 2012). Ο παραπάνω διαχωρισμός οδήγησε εν τέλει σε υπερσυγκέντρωση του μεριδίου της αγοράς στις συστημικές τράπεζες καθώς οι μη συστημικές δεν κατάφεραν να συγκεντρώσουν τα απαραίτητα κεφάλαια για την ανακεφαλαιοποίησή τους με αποτέλεσμα να απορροφηθούν από τις μεγάλες. Έτσι, οι 4 συστημικές τράπεζες συγκέντρωσαν μερίδιο αγοράς σχεδόν 98% σύμφωνα με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο όταν ολοκληρώθηκαν οι διεργασίες με τις διάφορες εξαγορές και απορροφήσεις τραπεζών (Μαριόλης, 2013). Το πρώτο βήμα που έπρεπε να γίνει ήταν να εκτιμηθούν οι κεφαλαιακές ανάγκες των τραπεζών για μία μεσοπρόθεσμη περίοδο 2012-2014 που θα στηριζόταν στις εκτιμήσεις για βασικούς οικονομικούς δείκτες της ελληνικής

---

¹² www.hfsf.gr

οικονομίας όπως η ανεργία, ο πληθωρισμός και οι τιμές ακινήτων. Το βασικό σενάριο προέβλεπε δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας ύψους 9% το 2012 και 10% τα έτη 2013 και 2014 (αργότερα τροποποιήθηκε στο 9% για όλη την τριετία). Το δυσμενές σενάριο που ήταν και δεσμευτικό για τις τράπεζες προέβλεπε 7% για τον δείκτη κυρίων βασικών ιδίων κεφαλαίων για όλη την περίοδο 2012-2014. Όπως αναφέρεται στην έκθεση της Τράπεζας της Ελλάδος (2012), η εκτίμηση που έγινε έλαβε υπόψη κάποια σημαντικά στοιχεία που ήταν τα παρακάτω:

- ✓ Τις ζημιές από τη συμμετοχή του ιδιωτικού τομέα στην ανταλλαγή ομολόγων του δημοσίου στα πλαίσια του PSI
- ✓ Τις αναμενόμενες ζημιές πιστωτικού κινδύνου από δάνεια τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό αλλά και σε φορείς του δημοσίου
- ✓ Την εκτιμώμενη εσωτερική δημιουργία κεφαλαίου για την εξεταζόμενη τριετία

Τον Απρίλιο του 2012 μεταφέρθηκαν στον ΤΧΣ 25 δις ευρώ σε ομόλογα από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και τα 18 δις από αυτά δόθηκαν ως προκαταβολή στις συστημικές τράπεζες τον Μάιο του 2012 ώστε να μπορέσουν να βελτιώσουν τον δείκτη κεφαλαιακής επάρκειάς τους και να τον φτάσουν στο απαιτούμενο 8%. Με Πράξη Υπουργικού Συμβουλίου που εκδόθηκε τον Νοέμβριο του 2012, οι τράπεζες έπρεπε να προχωρήσουν σε ανακεφαλαιοποιήσεις μέσω αυξήσεων μετοχικού κεφαλαίου μέχρι τον Απρίλιο του 2013 με τις μη συστημικές να πρέπει να το επιτύχουν αυτό με ίδια κεφάλαια αλλιώς θα έπρεπε να προχωρήσουν σε συγχώνευση όπως και έγινε τελικά.

Οι 4 συστημικές προχώρησαν σε αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου όπως προβλεπόταν. Συγκεκριμένα η Εθνική Τράπεζα Ελλάδος προχώρησε σε αύξηση μετοχικού κεφαλαίου ύψους 9,75 δις ευρώ περίπου με τον ιδιωτικό τομέα να συμμετέχει με ποσό 1,08 δις και το ελληνικό δημόσιο μέσω του ΤΧΣ με 8,67 δις ευρώ (Ετήσια Έκθεση Εθνικής Τράπεζας, 2013). Είναι χαρακτηριστικό ότι η μετοχική σύνθεση της ΕΤΕ μετά την αύξηση άλλαξε και το ελληνικό δημόσιο από το 13,04% που κατείχε πριν από τη διαδικασία έφτασε να είναι ο βασικός μέτοχος με ποσοστό μεγαλύτερο του 83%. Αντίστοιχη διαδικασία ακολούθησε και η Alpha Bank με το απαιτούμενο ποσό των 4,57 δις ευρώ να καλύπτεται από ιδιωτική πρωτοβουλία και να υπερκαλύπτει τον στόχο για τον δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας κατά πολύ (στόχος 9,5% και τελικά επέτυχε 18,4% στο τέλος του 2013) (Ενημερωτικό Δελτίο Αύξησης Μετοχικού Κεφαλαίου Alpha Bank, 2013). Η Eurobank τροποποίησε την στρατηγική της καθώς αποφασίστηκε να συμμετέχει μόνο το ΤΧΣ στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου για να καλυφθούν τα 5,84 δις ευρώ με αποτέλεσμα η συμμετοχή του δημοσίου να φτάσει το 98% στο τέλος της διαδικασίας και τον δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας στο 11,3% υπερκαλύπτοντας τον στόχο (Ετήσια Οικονομική Έκθεση Eurobank, 2013). Τέλος, η Τράπεζα Πειραιώς χρειαζόταν ένα ποσό της τάξεως των 7,36 δις ευρώ το οποίο καλύφθηκε ως εξής: 400 εκ. ευρώ από μετρητά ιδιωτών, 325 εκ. ευρώ από καταβολή μετρητών μέσω άσκησης δικαιώματος προτίμησης σε παλαιούς μετόχους και το υπόλοιπο από το ΤΧΣ με εισφορά ομολόγων εκδόσεως Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας. Η συμμετοχή των ιδιωτών στο μετοχικό

κεφάλαιο εν τέλει περιορίστηκε στο 19,68% και ο δείκτης κεφαλαιακής επάρκειας έφτασε το 14,5% (Δελτίο Τύπου Τράπεζας Πειραιώς 28/6/2013).

Παρότι η πρώτη ανακεφαλαιοποίηση θεωρήθηκε επιτυχημένη, η πραγματικότητα ήταν ότι μόλις τον επόμενο χρόνο απαιτήθηκαν επιπλέον κεφάλαια και μια δεύτερη ανακεφαλαιοποίηση. Η δεύτερη ανακεφαλαιοποίηση πραγματοποιήθηκε με αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου συνολικού ύψους 8,3 δις ευρώ και καλύφθηκε αποκλειστικά από ιδιώτες με τη συμμετοχή του ΤΧΣ να απαξιώνεται παρότι μετά το τέλος της πρώτης το ελληνικό δημόσιο είχε αποκτήσει σχεδόν τον πλήρη έλεγχο των 4 συστημικών τραπεζών (Αγουρίδης, 2017). Οι 4 συστημικές τράπεζες χρειάστηκαν τα παρακάτω κεφάλαια: Εθνική Τράπεζα – 2,5 δις, Τράπεζα Πειραιώς – 1,48 δις, Eurobank – 2,86 δις και Alpha Bank – 1,2 δις και ο βασικότερος λόγος για ένα δεύτερο σχέδιο διάσωσης τόσο κοντά χρονικά στο πρώτο ήταν η μη αναμενόμενη το 2011 επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας τα έτη 2012-2013 που αποτυπώθηκε σε αύξηση των κόκκινων δανείων εκείνη την περίοδο με αποτέλεσμα τελικά να απαιτήθηκαν μεγαλύτερα κεφάλαια (Κοντογεώργης, 2015).

Αναλυτικότερα, η Εθνική Τράπεζα συγκέντρωσε μέσω της αύξησης μετοχικού κεφαλαίου ποσό 2,5 δις ευρώ με το οποίο κάλυψε το κεφαλαιακό έλλειμμα ύψους 2,183 δις ευρώ που είχε, ενίσχυσε την κεφαλαιακή της θέση και αύξησε την κεφαλαιακή της επάρκεια από το 10,6% στο 13,6% στο τέλος του 2014 (Ετήσιο Δελτίο ΕΤΕ, 2014). Ταυτόχρονα η συμμετοχή του δημοσίου μειώθηκε από το 85% περίπου στο 57,2%. Ομοίως, η Alpha Bank προχώρησε σε αύξηση ύψους 1,2 δις ευρώ μέσω ιδιωτικής τοποθέτησης από ειδικούς επενδυτές, ποσό το οποίο χρησιμοποίησε αφενός για την κάλυψη του κεφαλαιακού ελλείμματος που παρουσίαζε, αφετέρου για την εξαγορά προνομιούχων μετοχών του ελληνικού δημοσίου ύψους 940 εκ. ευρώ. Έτσι, με το πέρας της διαδικασίας η συμμετοχή του δημοσίου είχε περιοριστεί στο 69,9% έναντι 81,7% μετά την πρώτη ανακεφαλαιοποίηση. Ακόμα μεγαλύτερη μείωση το μεριδίου του ΤΧΣ υπήρξε στην Eurobank αφού αυτό μειώθηκε στο μόλις 35,4% από το 95,2% που είχε φτάσει μετά την αύξηση ύψους 2,945 δις ευρώ (Δελτίο Τύπου Eurobank, 4/4/2014). Εν τέλει επέτυχε να αυξήσει τον δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας στο 16,2% έναντι 10,6% που βρισκόταν στο τέλος του 2013 (Ετήσια Οικονομική Έκθεση Eurobank 31/12/2014). Τέλος, η Τράπεζα Πειραιώς με την αύξηση ύψους 1,75 δις ευρώ κάλυψε τις κεφαλαιακές της ανάγκες και προχώρησε σε εξαγορά προνομιούχων μετοχών του ελληνικού δημοσίου ύψους 75,0 εκ. ευρώ μειώνοντας τη συμμετοχή του ΤΧΣ στο 66,9% και επιτυγχάνοντας δείκτη κεφαλαιακής επάρκειας 12,5%.

Η τελευταία ανακεφαλαιοποίηση πραγματοποιήθηκε το 2015 σε ένα ασφυκτικό περιβάλλον βεβιασμένα λόγω πολλών παραγόντων όπως ο εκ νέου εκτροχιασμός της ελληνικής οικονομίας το 2015, η περαιτέρω φυγή καταθέσεων ύψους 45 δις ευρώ και η επιβολή των capital controls το καλοκαίρι του 2015 (Παπαδόγιαννης, 2015). Η τρίτη ανακεφαλαιοποίηση έγινε με άντληση κεφαλαίων από ιδιώτες και συγκεκριμένα για την Εθνική Τράπεζα 1,5 δις, την Τράπεζα Πειραιώς 4,6 δις, την Alpha Bank 2,7 δις και τη Eurobank 2 δις ευρώ. Το χαρακτηριστικό της ήταν η περαιτέρω απαξίωση της συμμετοχής του ελληνικού δημοσίου που μόλις 3 χρόνια πριν είχε επενδύσει πάνω από

25 δις ευρώ παίρνοντας τον ολοκληρωτικό έλεγχο σχεδόν των 4 συστημικών τραπεζών. Στον παρακάτω χαρακτηριστικό πίνακα μπορεί να διαπιστωθεί η εν λόγω απαξίωση.

Πίνακας 6: Η ανακεφαλαιοποίηση του 2015 με αριθμούς

	Alpha Bank	Eurobank	ΕΤΕ	Πειραιώς	Σύνολο
Ποσά που έχει επενδύσει το ΤΧΣ μέχρι το 2015	4,021	5,839	8,677	6,985	25,522
Ποσοστό συμμετοχής μέχρι το 2015	66,24%	35,41%	57,24%	66,93%	56,25%
Ποσά ιδιωτών στην ανακεφαλαιοποίηση του 2015	1,560	1,550	0,475	1,340	4,925
Ποσοστό απόκτησης ιδιωτών	93%	93,3%	33,80%	64,50%	71,05%
Ποσοστό που απομένει στο ΤΧΣ	4,70%	2,40%	37,90%	23,70%	17,17%
Πόσα βάζει το ΤΧΣ ΤΟ 2015	0	0	2,336	2,118	4,454

Πηγή: Παπαγεωργίου (2015)

Η τρίτη ανακεφαλαιοποίηση πραγματοποιήθηκε από όλες τις τράπεζες με αυξήσεις μετοχικών κεφαλαίων είτε με την έκδοση μετοχών είτε με την έκδοση ομολογιακών δανείων.

Συνολικά, στον παρακάτω πίνακα παρουσιάζονται τα κεφάλαια που απαιτήθηκαν στις 3 ανακεφαλαιοποιήσεις και η προέλευσή τους.

Πίνακας 7: Προέλευση κεφαλαίων κατά τις 3 ανακεφαλαιοποιήσεις

Ανακεφαλαιοποίηση	Κρατικά κεφάλαια	Ιδιωτικά κεφάλαια
1 ^η Ανακεφαλαιοποίηση (Μάιος – Ιούνιος 2013)	25	3,1
2 ^η Ανακεφαλαιοποίηση (Απρίλιος – Μάιος 2014)	-	8,3
3 ^η Ανακεφαλαιοποίηση (Δεκέμβριος 2015)	5,5	5,3
Σύνολο	30,5	16,7

Πηγή: Koliopoulos, 2020

Οι ανακεφαλαιοποιήσεις και η αναδιοργάνωση του τραπεζικού συστήματος στην Ελλάδα κρίθηκαν απαραίτητα ώστε να μπορέσει να βελτιωθεί η λειτουργία της ελληνικής οικονομίας και να αντιμετωπιστεί, μεταξύ άλλων και το ζήτημα του ιδιωτικού χρέους που έπαιρνε μεγάλες διαστάσεις τα χρόνια της κρίσης.

Από το 2010 και έπειτα γίνονται συχνά νομοθετικές ρυθμίσεις που αφενός προσπαθούσαν να αντιμετωπίσουν το ζήτημα των κόκκινων δανείων αφετέρου να προστατεύσουν τους δανειολήπτες και κυρίως την πρώτη τους κατοικία. Οι σημαντικότερες από αυτές είναι οι παρακάτω:

- ✚ Νόμος 3869/2010 «Ρύθμιση των οφειλών υπερχρεωμένων φυσικών προσώπων και άλλες διατάξεις»: δόθηκε η δυνατότητα σε οφειλέτες να ρυθμίσουν τις οφειλές τους σε ευρώ ή σε άλλο νόμισμα. Επίσης, θεσμοθετήθηκε η προστασία των εγγυητών σε ληξιπρόθεσμα δάνεια τρίτων.
- ✚ Νόμος 4224/2013 «Κυβερνητικό Συμβούλιο Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους Ελληνικό Επενδυτικό Ταμείο Αξιοποίησης Περιουσίας του Δημοσίου και άλλες επείγουσες διατάξεις»: με τον εν λόγω νόμο, προβλέπεται η θέσπιση ενός κώδικα δεοντολογίας τον οποίο πρέπει να τηρούν οι τράπεζες. Ο λόγος θέσπισης αυτών των κανόνων έχει να κάνει με την ενίσχυση των σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ τραπεζών και πελατών, στην αμφίδρομη πληροφόρηση καθώς και στις διαδικασίες με τις οποίες θα μπορούν να βρεθούν λύσεις ώστε να διασφαλίζονται τα συμφέροντα και των δύο πλευρών.
- ✚ Νόμος 4336/2015 «Συνταξιοδοτικές διατάξεις κύρωσης του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης»: για ακόμα μία φορά προβλέπεται προστασία των δανειοληπτών που βρίσκονται αποδεδειγμένα και ειλικρινώς σε οικονομική δυσχέρεια. Μάλιστα με τον συγκεκριμένο νόμο καλύπτει και τις οφειλές στην εφορία αλλά και σε δήμους.
- ✚ Νόμος 4438/2016 «Εναρμόνιση της νομοθεσίας με την Οδηγία 2014/17/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 4^{ης} Φεβρουαρίου 2014 σχετικά με τις συμβάσεις πίστωσης για καταναλωτές για ακίνητα που προορίζονται για κατοικία και την τροποποίηση των οδηγιών 2008/48/ΕΚ και 2013/36/ΕΕ και του Κανονισμού αριθμ. 1093/2010 και άλλες διατάξεις του Υπουργείου Οικονομικών»: στο κεφάλαιο Γ' του εν λόγω νόμου ορίζονται οι υποχρεώσεις επαγγελματικής συμπεριφοράς κατά την παροχή πιστώσεων σε καταναλωτές, η δωρεάν παροχή πληροφοριών και η απασχόληση καταρτισμένου προσωπικού ώστε να διασφαλίζεται η σωστή εξυπηρέτηση των καταναλωτών.

Η ελληνική κυβέρνηση κατέληξε στο σχέδιο ΗΡΑΚΛΗΣ το φθινόπωρο του 2019 που στηρίχθηκε σε ένα αντίστοιχο ιταλικό. Ο στόχος ήταν ξεκάθαρα η μείωση των κόκκινων δανείων που κατείχαν στο χαρτοφυλάκιό τους οι τράπεζες (το καλοκαίρι του 2019 είχαν ξεπεράσει τα 75 δις και σχεδόν 1 στα δύο δάνεια ήταν μη εξυπηρετούμενο) ώστε να καταφέρουν τελικά να βελτιώσουν την εικόνα τους στα stress test. Ο τρόπος μείωσης των κόκκινων δανείων ήταν η τιτλοποίηση και η αφαίρεσή τους από τους ισολογισμούς των τραπεζών.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα πήρε την έγκριση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στις 10 Οκτωβρίου 2019 και αφορούσε την παροχή κρατικών εγγυήσεων σε τιτλοποιήσεις πιστωτικών ιδρυμάτων. Μάλιστα δύο μήνες αργότερα έγινε νόμος του κράτους με τον

4649/2019 όταν και ψηφίστηκε από την Ολομέλεια της Βουλής. Η λειτουργία του ΗΡΑΚΛΗ περιλαμβάνει τα παρακάτω βήματα:

1. Μεταβίβαση δανείων προς τιτλοποίηση από την πλευρά των τραπεζών σε ένα όχημα ειδικού σκοπού (SPV – Special Purpose Vehicle)¹³.
2. Έκδοση ομολογίων διαφόρων εξοφλητικών προτεραιοτήτων (υψηλής, μεσαίας ή χαμηλής). Οι πρώτες δύο κατηγορίες ομολογίων περιλαμβάνουν τοκομερίδιο πληρωτέο στον κάτοχό τους.
3. Διαχείριση τιτλοποιημένων δανείων από ανεξάρτητη εταιρεία διαχείρισης απαιτήσεων.
4. Μία διαφοροποίηση των ομολογίων υψηλής εξοφλητικής προτεραιότητας με τις άλλες δύο κατηγορίες είναι ότι οι πρώτες αν αποκτήσουν πιστοληπτική αξιολόγηση BB- λαμβάνουν την εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου έναντι προμήθειας και ενώ αρχικά διακρατούνται από τις τράπεζες με μηδενική στάθμιση κινδύνου, στη συνέχεια μπορούν να πωληθούν σε τρίτους. Οι άλλες δύο κατηγορίες ομολογίων πωλούνται άμεσα σε ιδιώτες επενδυτές.
5. Για να φύγουν τα κόκκινα δάνεια που τιτλοποιήθηκαν από τον ισολογισμό μιας τράπεζας, θα πρέπει να πωληθεί σε αξία το 50% +1 των ομολογίων χαμηλής εξοφλητικής προτεραιότητας και ένα σημαντικό ποσοστό των ομολογίων μεσαίας.
6. Οι ενδιάμεσες εταιρείες που διαχειρίζονται τις εταιρείες ειδικού σκοπού του προγράμματος ΗΡΑΚΛΗΣ λαμβάνουν αμοιβή μέσω των ανακτήσεων που θα επιτύχουν από τα δάνεια που έχουν αναλάβει (είσπραξη οφειλών).
7. Οι εισπράξεις που επιτυγχάνονται πληρώνουν την προμήθεια του Δημοσίου και στη συνέχεια τα τοκομερίδια και το κεφάλαιο των ομολογιούχων που κατέχουν ομολογίες υψηλής και μεσαίας εξοφλητικής προτεραιότητας.

Το πρόγραμμα θεωρείται ασφαλές για το δημόσιο καθώς μπαίνει ως εγγυητής μόνο στις ομολογίες υψηλής εξοφλητικής προτεραιότητας που είναι και αυτές με τις μεγαλύτερες πιθανότητες είσπραξης και αφού αξιολογηθούν από την αγορά. Μάλιστα αυτό γίνεται αφού έχει πωληθεί ένα μεγάλο μέρος των άλλων δύο κατηγοριών σε ιδιώτες ώστε να επιτυγχάνεται η λογιστική από-αναγνώριση από την πλευρά των τραπεζών που είναι και το βασικό ζητούμενο. Η προμήθεια που εισπράττει το δημόσιο υπολογίζεται με βάση την τιμή των CDS (credit default swap) ¹⁴της Ελληνικής

---

¹³ Special Purpose Vehicle (SPV): είναι μια θυγατρική εταιρεία που δημιουργείται από την μητρική ώστε να απομονωθεί το χρηματοοικονομικό ρίσκο και το νομικό πλαίσιο στο οποίο λειτουργεί διασφαλίζει τις υποχρεώσεις της ακόμα και αν η μητρική εταιρεία χρεοκοπήσει. Μερικές από τις εφαρμογές που βρίσκουν αυτές οι εταιρείες είναι είτε για να μειώσει τις αρνητικές συνέπειες μιας ιδιαίτερα επικίνδυνης επένδυσης που σχεδιάζει μια εταιρεία είτε για να διαχειριστούν ένα χρέος (ή κόκκινα δάνεια) ως εταιρεία συμμετοχών (Πηγή: Investopedia)

¹⁴ CDS (Credit Default Swap): Σύμβαση ανταλλαγής στην οποία ο αγοραστής πραγματοποιεί σειρά πληρωμών προς τον αντισυμβαλλόμενο πωλητή και σε αντάλλαγμα δέχεται εφάπαξ πληρωμή σε περίπτωση που κάποιο πιστωτικό μέσο, όπως ομόλογο ή δάνειο, χαρακτηριστεί από αθέτηση του εκδότη. Ουσιαστικά αν ένας δανειστής ανησυχεί ότι ο δανειζόμενος θα

Δημοκρατίας, τα οποία από το 2019 και έπειτα παρουσιάζουν μειωτικές τάσεις. Επιπλέον, υπάρχουν αυστηρές ασφαλιστικές δικλείδες σχετικά με τις εταιρείες που έχουν αναλάβει τη διαχείριση των χαρτοφυλακίων καθώς θα πρέπει να επιτυγχάνουν συγκεκριμένους στόχους με ποινές που μπορεί να ξεκινούν από αναβολή των αμοιβών τους μέχρι και την αντικατάστασή τους. Από την άλλη βέβαια, δεν λείπουν οι φωνές που εκφράζουν τις ανησυχίες τους για το συγκεκριμένο πρόγραμμα κυρίως λόγω του ανασφαλούς περιβάλλοντος που επικρατεί στην ελληνική οικονομία ακόμα και σήμερα (σίγουρα παρατηρείται βελτίωση) λόγω του πολύπλοκου θεσμικού πλαισίου και της αφερεγγυότητας. Επιπλέον, όσο και αν θεωρούνται ασφαλείς οι τιτλοποιήσεις για τις οποίες το ελληνικό δημόσιο έχει μπει εγγυητής (και θεωρείται πρωτοφειλέτης) υπάρχει πάντα ο κίνδυνος να προκύψει κατάπτωση των εγγυήσεων και οι τίτλοι να μετατραπούν αυτομάτως σε κρατικό χρέος πολλών δις ευρώ.

Σε αυτό το σημείο εντοπίζεται ο ρόλος των λεγόμενων bad banks που έχουν προκαλέσει πολλές αντιδράσεις. Ο επίσημος ορισμός είναι Asset Management Company, δηλαδή εταιρεία διαχείρισης περιουσιακών στοιχείων στις οποίες μεταβιβάζονται τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια των τραπεζών. Ουσιαστικά αποτελεί μία νέα τράπεζα που επιβαρύνεται με τα προβληματικά στοιχεία των τραπεζών οι οποίες με τη σειρά τους καθαρίζουν τους ισολογισμούς τους. Ένα βασικό πρόβλημα που εντοπίζεται είναι ότι υπάρχει ο κίνδυνος οι τράπεζες, γνωρίζοντας ότι μπορούν να ξεφορτώνονται τα προβληματικά δάνεια εύκολα, να ξεκινήσουν εκ νέου την κακοδιαχείριση των χαρτοφυλακίων τους και τη χαλάρωση των όρων δανεισμού. Υπάρχουν 4 μοντέλα λειτουργίας για τις bad banks. Το πρώτο μοντέλο αφορά κρατική εγγύηση που χρησιμοποιεί η τράπεζα για να προστατεύσει το χαρτοφυλάκιό της από πιθανές ζημιές. Το δεύτερο αφορά τη δημιουργία μιας οντότητας ειδικού σκοπού, όπως είδαμε και παραπάνω, όπου μεταφέρονται τα προβληματικά περιουσιακά στοιχεία των τραπεζών. Το τρίτο μοντέλο αφορά τη δημιουργία μίας ειδικής μονάδας εντός τράπεζας που διαχειρίζεται τα κόκκινα δάνεια χωρίς όμως να απαλλάσσει πλήρως τις τράπεζες από τον κίνδυνο. Τέλος, μια κοινοπραξία τραπεζών που συγκεντρώνει τα μη εξυπηρετούμενα δάνεια τους. Θεωρητικά, η λύση των bad banks, μπορεί να ωφελήσει τους δανειζόμενους καθώς μπορεί να προσφέρει καλύτερους όρους αποπληρωμής, μερική διαγραφή χρέους ενώ γενικότερα θεωρούνται πιο ευέλικτες από τις κανονικές τράπεζες.

Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα λειτούργησε ενώ και η βελτίωση της οικονομίας συνολικά ακόμα και εν μέσω πανδημίας βοήθησαν ώστε τον Ιούνιο του 2021 το ποσό των μη εξυπηρετούμενων δανείων να έχει μειωθεί στα 30 δις ευρώ περίπου και σε ποσοστό 20% επί των συνολικών χορηγήσεων. Στα θετικά του προγράμματος πιστώνεται η ταχύτατη θεμελίωσή του και η αποτελεσματικότητά του που έχει επιτρέψει στις τράπεζες σταδιακά να αναλάβουν εκ νέου τον πρωταρχικό τους ρόλο στην οικονομία που είναι η χρηματοδότηση της αγοράς και η στήριξη της ανάπτυξης. Επίσης, δεν επιβαρύνει το δημόσιο καθώς απευθύνεται σε ιδιώτες

αθετήσει τη συμφωνία σε ένα δάνειο, τότε ο δανειστή μπορεί να χρησιμοποιήσει την παραπάνω σύμβαση για να αντισταθμίσει το ρίσκο.

επενδυτές και η εγγύηση του Ελληνικού Δημοσίου είναι σε μεγάλο βαθμό εξασφαλισμένη λόγω των δικλίδων ασφαλείας που περιλαμβάνει. Τα ομόλογα που σχηματίζονται μάλιστα αποτελούν ακόμα ένα επενδυτικό προϊόν που μπορεί να προσελκύσει επενδυτές ειδικά όσο η κεφαλαιαγορά και η αγορά ακινήτων θα παρουσιάζουν αυξητικές τάσεις.

Εν τέλει, μέχρι το τέλος της πρώτης περιόδου του προγράμματος ΗΡΑΚΛΗ, από την ψήφιση του νομοσχεδίου τον Δεκέμβριο του 2019 μέχρι και τον Απρίλιο του 2021, οι τέσσερις συστημικές τράπεζες τιτλοποίησαν δάνεια ύψους 32 δις ευρώ (Πλάντζος, Κ. 03/07/2021, www.newmoney.gr). Συγκεκριμένα για τις 4 συστημικές:

- 10,8 δις η Alpha Bank
- 7.5 δις η Eurobank
- 6,25 δις η Εθνική Τράπεζα
- 6,9 δις η Τράπεζα Πειραιώς

Τον Απρίλιο του 2021 αποφασίστηκε η επέκταση του προγράμματος για ακόμα 18 μήνες μετά από σχετική έγκριση της Κομισιόν με προϋπολογισμό που μπορεί να φτάσει μέχρι και τα 12 δις. Πλέον, με τη δεύτερη φάση του προγράμματος, οι ελληνικές τράπεζες επιθυμούν να επιτύχουν μονοψήφιους δείκτες μη εξυπηρετούμενων δανείων ώστε στο τέλος του προγράμματος (Οκτώβριος του 2023) να βρίσκονται κοντά στον Ευρωπαϊκό μέσο όρο. Μάλιστα με βάση τα τελευταία στοιχεία φαίνεται ότι τα μονοψήφια ποσοστά θα επιτευχθούν ή θα πλησιαστούν μέχρι το τέλος του έτους. Αρχικά από την Eurobank που θα γράψει μη εξυπηρετούμενα δάνεια 8%, την τράπεζα Πειραιώς που υπολογίζει μη εξυπηρετούμενα δάνεια ύψους 3,6 δις ευρώ ή 9% στις αρχές του 2022 αλλά και η Εθνική που από το καλοκαίρι ήδη έχει επιτύχει ποσοστά λίγο πάνω από το 12%. Η Alpha Bank βρίσκεται σε ελαφρώς χειρότερη θέση καθώς υπολογίζεται ότι θα φτάσουν το 13% στο τέλος του έτους κάνοντας όμως απολύτως εφικτό τον στόχο του 7% για το 2022. Αξίζει να σημειωθεί ότι μία από τις καινοτομίες της δεύτερης φάσης είναι ότι συμπεριλαμβάνονται πλέον και οι μεταβιβάσεις απαιτήσεων από συμβάσεις χρηματοδοτικής μίσθωσης που έχουν χορηγηθεί από πιστωτικά ιδρύματα (www.newmoney.gr, 27/08/2021).

Η Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. τα τελευταία χρόνια δημοσιεύει εκθέσεις προόδου σχετικές με την εξέλιξη του ζητήματος της υπερχρέωσης των νοικοκυριών και επιχειρήσεων. Η 1^η έκθεση προόδου αφορά την περίοδο 01.07.2019 έως 28.02.2020 κατά την οποία ρυθμίστηκαν επιτυχών 159.796 δάνεια ύψους 9,8 ενώ ακόμα 27.190 δάνεια ύψους 1,3 δις ευρώ εξαγοράστηκαν από εταιρείες διαχείρισης κεφαλαίου ενώ αξίζει να αναφερθεί ότι μέχρι τον Φεβρουάριο του 2020 είχαν εξυπηρετηθεί πάνω από 20.000 οφειλότες από τα Κέντρα και Γραφεία Ενημέρωσης και Υποστήριξης Δανειοληπτών (Ε.Γ.Δ.Ι.Χ., 2020). Αντίστοιχα και οι επόμενες 3 εκθέσεις προόδου που δημοσιεύτηκαν τους επόμενους μήνες μέχρι και τον Φεβρουάριο του 2021 δείχνουν την εξέλιξη των ρυθμίσεων των δανείων τη συγκεκριμένη περίοδο. Τα πιο πρόσφατα στατιστικά στοιχεία δόθηκαν περίπου στα μέσα Νοεμβρίου 2021 με την «5^η Έκθεση Προόδου σχετικά με το ζήτημα του ιδιωτικού χρέους» και αφορούσαν την πορεία εξέλιξης των δράσεων για την αντιμετώπιση του προβλήματος του ιδιωτικού χρέους λαμβάνοντας

υπόψη και το θέμα της πανδημίας που οδήγησε σε αναστολές στην καταβολή δόσεων και βεβαιωμένων οφειλών για πολλές επιχειρήσεις και ιδιώτες. Η έκθεση περιλαμβάνει στοιχεία μέχρι και τα τέλη Οκτωβρίου. συγκεκριμένα, αναφέρονται οι παρακάτω δράσεις και τα αποτελέσματά τους:

- **Παροχή κρατικής επιδότησης σε δάνεια νοικοκυριών και επιχειρήσεων** μέσω των προγραμμάτων «ΓΕΦΥΡΑ Ι» (Ν. 4714/2020) και «ΓΕΦΥΡΑ ΙΙ» (Ν. 4790/2021) με τα οποία επιδοτήθηκαν αντίστοιχα 75.632 δάνεια 50.096 δικαιούχων με συνολικό ποσό 218,7 εκ. ευρώ και 19.048 δάνεια 10.470 δικαιούχων ποσού 179,8 εκ ευρώ αντίστοιχα. Επιπλέον, με τον νόμο 4605/2019 που αφορούσε την προστασία της κύριας κατοικίας επιδοτήθηκαν 2.904 δικαιούχοι με ποσό 3,04 εκ ευρώ
- **Ρυθμίσεις και αναστολές δανείων** μέσω του εξωδικαστικού μηχανισμού ρύθμισης οφειλών (Ν. 4469/2017, θα γίνει αναλυτικότερη αναφορά σε επόμενη ενότητα) για 2.296 δανειολήπτες (αφορούσαν οφειλές τόσο σε τράπεζες όσο και προς το δημόσιο) και μέσω προγραμμάτων των ίδιων των τραπεζών και των εταιρειών διαχείρισης απαιτήσεων με τις οποίες το διάστημα 07/2019 – 09/2021 ρυθμίστηκαν 563.823 δάνεια ύψους 32,02 δις ευρώ. Στον παρακάτω πίνακα φαίνεται αναλυτικά το είδος, ο αριθμός και το ποσό των δανείων ανά κατηγορία:

Πίνακας 8: Κατηγοριοποίηση δανείων που ρυθμίστηκαν μέσω του εξωδικαστικού μηχανισμού για την περίοδο 07/2019-09/2021

Κατηγορία Δανείου		Αριθμός Δανείων	Ποσό Δανείου (σε δις ευρώ)
Στεγαστικά		199.344	13,64
Καταναλωτικά		303.226	5,04
Επιχειρηματικά	Μικρές επιχειρήσεις	55.364	5,23
	Μικρομεσαίες επιχειρήσεις	5.422	5,03
	Μεγάλες επιχειρήσεις	467	3,08
ΣΥΝΟΛΟ		563.823	32,02

Πηγή: www.keyd.gov.gr

Το μεγαλύτερο ποσοστό αφορούσε στεγαστικά δάνεια (περίπου 42% του συνολικού ποσού) ενώ ένα αντίστοιχο ποσοστό αφορούσε επιχειρηματικά δάνεια μικρών, μικρομεσαίων και μεγάλων επιχειρήσεων. Να τονιστεί ότι λόγω της πανδημίας του κορονοϊού δόθηκε αναστολή στις πληρωμές δόσεων από τον Μάρτιο του 2020 μέχρι και τον Σεπτέμβριο του 2021 και για μέγιστο διάστημα τους 9 μήνες. Το στοίχημα πλέον για την κοινωνία είναι να επανέλθει ένας κανονικός ρυθμός στην οικονομική δραστηριότητα ώστε να αρχίσουν να ομαλοποιούνται οι πληρωμές και να αποφευχθεί η εκτίναξη του ιδιωτικού χρέους για ακόμα μία φορά.

Όπως διαπιστώνεται παραπάνω, η πανδημία δημιούργησε νέες συνθήκες και ανάγκες στην αγορά καθώς πολλοί οφειλέτες βρέθηκαν ξαφνικά χωρίς εισόδημα για αρκετούς μήνες λόγω των υποχρεωτικών περιορισμών στην οικονομική δραστηριότητα. Οι τράπεζες αλλά και το δημόσιο έπρεπε να δημιουργήσουν τα απαραίτητα πλαίσια για την προστασία αυτών των οφειλετών και τη διασφάλιση της επιβίωσής τους μέσω αναστολών όπως είπαμε αλλά και νέων ρυθμίσεων όπως θα δούμε παρακάτω για τις οφειλές στην εφορία και στα ασφαλιστικά ταμεία. Με δεδομένο ότι ακόμα βρισκόμαστε εν μέσω πανδημίας, η αγορά αναμένει ότι το επόμενο διάστημα θα επιδεινωθεί η κατάσταση και είναι πιθανό να δημιουργηθούν ακόμα περισσότερα κόκκινα δάνεια με αποτέλεσμα οι λύσεις όπως το πρόγραμμα ΗΡΑΚΛΗΣ ή οι bad banks να κριθούν απαραίτητες ώστε να μην αντιμετωπίσουν οι τράπεζες ξανά τα ίδια προβλήματα.

4.3 Πολιτικές αντιμετώπισης οφειλών σε εφορία και ασφαλιστικά ταμεία

Όπως συμβαίνει στην περίπτωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων, έτσι και στην περίπτωση των οφειλών προς τις εφορίες και τα ασφαλιστικά ταμεία, η εκάστοτε κυβέρνηση επιχειρεί να αντιμετωπίσει το πρόβλημα ώστε να ενισχυθεί η οικονομία και να αυξηθούν τα κρατικά έσοδα.

Οι λύσεις που προκρίνονται κινούνται σε δύο άξονες. Ο πρώτος άξονας αφορά την πίεση προς τους οφειλέτες ώστε είτε να προχωρήσουν σε εξόφληση των οφειλών τους είτε να γίνει ακούσια είσπραξη. Αυτό γίνεται με τη λήψη σχετικών μέτρων όπως είναι η μη χορήγηση πιστοποιητικών φορολογικής ή ασφαλιστικής ενημερότητας (για είσπραξη από το δημόσιο, για μεταβιβάσεις ακινήτων και για άλλες νόμιμες χρήσεις), η μη χορήγηση άλλων πιστοποιητικών, η δέσμευση ατομικών και επιχειρηματικών λογαριασμών, οι πλειστηριασμοί ακινήτων και άλλων περιουσιακών στοιχείων και τέλος ποινικές διώξεις (Σαΐτας, 2018). Ο δεύτερος άξονας αφορά τη διευκόλυνση των φορολογούμενων, και ιδίως αυτών που όντως αντιμετωπίζουν προβλήματα αλλά επιθυμούν να εξοφλήσουν τις οφειλές τους, μέσω διαφόρων ρυθμίσεων, δόσεων και απαλλαγών από τόκους και επιβαρύνσεις.

Τα τελευταία χρόνια και ιδίως τα χρόνια της πανδημίας έχουν τεθεί στη διάθεση των φορολογούμενων μια σειρά ρυθμίσεων που στόχο έχουν να ενισχύσουν την εισπραξιμότητα των φορολογικών χρεών και να διευκολύνουν αυτούς που πραγματικά αντιμετωπίζουν προσωρινά προβλήματα ώστε να είναι τυπικοί στις υποχρεώσεις τους. Η πρώτη ρύθμιση που βρίσκεται σε ισχύ είναι η πάγια ρύθμιση τακτικών οφειλών που αφορά τρέχουσες οφειλές για τις οποίες δεν εφαρμόστηκε αναστολή καταβολής λόγω κορωνοϊού και ισχύει από τις αρχές του 2020. Οι οφειλέτες μπορούν να ρυθμίσουν σε 2-12 πάγιες μηνιαίες δόσεις με επιτόκιο 5,32% ετησίως ή σε 13-24 μηνιαίες δόσεις με επιτόκιο 6,82%. Σε αυτή τη ρύθμιση υπάγονται οφειλές όπως ο φόρος εισοδήματος, η ειδική εισφορά αλληλεγγύης, το τέλος επιτηδεύματος, ο φόρος πολυτελούς διαβίωσης και ΕΝΦΙΑ που έχουν καταστεί ληξιπρόθεσμες. Η δεύτερη ρύθμιση είναι η πάγια ρύθμιση έκτακτων οφειλών που δεν είχαν μπει σε καθεστώς αναστολής πληρωμής. Δίνεται η δυνατότητα αποπληρωμής σε μέχρι 24 δόσεις με ετήσιο επιτόκιο 5,32% ή

από 25-48 δόσεις με επιτόκιο 6,82%. Οι έκτακτες οφειλές που εντάσσονται σε αυτή τη ρύθμιση είναι φόροι κληρονομιάς, δωρεών, μεταβιβάσεων ακινήτων, πρόστιμα και τόκοι από ελέγχους και άλλους είδους πρόστιμα από τρίτες υπηρεσίες όπως πολεοδομίες, αστυνομία, Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας κτλ που έχουν βεβαιωθεί για είσπραξη στη εφορία. Η τρίτη επιλογή που έχουν οι φορολογούμενοι αφορά την αναβίωση της πάγιας ρύθμισης που ήταν σε ισχύ πριν την πανδημία και τηρούταν μέχρι και την 1^η Νοεμβρίου 2019 αλλά χάθηκε στη συνέχεια λόγω της κατάστασης. Αυτοί οι φορολογούμενοι μπορούν να αναβιώσουν τη ρύθμισή τους μέσω της υπαγωγής τους σε νέα πάγια ρύθμιση 24 ή 48 δόσεων. Τέλος, υπάρχει η δυνατότητα επανένταξης στις ρυθμίσεις των νόμων 4321/2015 και 4611/2019 των 100 και 120 δόσεων αντίστοιχα που γενικά είχαν αποδειχτεί δημοφιλείς και βοήθησαν αρκετούς να εξοφλήσουν μέρος των οφειλών τους. Σε περίπτωση που αυτές οι ρυθμίσεις σταμάτησαν να τηρούνται στο διάστημα 01/03/2020 έως 31/07/2021 λόγω της πανδημίας, δόθηκε η δυνατότητα στους φορολογούμενους να επανενταχθούν σε αυτές μέχρι 30 Σεπτεμβρίου 2021 πληρώνοντας μία δόση, ουσιαστικά αυτή του Αυγούστου. Από τη στιγμή βέβαια που οι συγκεκριμένες ρυθμίσεις αφορούν κατά βάση παλαιά χρέη (ειδικά η ρύθμιση 100 δόσεων του νόμου 4321/2015), οι φορολογούμενοι που επιθυμούσαν να επωφεληθούν από την αναβίωσή τους θα έπρεπε να είχαν τακτοποιήσει (εξοφλήσει, ρυθμίσει ή θέσει σε αναστολή) τις λοιπές οφειλές τους μέχρι 31/12/2020¹⁵.

Σε αντίστοιχα πλαίσια κινούνται και οι ρυθμίσεις που έχουν στη διάθεσή τους οι οφειλέτες σε ασφαλιστικά ταμεία. Το τελευταίο διάστημα τρέχουν 3 διαφορετικές ρυθμίσεις οι οποίες είναι οι παρακάτω¹⁶:

1. Ρύθμιση 72 δόσεων για χρέη τρεχουσών ασφαλιστικών εισφορών που δημιουργήθηκαν κατά τη διάρκεια της πανδημίας, δηλαδή από τον Μάρτιο του 2020 μέχρι και τον Ιούλιο του 2021. Οι επιχειρήσεις και οι ελεύθεροι επαγγελματίες μπορούν να εντάξουν οφειλές που είτε έχουν πάρει παράταση μέχρι 31/12/2021 (δηλαδή τυπικά δεν είναι ληξιπρόθεσμες) είτε οφειλές που έγιναν απαιτητές το ανωτέρω διάστημα. Το επιτόκιο είναι μηδενικό για όσους επιλέγουν ρύθμιση μέχρι 36 δόσεις ενώ για ρυθμίσεις άνω των 36 δόσεων το επιτόκιο είναι 2,5% και ελάχιστη μηνιαία δόση τα 50 ευρώ.
2. Επανένταξη σε παλιότερες ρυθμίσεις που χάθηκαν μετά τον Μάρτιο του 2020 με τους ίδιους όρους με τους οποίους είχαν ενταχθεί τότε στη συγκεκριμένη ρύθμιση. Προϋπόθεση ήταν η καταβολή δύο δόσεων μέχρι το τέλος Σεπτεμβρίου 2021.
3. Ρύθμιση μέσω εξωδικαστικού μηχανισμού (για τον οποίο θα δούμε περισσότερες λεπτομέρειες στην παρακάτω παράγραφο) με 240 δόσεις μέσω

---

¹⁵ Κράλογλου, 2021 Ανακτήθηκε από <https://www.protothema.gr/economy/article/1163049/hrei-pros-tin-eforia-crash-test-olon-ton-ruthmiseon/>

¹⁶ Κατσαγάνης, 2021 Ανακτήθηκε από <https://www.capital.gr/oikonomia/3579590/pos-mporoun-na-ruthmistoun-xrei-sta-tameia>

διμερών συμβάσεων που υπογράφονται μεταξύ του οφειλέτη, ο οποίος θα έχει καταστεί βιώσιμος, με τον ασφαλιστικό φορέα που οφείλει.

Ένα ακόμα εργαλείο που δόθηκε στους οφειλέτες είναι ο εξωδικαστικός μηχανισμός ρύθμισης οφειλών με τον νόμο 4469/2017 που για πρώτη φορά δίνει τη δυνατότητα συνολικής λύσης του προβλήματος ενός οφειλέτη αφού μέσω αυτού του μηχανισμού μπορούν να ρυθμιστούν τόσο οφειλές προς χρηματοδοτικούς φορείς από δάνειο ή πίστωση αρκεί να έχει καταστεί μη εξυπηρετούμενο (καθυστέρηση άνω των 90 ημερών) όσο και οφειλές προς τη φορολογική διοίκηση ή οποιοδήποτε φορέα Κοινωνικής Ασφάλισης ή άλλο νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου (π.χ. δήμοι κτλ). Σύμφωνα με το άρθρο 3 του παραπάνω νόμου για να μπορέσει κάποιος να αιτηθεί την υπαγωγή του στον εξωδικαστικό μηχανισμό θα πρέπει η οφειλή συνολικά να ξεπερνάει τις 20.000 ευρώ καθώς και να ισχύουν μια σειρά από άλλες προϋποθέσεις που αναφέρονται στο άρθρο 4, όπως να μην έχει υποβάλει αίτηση για υπαγωγή στις διατάξεις του πτωχευτικού νόμου, να μην έχει διακόψει την επιχειρηματική του δραστηριότητα ή να μην έχει καταδικαστεί τελεσίδικα για αδικήματα όπως φοροδιαφυγή ή νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες. Στη συγκριμένη ρύθμιση σημαντικό ρόλο παίζει και η Ειδική Γραμματεία Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους αφού ορίζει ένας συντονιστής που αναλαμβάνει τις διαδικασίες διαπραγμάτευσης μεταξύ του οφειλέτη και των πιστωτών και προωθεί τις λύσεις ρύθμισης από τις οποίες αυτή που θα γίνει δεκτή θα κληθεί να εξυπηρετήσει ο οφειλέτης. Μια σειρά από ΠΟΛ και Εγκυκλίους που εκδόθηκαν έκτοτε ρυθμίζουν εκάστοτε ζητήματα που αφορούν τον Εξωδικαστικό Μηχανισμό όπως το γεγονός ότι από την οφειλή που ρυθμίζεται αφαιρούνται το 100% των τόκων υπερημερίας των χρεών του ιδιωτικού τομέα, το 95% των απαιτήσεων του δημοσίου από πρόστιμα της φορολογικής διοίκησης και το 85% των απαιτήσεων του δημοσίου και των φορέων κοινωνικής ασφάλισης από προσαυξήσεις και τόκους¹⁷.

Από τα νομοθετικά πλαίσια των διαφόρων ρυθμίσεων γίνεται σαφές ότι πλέον οι όποιες διευκολύνσεις λόγω πανδημίας έχουν πάψει ουσιαστικά να ισχύουν αφού θεωρείται από τους κυβερνώντες ότι η οικονομία λειτουργία με κάποια κανονικότητα (τουλάχιστον μέχρι τη στιγμή που γραφόταν η εργασία). Το κρίσιμο διάστημα είναι ο Μάρτιος 2020 – Ιούλιος 2021 που η οικονομία σε μεγάλο βαθμό είχε μπει σε παύση. Έκτοτε οι οφειλέτες (όλων των κατηγοριών που απαρτίζουν το ιδιωτικό χρέος) είχαν τη δυνατότητα να ενταχθούν είτε σε νέες ρυθμίσεις είτε να αναβιώσουν παλιότερες με στόχο αφενός να εισρεύσουν έσοδα στα κρατικά ταμεία αφετέρου να ελαφρυνθούν οι πολίτες από τις οφειλές τους και να αρχίσει η οικονομία να λειτουργεί εύρυθμα.

---

¹⁷ ΠΟΛ 1124/31.07.2017 και Εγκύκλιος αρ. 30/21.07.2017

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Τα τελευταία σχεδόν 15 χρόνια παγκοσμίως έχουν εξελιχθεί δύο σημαντικές κρίσεις, η οικονομική κρίση που ξεκίνησε το 2008 από τις Η.Π.Α. και εξαπλώθηκε σε όλο τον κόσμο και η υγειονομική κρίση λόγω της πανδημίας του COVID-19 που βρίσκεται ακόμα σε εξέλιξη.

Αυτές οι συνθήκες δημιούργησαν οικονομικά προβλήματα τόσο σε ολόκληρες χώρες όσο και μεμονωμένα στους πολίτες τους. Εμφανίστηκε έτσι η ανάγκη για επιστημονική μελέτη αυτών των προβλημάτων από την ακαδημαϊκή κοινότητα. Στη βιβλιογραφία συναντά κανείς πάρα πολλές έρευνες και εργασίες σχετικές με το δημόσιο χρέος της Ελλάδας ή άλλων χωρών το οποίο είναι ένα θέμα που έχει μελετηθεί εκτενέστατα. Όσον αφορά το ιδιωτικό χρέος, αντίστοιχη είναι η κατάσταση για το ζήτημα των χρεών προς τις τράπεζες λόγω δανεισμού ή ανοιχτών πιστώσεων. Καθώς μία τραπεζική κρίση σε μια χώρα είναι εύκολο να μεταδοθεί και σε χώρες με τις οποίες υπάρχουν εμπορικές ή άλλου είδους διασυνδέσεις (για παράδειγμα στην περίπτωση της Ελλάδας σε άλλες ευρωπαϊκές χώρες). Έτσι, το συγκεκριμένο θέμα συνήθως αντιμετωπίζεται με μεγαλύτερη προσοχή και έχει μελετηθεί επαρκώς. Αντίθετα, από τη μελέτη της βιβλιογραφίας διαπιστώθηκε ότι το ζήτημα των χρεών προς εφορίες και ασφαλιστικά ταμεία δεν έχει αναλυθεί όσο θα έπρεπε καθώς και αυτά τα χρέη αποτελούν τροχοπέδη στις προσπάθειες ανάπτυξης μιας οικονομίας.

Στην παρούσα εργασία εστίασαμε στο ιδιωτικό χρέος και ειδικότερα στις τρεις συνιστώσες του (χρέη προς τράπεζες, εφορίες και ασφαλιστικά ταμεία). Αφού παρουσιάστηκαν κάποιοι απαραίτητοι ορισμοί εννοιών, έγινε μια σύντομη αναφορά στο ζήτημα του ιδιωτικού χρέους σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς η Ελλάδα αποτελεί μέλος της με αποτέλεσμα να επηρεάζεται άμεσα από τα δεδομένα που ισχύουν σε αυτή. Το βασικό μέρος της εργασίας αποτέλεσε η στατιστική καταγραφή των στοιχείων του ιδιωτικού χρέους για την περίοδο της οικονομικής κρίσης μέχρι σήμερα καθώς παλαιότερα δεν υπήρχε επίσημη και αναλυτική καταγραφή του από το ελληνικό κράτος παρά μόνο κάποια γενικά στοιχεία. Διαπιστώθηκε ότι τα πρώτα χρόνια της οικονομικής κρίσης παρατηρήθηκε μια εκτίναξη του ιδιωτικού χρέους. Όσον αφορά τα κόκκινα δάνεια δημιούργησαν συνθήκες κατάρρευσης στον τραπεζικό κλάδο με αποτέλεσμα να εφαρμοστούν σχέδια διάσωσης με ανακεφαλαιοποίηση, δημιουργία σχημάτων που θα αναλάμβαναν τη διαχείρισή τους και προσπάθειες περιορισμού δημιουργίας νέων με θέσπιση ενός αυστηρότερου και πιο προσεκτικού πλαισίου δανειοδότησης. Τα αποτελέσματα άργησαν να φανούν αλλά τα τελευταία στοιχεία είναι ενθαρρυντικά ως προς τη βιωσιμότητα των ελληνικών τραπεζών. Όσον αφορά την αντιμετώπιση γενικά του προβλήματος αναφερθήκαμε στην ύπαρξη τα τελευταία χρόνια της Ειδικής Γραμματείας Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους που συστάθηκε από την Ελληνική Κυβέρνηση, δείγμα της σοβαρότητας του προβλήματος και της ανάγκης αντιμετώπισής του ώστε να μπορέσει η Ελλάδα να ορθοποδήσει ξανά. Ο συγκεκριμένος φορέας έχει ως βασικό στόχο την αντιμετώπιση του προβλήματος και την παροχή βοήθειας στους οφειλέτες.

Στο θέμα των οφειλών προς εφορία και ασφαλιστικά ταμεία η αντιμετώπιση δεν ήταν τόσο αποφασιστική και αποτελεσματική καθώς οι βασικές κινήσεις των κυβερνήσεων ήταν η νομοθέτηση ρυθμίσεων που απλά διευκόλυναν τους οφειλέτες και επιμήκυναν την περίοδο αποπληρωμής των οφειλών. Μέχρι το 2016-2017 η αύξηση στις οφειλές ήταν εντυπωσιακή ενώ τα τελευταία χρόνια και ειδικά την περίοδο της πανδημίας παρατηρείται μία στασιμότητα καθώς προωθήθηκαν μέτρα που πάγωναν τις καταβολές τους.

Καθώς σταδιακά πηγαίνουμε προς το τέλος της πανδημίας και η οικονομική ζωή θα επανέρχεται σε μια κανονικότητα, όλα αυτά τα μέτρα που είχαν παρθεί θα αρθούν και θα ζητηθεί από τους οφειλέτες να εξοφλήσουν τις παλαιότερες αλλά και τις νέες οφειλές που δημιουργήθηκαν. Παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον να μελετηθεί στο μέλλον κατά πόσο αυτό θα δημιουργήσει νέα έκρηξη οφειλών, πώς θα έχει επηρεαστεί η οικονομία και αν θα υπάρξει νέα οικονομική κρίση τόσο στην Ελλάδα όσο και παγκοσμίως.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αγουρίδης, Ι. (2017) *Η αλήθεια για τις ανακεφαλαιοποιήσεις των τραπεζών*, Εφημερίδα «Η Αυγή», 29/01/2017, Ανακτήθηκε από:
<http://www.avgi.gr/article/10951/7851513/e-aletheia-gia-tis-anakephalaiopieiseis-ton-trapezon>
- Γεωργακόπουλος, Θ. (2016) *Η Φοροδιαφυγή στην Ελλάδα – Μία Έρευνα*, ΔιαΝέοσις, Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, Ανακτήθηκε από:
https://www.dianeosis.org/2016/06/tax_evasion_in_greece/
- Γιαννάτου, Κ. (2018) *Αξιολόγηση της συνεισφοράς της Ειδικής Γραμματείας Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους στην απομείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων στην Ελλάδα*, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών στη Διοίκηση Τεχνολογία Ποιότητα της της Σχολής Οικονομικών Επιστημών και Διοίκησης του Ανοικτού Πανεπιστημίου Κύπρου
- Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. (2020) *1^η Έκθεση Προόδου*, 05-03-2020
- Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. (2020) *2^η Έκθεση Προόδου*, 20-05-2020
- Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. (2020) *3^η Έκθεση Προόδου*, 26-06-2020
- Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. (2021) *4^η Έκθεση Προόδου*, 02-02-2021
- Ε.Γ.Δ.Ι.Χ. (2021) *5^η Έκθεση Προόδου*, 08-11-2021
- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (2013) *Ενημερωτικό Δελτίο Αύξησης Μετοχικού Κεφαλαίου 2013 – Ανακεφαλαιοποίηση ΕΤΕ*, Ανακτήθηκε από
<https://www.nbg.gr/el/the-group/investor-relations/annual-report-offerring-circular>
- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (2014) *Ετήσια Έκθεση 2013*, Ανακτήθηκε από
<https://www.nbg.gr/el/the-group/investor-relations/annual-report-offerring-circular>
- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (2014) *Ενημερωτικό Δελτίο Αύξησης Μετοχικού Κεφαλαίου 2014*, Ανακτήθηκε από <https://www.nbg.gr/el/the-group/investor-relations/annual-report-offerring-circular>
- Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος (2015) *Ετήσια Έκθεση 2014*, Ανακτήθηκε από
<https://www.nbg.gr/el/the-group/investor-relations/annual-report-offerring-circular>
- Ελληνική Ένωση Τραπεζών (2013) *Το Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα το 2011 και 2012*, Ιανουάριος 2013, Ανακτήθηκε από <https://www.hba.gr/UplFiles/Ereunes-meletes/EllinikoTrapezikoSystima2011-12web.pdf>
- Καλφάογλου Φ. (2015), Τράπεζα της Ελλάδος, Οικονομικό Δελτίο, Τεύχος 41, Ιούλιος 2015
- Κατσαγάνης, Δ. (2021) *Πώς μπορούν να ρυθμιστούν χρέη στα Ταμεία*, Ανακτήθηκε από <https://www.capital.gr/oikonomia/3579590/pos-mporoun-na-ruthmistoun-xrei-sta-tameia>

- Κατσίκας, Δ., Φασιανός, Α. (2021) *In Focus – Ιδιωτικό χρέος και πανδημία στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Μέρος II: Νοικοκυριά*, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής (ΕΛΙΑΜΕΠ) Ανακτήθηκε από <https://www.eliamep.gr/publication/in-focus-%ce%b9%ce%b4%ce%b9%cf%89%cf%84%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%cf%87%cf%81%ce%ad%ce%bf%cf%82-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%cf%80%ce%b1%ce%bd%ce%b4%ce%b7%ce%bc%ce%af%ce%b1-%cf%83%cf%84%ce%b7%ce%bd-%ce%b5%cf%85-2/>
- Κοντογεώργης, Θ. (2015) *Ανακεφαλαιοποίηση των Τραπεζών: τρίτη και φαρμακερή;*, Ανακτήθηκε από www.protagon.gr
- Κράλογλου, Σ. (2021) *Χρέη προς την Εφορία: «Crash Test» όλων των ρυθμίσεων*, Ηλεκτρονική έκδοση Πρώτο Θέμα, Ανακτήθηκε από <https://www.protothema.gr/economy/article/1163049/hrei-pros-tin-eforia-crash-test-olon-ton-ruthmiseon/>
- Λυμούρης, Ν. (2015) *Ελληνικό Τραπεζικό Σύστημα και Μη Εξυπηρετούμενα Δάνεια: Προσκλήσεις και Πολιτικές Αντιμετώπισης*, Κέντρο Προγραμματισμού και Οικονομικών Ερευνών, No. 18, Ιούνιος 2015
- Μαλλιάρια, Ν. (2007) *Βράζει το καζάνι του υπερδανεισμού διεθνώς*, capital.gr, 15/2/2007, Ανακτήθηκε από <https://www.capital.gr/oikonomia/244382/-brazei-to-kazani-tou-uperdaneismou-diethnos>
- Μαριόλης, Κ. (2013) *Τράπεζες: Στο 98% το μερίδιο της αγοράς των 4 συστημικών ομίλων*, Capital, 31/07/2013, Ανακτήθηκε από: <https://www.capital.gr/oikonomia/1845586/trapezes-sto-98-to-meridio-agoras-ton-4-sustimikon-omilon>
- Μήτσιος, Σ. (2017) *Αιτίες της φοροδιαφυγής στην Ελλάδα και προτάσεις για την αντιμετώπισή της*, Ανακτήθηκε από https://www.huffingtonpost.gr/stefanos-mitsios/-_8632_b_13305152.html
- Παπαγεωργίου, Γ. (2015) *Η αλήθεια για την ανακεφαλαιοποίηση των τραπεζών με αριθμούς*, Ανακτήθηκε από <https://www.ert.gr/featured/i-alithia-gia-tin-anakefaleopiisi-ton-trapezon-me-arithmetic/>
- Παπαδόγιαννης Γ. (2015) *Πώς φθάσαμε και πώς έγινε η 3^η ανακεφαλαιοποίηση*, Ανακτήθηκε από: <http://www.ert.gr/featured/i-alithia-gia-tin-anakefaleopiisi-ton-trapezon-me-arithmetic>
- Παπαδόπουλος, Π. (2018) *Το Πάσχα πριν από το Καστελλόριζο*, 08.04.2018, Ανακτήθηκε από <https://www.kathimerini.gr/politics/960160/to-pascha-prin-aro-to-kastellorizo/>
- Πρώτο Θέμα (2008) *Και διακοποδάνεια στη μάχη της επιβίωσης*, Δημοσιογραφική ομάδα ηλεκτρονικής έκδοσης εφημερίδας «Πρώτο Θέμα», 16/07/2008, Ανακτήθηκε από <https://www.protothema.gr/economy/article/11923/kai-diakopodaneia-sth-maxh-ths-epibioshs/>

- Ρεπούσης, Σ. (2017) *Η κρίση του δημόσιου χρέους ως ευκαιρία*, 02-05-2017, Ανακτήθηκε από <https://www.naftemporiki.gr/story/1230407/i-krisi-tou-dimosiou-xreous-os-eukairia>
- Σαΐτας, Δ. (2018) *Ιδιωτικό και Δημόσιο Χρέος στην Ελλάδα και στον Κόσμο*, Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Πειραιώς, Σχολή Οικονομικών Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών, Τμήμα Οργάνωσης και Διοίκησης Επιχειρήσεων, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών στη Διοίκηση Επιχειρήσεων για Στελέχη
- Σαλούρου, Ρ. (2021) *Εκτίναξη χρεών προς τον ΕΦΚΑ μετά το ξεπάγωμα των εισφορών*, Ηλεκτρονική έκδοση kathimerini.gr, Ανακτήθηκε από <https://www.kathimerini.gr/economy/561568888/ektinaxi-chreon-pros-ton-efka-meta-to-xeragoma-ton-eisforon/>
- Σαραφίδης, Β. (2016) *2006-2015: Μια δεκαετία δημοσιονομικών στρεβλώσεων*, 12-03-2016, Ανακτήθηκε από <https://www.capital.gr/me-apopsi/3110978/2006-2015-mia-dekaetia-dimosionomikon-streblouseon>
- Σαραφίδης, Β. (2016) *Δημόσιο Χρέος: Τι συνέβη το 2012, τι γίνεται τώρα*, 19-12-2016, Ανακτήθηκε από <https://www.capital.gr/me-apopsi/3178008/dimosio-xreos-ti-sunebi-to-2012-ti-ginetai-tora>
- Στεργίου, Α. (2004), *Με διακοποδάνεια ξεχρεώνουν κάρτες*, Τα Νέα, 15/7/2004, Ανακτήθηκε από <https://www.tanea.gr/2004/07/15/economy/me-diakopodaneaia-ksexrewnoun-kartes/>
- Στεργίου, Α. (2022) *Μεγάλη αύξηση στη ζήτηση στεγαστικών δανείων. Το προφίλ των δανειοληπτών*, Capital, 28-01-2022, Ανακτήθηκε από <https://www.capital.gr/agora-akiniton/3611136/megali-auxisi-sti-zitisi-stegastikon-daneion-to-profil-ton-daneiolipton>
- Τζώρτζη, Ε. (2020) *Κόκκινα δάνεια 16 δις στα τέλη του 2022 ο στόχος των τραπεζών*, kathimerini.gr, 23-10-2020, Ανακτήθηκε από <https://www.kathimerini.gr/economy/561127213/kokkina-daneaia-16-dis-sta-teli-toy-2022-o-stochos-ton-trapezon/>
- Τράπεζα Πειραιώς (2013) *Ανακοίνωση για την κάλυψη της αύξησης του μετοχικού κεφαλαίου*, 28/6/2013, Ανακτήθηκε από <http://www.piraeusbankgroup.com/el/investors/share/capital-increase-2013-2014/capital-increase-2013/anakoinwseis-deltia-tipou>
- Τράπεζα της Ελλάδος (2010), *Νομισματική Πολιτική, Ενδιάμεση Έκθεση*, Ανακτήθηκε από : www.bankofgreece.gr
- Τράπεζα της Ελλάδος (2012) *Έκθεση για την ανακεφαλαιοποίηση και αναδιάρθρωση του ελληνικού τραπεζικού τομέα*, Διεύθυνση Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας, Δεκέμβριος 2012
- Τράπεζα της Ελλάδος (2014) *Θέματα Μη Εξυπηρετούμενων Ανοιγμάτων*, Ανακτήθηκε από: <https://www.bankofgreece.gr/kiries-leitourgies/epopteia/themata-mh-eksyphretoymenwn-anoigmatwn>

- Υπουργείο Οικονομικών (2021) *5^η Έκθεση Προόδου Διαχείρισης Ιδιωτικού Χρέους*, 8/11/2021, Πηγή: <https://www.minfin.gr/>
- Χαρδούβελης, Γ. (2011) *Το χρονικό της διεθνούς και συνακόλουθης ελληνικής και ευρωπαϊκής κρίσης: αίτια, επιπτώσεις, αντιδράσεις, προοπτική*, Ανακτήθηκε από https://bankfin.unipi.gr/wp-content/uploads/2019/03/1.%CE%9A%CE%B5%CF%86_1_%CE%A7%CE%91%CE%A1%CE%94%CE%9F%CE%A5%CE%92%CE%95%CE%9B%CE%97%CE%A3_2011_%CE%A7%CF%81%CE%BF%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C_%CE%BA%CF%81%CE%AF%CF%83%CE%B7%CF%82_INTRO_BOOK-1.pdf
- Χατζής, Α. (2017) *Τί μας έμαθε η κρίση*, διαΝέοσις Οργανισμός Έρευνας και Ανάλυσης, Μάρτιος 2017
- Χρυσολωρά, Ε. (2021) *Πότε χαρακτηρίζεται ως ανεπίδεκτη είσπραξης οφειλή προς το Δημόσιο*, 27.10.2021, Ανακτήθηκε από <https://www.kathimerini.gr/economy/561558862/pote-charaktirizetai-os-anepidekti-eispraxis-ofeili-pros-to-dimosio/>
- Alpha Bank (2013) *Ενημερωτικό Δελτίο Αυξήσεως μετοχικού Κεφαλαίου*, Ανακτήθηκε από <http://www.alpha.gr/page/default.asp?la=1&id=11383>
- Alpha Bank (2013) Δελτίο Τύπου 03.06.2017
- Alpha Bank (2015) *Ετήσιο Δελίο 2014*, Ανακτήθηκε από <http://alphabank.redirect.gr/flipping/2014/apologismos/index.html#6-7>
- Gibson H., Δεμέναγας, Ν. (2002), *Οικονομικό Δελτίο, Ο ανταγωνισμός στο ελληνικό τραπεζικό σύστημα: εμπειρική μελέτη για την περίοδο 1993-1999*, Τράπεζα της Ελλάδος, Τεύχος 19, Ιούλιος 2002
- Eurobank (2013) *Ετήσια Οικονομική Έκθεση Για τη χρήση που έληξε την 31 Δεκεμβρίου 2013*, Ανακτήθηκε από <https://www.eurobank.gr/Uploads/pdf/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%972013%CE%A44.pdf>
- Eurobank (2014) *Ετήσια Οικονομική Έκθεση Για τη χρήση που έληξε την 31 Δεκεμβρίου 2014*, Ανακτήθηκε από <https://www.eurobank.gr/Uploads/pdf/%CE%95%CE%9A%CE%98%CE%95%CE%A3%CE%972014%CE%A44.pdf>
- Eurobank (2014) Δελτίο Τύπου, 04/04/2014, Ανακτήθηκε από [https://www.eurobank.gr/Uploads/pdf/Press_Release_Capital_increase_GR_\(04_042014\)_FINAL.pdf](https://www.eurobank.gr/Uploads/pdf/Press_Release_Capital_increase_GR_(04_042014)_FINAL.pdf)
- Banque du France – Ερευνητική ομάδα της Τράπεζας της Γαλλίας (2020) *Non-financial sector debt ratios – International comparisons 2020 22*, Ανακτήθηκε από https://www.banque-france.fr/sites/default/files/webstat_pdf/tau_end_anf_com_int_2213_eng_gb_si_endet_comparaisons_internationales_2020t2_eng.pdf
- Calicchio, S. (2021) *Η μεγάλη οικονομική κρίση στην Ελλάδα*, Ανακτήθηκε από <https://books.google.gr/>

- Deloitte (2020) *COVID 19 – Μέτρα αντιμετώπισης των επιπτώσεων της εμφάνισης του κορωνοϊού*, Tax Alert, Deloitte, 13/04/2020
- Eurostat (2017) *Private sector indebtedness and deleveraging in the euro area countries*, ECB, Economic Bulletin, Issue 4 /2017
- Fofack, H. (2005) *Nonperforming Loans in sub-sahran Africa: Causal analysis and macroeconomic implications*, World Bank Policy Research Working Paper, No. 3769, November 2005
- Georgopoulos, D., Papadogonas, T., Sfakianakis, G. (2008) *Deregulation and Private debt developments in Greece*, MIBES Transactions 2008, pp 110-122
- IMF (2015). *Euro area policies, selected issues: policy options for tackling non-performing loans in the euro area*. IMF country report, Washington, D.C., No 15/205
- Klein, N. (2013) *Non-performing Loans in CESEE: Determinants and Impact on Macroeconomic Performances*, IMF Working Paper No. 13/72, March 2013
- Koliopoulos, A. (2020) *Bank recapitalizations in Greece: From state-led bailouts to the ownership transfer of banks to foreign hands*, Working Paper No. 112/2020, Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής
- Messai A.S., Jouini, F. (2013) *Micro and Macro Determinants of Non-performing Loans*, International Journal of Economics and Financial Issues, 3, 852-860
- McCaul, E. (2021) *NPL management and the COVID-19 crisis*, Ανακτήθηκε από <https://www.bankingsupervision.europa.eu/press/speeches/date/2021/html/ssm.sp210318~a0a512f98b.en.html>
- Nkusu, M. (2011) *Nonperforming loans and macro-financial vulnerabilities in advanced economies*, IMF Working Papers, 1-27
- Siegel, L. (2009) *Insights into the global financial crisis*, Research foundation of CFA Institute
- Taxheaven (2021) *ΣτΕ: Αντισυνταγματική η 20ετής παραγραφή για καταβολή ασφαλιστικών εισφορών των εντασσόμενων στον ΕΦΚΑ ΦΚΑ- Ισχύει 10ετής παραγραφή*, Ανακτήθηκε από <https://www.taxheaven.gr/news/56793/ste-antisyntagmatikh-h-20eths-paragrafh-gia-katabolh-asfalistikwn-eisforwn-twn-entassomenwn-ston-efka-fka-isxyei-10eths-paragrafh>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ανάλυση κατηγοριών δανείων 2002-2008

(σε δις ευρώ)	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Υπόλοιπα δανείων	88,13	100,47	113,96	139,15	169,37	212,2	255,70
Καταναλωτικά	8,8	11,59	15,97	19,41	24,71	29,96	34,41
στεγαστικά	17,6	20,41	25,56	35,95	47,13	58,42	68,81
επιχειρηματικά	61,73	68,47	72,43	83,79	97,53	123,82	152,48
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια (σύνολο)	7,15	8,01	9,03	10,02	10,49	11,07	14,62
Καταναλωτικά	0,78	0,95	1,18	1,55	1,73	1,83	2,98
στεγαστικά	1,22	1,01	1,22	1,38	1,7	2,26	3,74
επιχειρηματικά	5,15	6,05	6,63	7,09	7,06	6,98	7,9
% ΜΕΔ	8,11%	7,97%	7,92%	7,20%	6,19%	5,22%	5,72%
Καταναλωτικά	8,86%	8,20%	7,39%	7,99%	7,00%	6,11%	8,66%
στεγαστικά	6,93%	4,95%	4,77%	3,84%	3,61%	3,87%	5,44%
επιχειρηματικά	8,34%	8,84%	9,15%	8,46%	7,24%	5,64%	5,18%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Ανάλυση κατηγοριών δανείων 2009-2014

(σε δις ευρώ)	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Υπόλοιπα δανείων	271,16	272,41	242,77	217,47	230	224,76
Καταναλωτικά	34,8	32,43	27,15	24,99	25,54	24,5
στεγαστικά	74,5	76,64	67,81	65,32	67,83	69,83
επιχειρηματικά	161,86	163,34	147,81	127,16	136,63	130,43
Μη εξυπ. δάνεια (σύνολο)	25,63	38,41	52,32	67,99	90,87	97,68
Καταναλωτικά	5,43	8,65	10,36	12,71	14,25	14,17
στεγαστικά	6,76	10,91	14,37	18	23,35	24,85
επιχειρηματικά	13,44	18,85	27,59	37,28	53,27	58,66
% ΜΕΔ	9,45%	14,10%	21,55%	31,26%	39,51%	43,46%
Καταναλωτικά	15,60%	26,67%	38,16%	50,86%	55,79%	57,84%
στεγαστικά	9,07%	14,24%	21,19%	27,56%	34,42%	35,59%
επιχειρηματικά	8,30%	11,54%	18,67%	29,32%	38,99%	44,97%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος

Ανάλυση κατηγοριών δανείων 2005-2021

(σε δις ευρώ)	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Ιουν-21
Υπόλοιπα δανείων	221,6	215,99	200,11	180,17	168,7	156,91	144,41

Καταναλωτικά	24,12	23,12	19,98	16,52	14,5	12,65	9,57
στεγαστικά	68,36	66,18	63,4	60,9	55,83	44,27	36,56
επιχειρηματικά	129,12	126,69	116,73	102,75	98,37	99,99	98,28
Μη εξυπηρετούμενα δάνεια (σύνολο)	106,5	104,82	94,44	81,81	68,52	47,19	29,37
Καταναλωτικά	15,19	14,43	11,56	8,76	7,05	5,82	3,13
στεγαστικά	28,03	27,48	27,58	27,12	23,68	13,71	7,06
επιχειρηματικά	63,28	62,91	55,3	45,93	37,79	27,66	19,18
% ΜΕΔ	48,06%	48,53%	47,19%	45,41%	40,62%	30,07%	20,34%
Καταναλωτικά	62,98%	62,41%	57,86%	53,03%	48,62%	46,01%	32,71%
στεγαστικά	41,00%	41,52%	43,50%	44,53%	42,41%	30,97%	19,31%
επιχειρηματικά	49,01%	49,66%	47,37%	44,70%	38,42%	27,66%	19,52%

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος